

T.C.
OKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**OTOMOTİV SEKTÖRÜNDE TMS 18 HASILAT
STANDARDI AÇISINDAN BİLANÇO DİPNOT ANALİZİ**

Öykü Mukaddes İSMAİLOĞLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ
İŞLETME ANABİLİM DALI
MUHASEBE VE DENETİM PROGRAMI

DANIŞMAN
Doç. Dr. Murat AZALTUN

İSTANBUL, Temmuz 2018

T.C.
OKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**OTOMOTİV SEKTÖRÜNDE TMS 18 HASILAT
STANDARDI AÇISINDAN BİLANÇO DİPNOT ANALİZİ**

Öykü Mukaddes İSMAİLOĞLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ
İŞLETME ANABİLİM DALI
MUHASEBE VE DENETİM PROGRAMI

DANIŞMAN
Doç. Dr. Murat AZALTUN

İSTANBUL, Temmuz 2018

T.C.
OKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

OTOMOTİV SEKTÖRÜNDE TMS 18 HASILAT
STANDARDI AÇISINDAN BİLANÇO DİPNOT ANALİZİ

Öykü Mukaddes İSMAİLOĞLU
(142008088)

YÜKSEK LİSANS TEZİ
İŞLETME ANABİLİM DALI
MUHASEBE VE DENETİM PROGRAMI

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih :

Tezin Savunulduğu Tarih : 17 Temmuz 2018

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Murat AZALTUN
(Yalova Üniversitesi).....

Diğer Jüri Üyeleri : Dr. Öğr. Üyesi İrem BATIBAY TUNAYDIN
(Okan Üniversitesi).....
Dr. Öğr. Üyesi İlker CALAYOĞLU
(Okan Üniversitesi).....

İSTANBUL, Temmuz 2018

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	ii
ÖZET	iii
SUMMARY	iv
KISALTMALAR	vi
TABLolar LİSTESİ	viii
BÖLÜM 1. GİRİŞ ve AMAÇ	1
BÖLÜM 2. TFRS/TMS'DA HASILAT ve RAPORLAMAYA DAİR AÇIKLAMA STANDARTLARI	3
2.1. FİNANSAL RAPORLAMA ve DİPNOT.....	4
2.1.1. Finansal Raporlamanın Tanımı ve Fonksiyonları	4
2.1.2. Bilançonun Tanımı İlkeleri ve Fonksiyonları.....	7
2.1.3. Bilanço Dipnotlarının Tanımı İşlev ve Fonksiyonları	11
2.1.4. Bilançolarda Hasılat Kaleminin Tanımı ve Unsurları	15
2.2. UFRS ve TMS SİSTEMLERİNDE YAŞANAN DÖNÜŞÜMLER	16
2.2.1. Muhasebe Standartları Kavramının Tanımı ve UFRS'nin Gelişim Süreçleri	17
2.2.2. UFRS Açısından Bilanço ve Dipnot Açıklamalarının Anlam ve Önemi	18
2.2.3. TMS/TFRS'nin Gelişim Süreçlerini ve Türkiye'de Finansal Raporlama	22
2.3. TMS 18 KAPSAMINDA HASILATIN MUHASEBELEŞTİRİLMESİ ve DİPNOT AÇIKLAMALARI.....	25
2.3.1. TMS 18'e Göre Standardının Amacı ve Hasılatın Tanımı	26
2.3.2. TMS 18'deki Düzenlemelerin Konusu ve Kapsamı.....	27
2.3.3. TMS 18 Kapsamında Hasılatın Ölçümü.....	28
2.3.4. TMS 18 Kapsamında Yapılması Gereken Dipnot Açıklamaları	29
2.3.5. Türkiye'de TMS 18 Kapsamında Yapılan Yaygın Dipnot Hataları.....	30
2.4. UFRS 15 ve TFRS 15 KAPSAMINDA HASILATIN MUHASEBELEŞTİRİLMESİNDE YAŞANAN DEĞİŞİKLİKLER	32
2.4.1. TFRS 15'in Konusu Kapsamı ve Amacı	32
2.4.2. TMS 18'den TFRS 15'e Geçişin Hasılatın Muhasebeleştirilmesi Standartlarına Getirdiği Değişiklikler	33

2.4.3. TMS 18'den TFRS 15'e Geçiş ile Hasılatın Muhasebeleştirilmesine Getirilen Değişiklikler	37
BÖLÜM 3. OTOMOTİV SEKTÖRÜNDE TMS 18 AÇISINDAN BİLANÇO DİPNOTLARININ ANALİZİ	41
3.1. ARAşTIRMA VERİLERİN TOPLANMASI ve ÖRNEKLEM.....	42
3.1.1. Bilançoları İncelenen İşletmeler Hakkında Bilgiler	42
3.1.2. Araştırma Verileri ve Sınırlılıklar	45
3.1.3. Araştırmanın Yöntemi	47
3.2. FORD OTOMOTİV A.Ő. 'NİN TEMEL FİNANSAL TABLOLARINDA HASILAT DİPNOTLARININ DEğERLENDİRİLMESİ.....	53
3.2.1. Ford Otomotiv A.Ő. Bağımsız Denetim Raporları	53
3.2.2. Hasılatın Muhasebeleştirilmesine Yönelik Politikaların Değerlendirilmesi .	55
3.2.3. Önemli Hasılat Sınıfı Tutarlarına İlişkin Dipnotların Değerlendirilmesi.....	57
3.3. TOFAŞ TÜRK OTOMOBİL FABRİKASI A.Ő. 'NİN TEMEL FİNANSAL TABLOLARINDA HASILAT DİPNOTLARININ DEğERLENDİRİLMESİ..	59
3.3.1. Tofaş Türk Otomobil Fabrikası Anonim Şirketi Denetim Raporu.....	60
3.3.2. Hasılatın Muhasebeleştirilmesine Yönelik Politikaların Değerlendirilmesi .	62
3.3.3. Önemli Hasılat Sınıfı Tutarlarına İlişkin Dipnotların Değerlendirilmesi.....	64
3.4. OTOKAR OTOMOTİV VE SAVUNMA SANAYİ A.Ő. 'NİN TEMEL FİNANSAL TABLOLARINDA HASILAT DİPNOTLARININ DEğERLENDİRİLMESİ.....	66
3.4.1. Otokar Otomotiv ve Savunma Sanayi A.Ő. Denetim Raporu	67
3.4.2. Hasılatın Muhasebeleştirilmesine Yönelik Politikaların Değerlendirilmesi .	69
3.4.3. Önemli Hasılat Sınıfı Tutarlarına İlişkin Dipnotların Değerlendirilmesi.....	70
3.5. BULGULAR ve TARTIŞMA.....	72
BÖLÜM 4. SONUÇ VE ÖNERİLER	79
KAYNAKLAR	85

ÖZET

OTOMOTİV SEKTÖRÜNDE TMS 18 HASILAT STANDARDI AÇISINDAN BİLANÇO DİPNOT ANALİZİ

Araştırmanın temel amacı, Türk otomotiv sektöründe faaliyet gösteren üç önemli otomotiv işletmesinin temel finansal tablolarındaki TMS 18 hasılat standardı kapsamında verilen dipnot açıklamalarını karşılaştırmalı bir şekilde değerlendirmektir.

Nitel araştırma yöntemi kullanılarak yapılan araştırmanın örneklemini Türkiye’de otomotiv sektöründe faaliyet gösteren Ford Otomotiv Sanayi A.Ş., TOFAŞ Türk Otomobil Fabrikası A.Ş. ve Otokar Otomotiv ve Savunma Sanayi A. Ş. isimli şirketler oluşturmaktadır (Web_24, 2018).

Araştırma verileri ise seçilen bu şirketlerin 2013-2017 yıllarında yayınladıkları konsolide finansal tabloları ve bağımsız denetim raporlarıdır. Söz konusu raporlar “Kamuoyu Açıklama Platformu” (KAP) ile işletmelerin web sitelerinin “yatırımcı ilişkileri” sayfasından toplanmıştır. Toplanan veriler doküman incelemesi ve içerik analizi yoluyla incelenerek literatür incelemesi sonucunda ulaşılan bilgiler ışığında değerlendirilmiştir.

Araştırma sonucunda üç şirkette gerek finansal tablolarında gerekse bağımsız mali denetim raporlarında TMS kapsamında uymakla mükellef oldukları dipnot açıklamalarına yer verdikleri; ancak TMS 18 ile düzenlenen “Hasılatın Muhasebeleştirilmesi” kapsamında verilmesi önerilen dipnot açıklama sistematğine hem içerik hem de şekil yönünden yeterli düzeyde önem vermedikleri anlaşılmıştır.

Bilgi kullanıcıları ve yatırımcılar açısından hayati öneme sahip olan dipnot açıklamalarında yeterince net, kolay anlaşılır ve doyurucu nitelikte bilgi vermekten kaçınan her üç işletmenin bağımsız denetim raporlarında ise bu yetersizliğin ve uyumsuzluğun “sorun” olarak görülmediği anlaşılmıştır.

Son olarak araştırma kapsamında ulaşılan bulgulara göre gerek işletme finansal birimlerine, ulusal muhasebe standartlarını geliştirmekle mükellef olan kamu

otoritelerine ve gelecekte bu araştırmayla aynı konuda araştırma yapmayı planlayan araştırmacılara yönelik bazı önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Muhasebe Standartları, TMS 18 Hasılat, TFRS Müşteri Hizmetlerinden Hasılat, Finansal Durum Tablosu, Dipnotlar.

Tarih : 25.06.2018

SUMMARY

FOOTNOTE ANALYSIS OF FINANCIAL STATEMENT IN REVENUE STANDARD OF TURKISH FINANCIAL REPORTING STANDARDS 18 IN THE TURKISH AUTOMOTIVE INDUSTRY

The main purpose of the study is to compare the footnote explanations given in the revenue standard of TFRS 18 in the main financial statements of the three major automotive operations which are operating in the Turkish Automotive Industry.

Ford Otomotiv Sanayi A.Ş., TOFAŞ Türk Otomobil Fabrikası A.Ş. and Otokar Otomotiv ve Savunma Sanayi A. Ş. took place as participants in the research which was conducted by using qualitative research method. Data were collected from the financial statements and independent audit reports of 2013-2017 which were published by these companies. These reports were acquired from the “Public Disclosure Platform” (PDP) and the “Investor Relations” pages of the companies' websites.

The collected data were analyzed through the examination of document and content analysis as a result of the literature review. As a result of the research, the findings revealed that the three companies have included footnote disclosures in both the financial statements and independent financial audit reports within the scope of Turkish Accounting Standards-18 (TMS-18). However, it has been understood that they do not attached great importance to both the content and the form of the disclosure system proposed in the scope of "Revenue Recognition" which is organized by TAS-18.

The findings also revealed that in the independent audit reports of each of the three companies who avoided giving sufficient, clear and satisfactory information in the footnote disclosures that have vital importance in terms of information users and investors. Moreover, insufficiency and nonconformity states of the independent audit reports are not regarded as "problems" by these companies.

Finally, according to the findings emerged from the research, some suggestions have been made to the business financial units, to the public authorities that are obliged to

develop national accounting standards, and to the researchers who plan to conduct a research in the same subject in the future.

Keywords: Turkish Accounting Standards, TAS 18 Revenue, TFRS 15 Revenue from Contracts with Customers, Statement of Financial Position, Footnotes.

Date: 25.06.2018

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AICPA	: American Institute of Certified Public Accountants (Amerikan Yetki Belgeli Kamu Muhasebecileri Enstitüsü)
APB	: Accounting Principles Board (Muhasebe Prensipleri Kurulu)
ASB	: Accounting Standards Committee (Muhasebe Standartları Komitesi)
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu
BM	: Birleşmiş Milletler
BOBİ	: Büyük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
DBS	: Doğrudan Bayi Sistemi
EFRDG	: European Financial Reporting Advisory Group (Avrupa Finansal Raporlama Danışma Grubu)
FASB	: Financial Accounting Standards Board (Finansal Muhasebe Standartları Kurulu)
IAS	: International Accounting Standards (Uluslararası Muhasebe Standartları)
IASB	: International Accounting Standards Board (Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu)
IASC	: International Accounting Standards Committee (Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi)
IFAC	: International Federation of Accountants (Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu)
IFRS	: International Financial Reporting Standards (Uluslararası Finansal Raporlama Standartları)
İMKB	: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (Borsa İstanbul)
KGK	: Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetleme Kurulu

KGMDSK	: Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu
OECD	: Organisation For Economic Operation and Development (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı)
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
TFRS	: Türkiye Finansal Raporlama Standardı
TMS	: Türkiye Muhasebe Standartları
TMSK	: Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu
TMUD	: Türkiye Muhasebe Uzmanları Derneği
TMUDESK	: Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
UFRS	: Uluslararası Finansal Raporlama Standartları
UMS	: Uluslararası Muhasebe Standartları
VUK	: Vergi Usul Kanunu
YÖK	: Yüksek Öğretim Kurulu

TABLolar LİSTESİ

Sayfa No

Tablo 2.1. TFRS 15 Standartlarıyla UMS 18 Standartlarının Karşılaştırılması	39
Tablo 3.1. TM 18 Kapsamında Hasılatın Muhasebeleştirilmesinde Kullanılan Kriterler ve Başlıklar	46
Tablo 3.2. Ford Otosan Finansal Durum Tablolarına İlişkin Dipnotlar (2013-2017)....	49
Tablo 3.3. Tofaş Türk Otomobil Fabrikası A.Ş.'nin Finansal Tablolarındaki Dipnotlar (2013-2017)	51
Tablo 3.4. Otokar Otomotiv ve Savunma Sanayi A.Ş.'nin Temel Finansal Tablolarındaki Dipnotlar (2013-2017).....	52

BÖLÜM 1. GİRİŞ ve AMAÇ

İnternet, iletişim ve bilgi teknolojilerinde yaşanan baş döndürücü gelişmeler tüm sektörlerdeki yerleşik üretim, pazarlama ve finansman sistemlerini değişim ve dönüşüme mecbur bırakmaktadır. Şüphesiz bu tür değişim ve dönüşümlerin en önemli hissedildiği alanların başında ise işletmelerdeki muhasebe ve finansman sistemleri gelmektedir.

Şüphesiz küresel ölçekte yaşanan bu tür gelişmeler kısa süre sonrasında Türkiye'deki ulusal muhasebe ve finansal analiz standartlarını da etkilemeye başlamıştır. Bu kapsamda öncelikle 01 Temmuz 2012 tarihinde yürürlüğe giren 6102 sayılı Türk Ticaret kanunu uluslararası finansal raporlama standartları ile uluslararası muhasebe ilkelerini esas alarak çeşitli düzenlemeler getirmiştir.

Böylelikle Türkiye'de uluslararası muhasebe ve finansal raporlama standartlarıyla uyumlu, "Türkiye Muhasebe Standartları" (TMS) oluşturulmuş ve bu standartlara göre işletmelerin muhasebe ve finansal tablo/kayıt tutmaları yasal zorunluluğu doğmuştur. Üstelik yeni TMS sisteminin Tekdüzen Muhasebe Sistemine göre çok önemli farklılık ve gelişmiş özellikler yer almaktadır.

TMS sisteminin en önemli getirdiği yenilik ise işletmelerin finansal raporlarında ve muhasebe kayıtlarında gerçeğe uygun ve önemli bilgilerin sunulmasını sağlamak amacıyla finansal raporlamada esneklik ve buna bağlı olarak bilanço ve gelir tabloların "dipnotlarında" daha kapsamlı bilgiler verilmesi istenilmesidir. Ayrıca yeni TMS kapsamında dipnotlar, işletmelerin temel finansal tablolarında yer alan kalemlerin metinsel açıklamalarını veya açıklımlarını ve bu tablolarda raporlanan uygun olmayan kalemlerle ilgili stratejik öneme sahip bazı bilgiler sağlamaktadır.

Dolayısıyla işletmelerin bilançolarında yer alan dipnotlar bir anlamda finansal tablolar aracılığıyla adli muhasebe sorgusu yapmak, varsa işletmede yolunda gitmeyen işler tespit etmek, zaten ileri teknolojiler kullanılarak kayıt içerisinde yer alan verilerde olası hile veya sapma varsa bunları tespit etmek gibi stratejik amaçlara hizmet etmektedir.

İşte buradan hareketle denilebilir ki, bilanço dipnotları içerdiği bilgiler itibariyle, eğer bir işletmede finansal performans yönüyle kötüye doğru bir gidiş varsa ya da adli

muhasebe yönünden hileli veya gerçek dışı bir işlem yapılıyorsa, bunun en iyi anlaşılacağı ve tespit edileceği bilanço bölümlerini oluşturmaktadır.

Öyle ise günümüzde işletmelerin bilançolarında yer alan dipnot açıklamaları analiz ederek bu dipnotların finansal bilgilendirme açısından etkinliğini, içeriklerini ve olması gereken standartlara uygunluk düzeylerini değerlendirmek oldukça önemli bir araştırma konusudur. Özellikle Türkiye özelinde sadece yeni TMS kapsamında oluşturulan bilanço dipnot açıklamaları kapsamında son derece kısıtlı sayıda araştırmanın yapılmış olması da bu araştırmanın anlam ve önemini arttıran diğer bir konu olduğunu söylemek mümkündür.

Anlatılan çerçevede bu araştırmanın temel amacı, Türkiye’de otomotiv sektöründe faaliyet gösteren üç önemli otomotiv işletmesinin 2015-2016 dönemlerine ilişkin bilanço/temel finansal tablolarında yer alan ve TMS 18 hasılat standardı kapsamında verilen dipnot açıklamalarını karşılaştırmalı bir şekilde değerlendirmektir.

Bu amaç doğrultusunda yapılması planlanan araştırma kapsamında tezin ikinci bölümünde; öncelikle tezin temel kavramları literatür çerçevesinde tanımlandıktan sonra, önce uluslararası düzeyde gelişen UFRS, daha sonra ise ulusal düzeyde oluşturulan TMS sistemi kısaca anlatılmıştır.

Tezin üçüncü bölümünde ise araştırmada kullanılan veri toplama yöntemleri kısaca açıklandıktan sonra bilançoları incelenen işletmelerin gerek geçmişi gerekse baz alınan bilanço dönemlerine ait faaliyetleri hakkında kısaca bilgiler verilmiştir. Bölümde daha sonra araştırma kapsamında seçilen otomotiv işletmelerinin aynı dönemlere ait bilançolarında, TMS 18 hasılat standardı kapsamında yer verdikleri dipnotlar karşılaştırmalı bir şekilde incelenerek değerlendirilmiştir.

Tezin son bölümünde ise araştırma kapsamında seçilen otomotiv işletmelerinin aynı dönemlere ait bilançolarında, TMS 18 hasılat standardı kapsamında yer verdikleri dipnotlar hem içerik yönünden hem de şekil yönünden analiz edilerek karşılaştırmalı bir şekilde incelenmiştir.

Böylece bilanço/temel finansal tablolarda yer alan dipnot açıklamaları karşılaştırmalı bir şekilde değerlendirilerek, dipnot açıklaması inceleme ve analizi konusunda alan yazınına küçük ancak önemli bir katkı sunulmuştur.

BÖLÜM 2 TFRS/TMS'DA HASILAT ve RAPORLAMAYA DAİR AÇIKLAMA STANDARTLARI

21. Yüzyılda uluslararası ticaretin artması, finansal liberalizyonun küresel düzeyde genişlemesi ve teknolojik gelişmeler sayesinde işletmelerin uluslararası ticari faaliyetlerini yaygınlaştırmış ve bunun bir sonucu olarak tüm dünyada ortak ve evrensel muhasebe standartları geliştirilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır (Azaltun vd., 2013:497-498).

Bu gerekliliklerden yola çıkan uluslararası otoritelerin öncülüğünde ulusal muhasebe sistemlerindeki farklılıkları aşacak esneklikte, ancak yabancı yatırımcıların da ilk bakışta anlayacağı netlikte muhasebe ve finansal bilgilerin raporlanmasını sağlayacak evrensel muhasebe standartları oluşturulmaya başlanmıştır. Bu şekilde gelişen uluslararası muhasebe ve finansal raporlama standartları Türkiye özelinde de benimsenerek ulusal düzenlemelerle desteklenmiş ve bunun sonucunda çıkartılan çeşitli yasal düzenlemelerle ulusal muhasebe uygulamalarının birer parçası haline getirilmiştir.

Şüphesiz özetlenen bu tür gelişmeler sayesinde oluşan Türk muhasebe standartları içerisinde yer alan önemli düzenlemelerden bir tanesi de TMS 18 Hasılat standartları düzenlemesidir. Bu düzenlemeyle uluslararası düzenlemeler Türk muhasebe sisteminde kazandırılmıştır. İşte bu tebliğde yer alan hasılatla ilgili yer verilmesi gereken “dipnotlara” ilişkin düzenlemeler bu araştırmanın teorik çerçevesinin çekirdeğini oluşturmaktadır.

Bu nedenle tezin konusu hakkında genel bilgilerin verildiği bu ikinci bölümünde öncelikle tezin temel kavramları olan finansal raporlama, bilanço, dipnot açıklamaları ve hasılat kavramları tanımlandıktan sonra uluslararası finansal raporlama standartları ile Türkiye muhasebe standartlarının gelişim süreçleri ve kavramsal çerçevesi incelenmiştir. Bölümde son olarak Türkiye'deki işletmelerin her türlü hasılat hesaplamalarında uymakla

mükellef oldukları TMS 18 Hasılat Standartları tebliği çerçevesinde bilançolarında yer vermesi gereken dipnot açıklamaları değerlendirilmiştir.

2.1. FİNANSAL RAPORLAMA ve DİPNOT

Küreselleşen dünyada işletmelerin giderek daha fazla oranda uluslararası düzeyde ticari faaliyet göstermeleri, işletmeler arasında rekabetin artması, toplumların ve bu bağlamda bireylerin tercihlerindeki ve ihtiyaçlarındaki değişimler, uluslararası sermaye piyasalarının küresel düzeyde genişlemesi gibi dönüşümler güvenilir finansal raporlamaya duyulan ihtiyacı arttırmıştır (Ayboğa, 2008: 41).

Özellikle yatırımcılar tarafından işletmenin sunmuş olduğu finansal raporların güvenilir olması şirket açısından düşük maliyetli ve istenilen tutarda finansal kaynak temini sağlanması konusunda hassasiyetleri artırarak işletmelerin yatırımcılar açısından güvenilir kabul edilmesinin en önemli kriteri hale gelmiştir (Bekçi, 2012: 3). Yatırımcılar ellerindeki fonları şirketlere yatırmadan önce yatırım yapacağı şirket hakkında doğru, net ve güvenilir finansal raporlara diledikleri zamanda kolayca ulaşırlarsa yatırım yapma konusunda ürkek davranmayabilirler (Arı, 2008: 44). Ayrıca yatırımcıların gereksiz ayrıntılara boğulmadan, anlayacakları dilde ve içerikte açıklamalara göre muhasebe dilinde yazılmış finansal raporları da bu sayede daha iyi ve kolay anlaması beklenir.

İşte bu ve benzer nedenlerle günümüzde böylesine stratejik öneme sahip olan finansal raporlama ve dipnot açıklama yeterlilikleri konusunda kapsamlı bir değerlendirme yapmadan önce aşağıdaki başlıklar altında finansal rasyoların raporlanması ve muhasebeleştirilmesine ilişkin kavramsal çerçeve tanımlanmıştır.

2.1.1. Finansal Raporlamanın Tanımı ve Fonksiyonları

Günümüzde işletme sorunlarının çözümünde işletme hakkında her türlü nicel ve finansal verileri kullanmak stratejik önem kazanmıştır. Bu anlamda işletmeler çeşitli iç ve dış kullanıcıların kullanımına sundukları çeşitli finansal veri ve bilgileri belirli periyotlarla yayınlamaya başlamıştır. Bu tür verilerin yer aldığı tabloların formatı, bölüm ve içerikleri ülkeden ülkeye değişmekle birlikte genel olarak belirli ortak özellikler taşıdıkları değerlendirilebilir (Arı, 2008: 43).

Literatürde işletme finansal tabloların oluşturulması işlemi finansal raporlama olarak adlandırılmaktadır (Acar ve Tetik, 2009: 6). Daha geniş bir tanımlamayla finansal

raporlama iç ve dış bilgi kullanıcılarına bir işletmenin para ile ölçülebilen tüm değer hareketlerini niteliklerine göre sınıflandırarak, finansal durumundaki değişimleri belirli aralıklarla yazılı bir şekilde raporlanmasıdır (Türker, 2009: 17). Finansal raporlama, bilgi kullanıcılarının sağlıklı kararlar alabilmelerini sağlamak için işletmenin ekonomik durumu hakkında bilgi sağlayan temel veri ve analiz kaynaklarıdır (Bolak, 2015: 17).

Tanımlardan anlaşılacağı üzere finansal raporlama sayesinde işletmeler ile ilgili bazı stratejik kararlar almak durumunda olanlar, bu kararları alırken finansal raporlama tarafından sağlanan bilgileri esas alırlar. Nitekim finansal raporlamanın varlık sebebi de bir işletmenin finansal bilgilerin sadece işletme içi bilgi kullanıcıları tarafından değil, aynı zamanda işletme dışı bilgi kullanıcılarının da bilgi ihtiyaçlarını karşılamaktır (Akdoğan ve Tenker, 2012: 33).

Bilanço kavramı TMS/TFRS’da finansal durum tablosu olarak ele alınmıştır. Finansal durum, işletmenin kontrolünde bulunan ekonomik kaynaklar, finansal yapısı, likiditesi, borç ödeme gücü ve içinde bulunduğu çevresindeki değişikliklere uyum sağlama yeteneği olarak tanımlanmaktadır (Akdoğan ve Tenker, 2012: 72).

Öte yandan finansal raporların temel unsurlarının başında “finansal tablolar” geldiğini söylemek mümkündür. Finansal raporlamanın merkezini oluşturan finansal tablolar işletme içerisinde gerçekleşen tüm finansal işlemlerin ve muhasebeleştirilme işlemlerinin bir anlamda işletme dışına taşınmasında ana araçtır (Azaltun, Batıbay ve Calayoğlu, 136).

Literatüre bakıldığında finansal tablo kavramının bir firmanın çeşitli finansal performans durumuna ilişkin göstergelerine ait yıllara göre düzenlenmiş verilerinin yer aldığı betimsel ve istatistiksel veriler şeklinde tanımlandığını söylemek mümkündür (Örten, Kaval ve Karapınar, 2010: 14).

Bu tabloları göre karar vericiler isabetli ve doğru kararlar alabilmek için kolay anlaşılır, açık ve güvenilir verilere göre hareket etmesi gerekmektedir (Örten vd., 2015: 13). Böylelikle bu tip tablolarda yer alan rasyo ve göstergelere göre yatırım, destek, kredi ya da sermaye arttırma gibi finansal yapıyla ilişkili isabetli kararlar almak mümkün olacaktır (Akgüç, 2011: 3-5).

Benzer şekilde finansal raporlamadan sağlanan bilgi salt doğru ve kesin ölçümlerden ziyade yaklaşık değerlerdir. Dinamik bir ekonomideki ekonomik bir işlemin sonucu kesin değildir ve birçok faktörün birleşiminin bir sonucudur. Bilgi kullanıcıları finansal

raporların bu niteliklerini göz önünde bulundurmak zorundadır (Azaltun, Batıbay ve Calayoğlu, 136).

Görüldüğü üzere finansal tablolar süreye bağlı periyodlarla düzenlenen, kolay anlaşılabilen, belirli formatı olan, belirli tarihi olan ve içerdiği finansal verilere göre işletmenin faaliyetlerine ve finansal durumuna ilişkin verilerin yer aldığı betimsel istatistiklerdir. O yüzden de finansal tablolar hazırlanırken belirli bir format ve içerik takip edilir. Bunlar genellikle o ülkedeki muhasebe standartlarına ve mevzuat hükümlerine göre belirlenirken, finansal raporlamanın genel amaçlı ve anlaşılabilir olmasına önem verilir (Örten vd., 2015: 13).

Aslında finansal raporların oldukça basit temel finansal bilgiler içermesi uygulamada yeterli olmayacağı için, finansal tabloları okuma ve değerlendirmesi beklenen kesimlerin aynı zamanda minimum düzeyde muhasebe terminolojisini bilmeleri beklenir ve bu varsayımına dayalı olarak bu tür tablolar hazırlanır (Akdoğan ve Tenker, 2012: 38).

Böylelikle hazırlanan finansal raporların bilgi kullanıcılarının verecekleri ekonomik kararlar bakımından önemli karar parametreleri içermesi sağlanır (Özdemir, Cho ve Bayazıtlı, 2012:19). Dolayısıyla, finansal raporlar bilgi kullanıcılarının ihtiyaçlarına uygun olma özelliği gereğince özel amaçlar için değil, genel amaçlar için hazırlanır ve bu tür tabloların herkes tarafından “anlaşılabilir” olması gereklidir.

Öte yandan günümüzde finansal raporlama, kazanç ve kazancın oluşumu ile ilgili bilgiye odaklanmaktadır. Özellikle bilgi kullanıcıları finansal raporlamadan işletmenin finansal başarısı hakkında ve işletmenin yönetiminin başarısı hakkında bilgi sağlamayı beklemektedirler (Web_1, 2017). Bu kapsamda hazırlanan finansal analiz tabloları aracılığıyla işletmede çeşitli finansal ya da ekonomik kararların alınması sağlanarak işletmenin kar-zarar potansiyelini görmek, işletmenin muhasebe kayıtlarına göre finansal performansının değişim trendleri hakkında yorum yapmak ve yatırım öncesi işletmenin durumunu bu verilere göre değerlendirmek mümkün olacaktır (Şavlı, 2014: 3).

Gerçekten de finansal tabloların analizi işletmenin kaynak kullanımındaki ve hedefe ulaşmadaki başarısını ölçerek stratejik içerikte yönetsel kararlar verilmesine de yardımcı olacaktır. Şüphesiz bu tarz kazanımlar günümüz ekonomik sisteminde finansal raporlama uygulamalarını neden bu denli önemli kıldığını açıklar niteliktedir.

Nitekim günümüzde finansal raporlama karar vericilerin talepleri doğrultusunda belirli amaçlarla ve belirli periyotlarla hazırlanırlar. Bununla birlikte TMS ve TFRS kuralları

gereği bilanço ve gelir-gider tablolarının üçer aylık ya da yıllık hazırlanması gibi kurallar da bulunmaktadır. Kural gereği özellikle borsada halka açık hisseleri işlem gören işletmeler finansal rasyolarında değişime neden olacak her türlü hareketi Kamuoyu Aydınlatma Platformuna (KAP) belirli süreler içerisinde bildirmekle yükümlü oldukları gibi, TMS kapsamında çıkartılan düzenlemelere göre de sürekli bildirimde bulunmakla mükelleftirler (Türker, 2009: 17).

Tüm ülkelerde finansal tablolar için geçerli olan amaç işletmenin ekonomik ve finansal durumunu gerçek şekilde vermesidir. Finansal tablolardan beklenen yararlardan diğeri de işletmenin büyüklüğünün gerektirdiği kadar ayrıntılı bilgiyi, mümkün olduğu kadar doğruya yakın bir şekilde, finansal tabloları okuması muhtemel kişilerin anlayabileceği tarzda sunmaktır (Önce, 2007: 10).

2.1.2. Bilançonun Tanımı İlkeleri ve Fonksiyonları

Türkiye’de yaygın uygulamaya sahip temel finansal tabloların başında bilançolar ve gelir-gider tablosu gelmektedir. Benzer şekilde satışların maliyeti, nakit akımı, kâr dağılımlar, fon/likidite akım ve öz kaynaklar gibi değişimler gösteren tablolardan da sıklıkla yararlanıldığını söylemek mümkündür (Akgüç, 2011: 6).

TMSK tarafından oluşturulan TMS göre¹ hazırlanması gereken genel amaçlı finansal analize uygun tablolar setinde, “finansal durum tablosu (bilanço), kapsamlı gelir tablosu, nakit akış tablosu, öz kaynak değişim tablosu ve önemli muhasebe politikalarını özetleyen dipnotlar ve diğer açıklayıcı notlar şeklinde sıralanan dört temel veri setinden bahsedilmektedir (TMS/1, 2006).

Türkiye’deki tüm işletmelerin bir bakışta finansal durumu hakkında değerlendirme yapmak için öncelikle onların belirli dönemlerde yayınladıkları temel finansal tablo ve bu tablolarda yer alan kalemlere bakmak çoğu zaman yeterli olabilmektedir. Zira bu tip tablolarda kardan zarara, sermaye artışından azalışına kadar belirlenen periyotta işletmeyle ilgili tüm temel kalemlere ilişkin veriler bulunmaktadır. İşte o yüzden

¹ 6102 sayılı Türk Ticaret Kanununda (TTK), "...defter tutmakla yükümlü olan gerçek veya tüzel kişiler, finansal tablolarını düzenlerken, Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK) tarafından yayımlanan Türkiye Muhasebe Standartlarına (TMS) , kavramsal çerçevede yer alan muhasebe ilkelerine ve bunların ayrılmaz parçası olan yorumlara uymak zorundadır." hükmüne yer verilmiş ve aynı Kanunda Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumuna (KGK) değişik işletme büyüklükleri, sektörler ve kâr amacı gütmeyen kuruluşlar için özel istisnai standartlar koyma ve bunlar için farklı düzenlemeler yapma konusunda yetki verilmiştir (TTK/Md-88, Geçici Md-1). TMS yayınlama yetkisi günüzde KGK’ya verilmiştir.

literatürde işletmelere ait bilanço ve gelir gider tabloları “temel finansal tablolar” olarak adlandırılmaktadır. (Akgüç, 2011: 6; Akdoğan ve Tenker, 2012: 72; Çabuk ve Lazol, 2012: 8).

Literatürde bilanço kavramı her ne kadar yerini “finansal durum tablosu” isimlendirmesine bırakmaya başlamış olsa da finansal analiz ve değerlendirmelerde ilk akla gelen temel finansal tablolar arasında gösterilmeye halen devam etmektedir (Sevilengül, 2012: 35). Bilanço, işletmelerin üretim etkinliğinde girdi olarak kullandıkları tüm örgütsel kaynaklara/varlıklara ilişkin muhasebe kayıtlarıyla birlikte üretim sürecinde bu kaynakların kullanılmasıyla ortaya çıkan girdi maliyetlerini/pasifleri belirli nizam içerisinde gösteren temel finansal tablolardır (Çabuk ve Lazol, 2012: 8).

Daha kısa ve basit bir tanımlamayla bir işletmenin finansal durumunu gösteren tabloya bilanço denilmektedir (Esen, 2013: 7). İşletmenin belli bir tarihteki varlıklarını ve bu varlıkların sağlandığı kaynaklarını gösteren yerleşik muhasebe sisteminin en önemli tablolarından biridir (Dursun ve Yalnız, 2013: 142).

Bilanço tanımlarından anlaşıldığı üzere genellikle aktif ve pasif olmak üzere iki taraftan oluşan ve belirli tarihler esas alınarak hazırlanmakta olup bir bilançonun düzenlendiği tarih, işletme faaliyetlerinin analize konu edildiği son dönemi göstermektedir (Savcı, 2017: 43). Bilançolarda işletmenin finansal rasyolarında bir dengenin olması esas alınır.

Bu durum bilançoda aktif ve pasif tarafın daima birbirine eşit rakamlardan oluşmasıyla doğrulanır. Zira işletme üretim için ne kadar finansal ve örgütsel kaynak sağladıysa o kadar varlığa sahip olabilir ve bu kaynaklar ancak işletmenin iç ve dış kaynaklarından elde edilebilecektir. Bu nedenle varlık toplamından yabancı kaynaklar düşüldüğünde işletmenin öz kaynaklarla elde ettiği varlık tutarı, başka bir deyişle “öz sermayesi” ortaya çıkacaktır (Akdoğan ve Tenker, 2012: 72).

Bu açıklamalar ışığında bilançoda iki yapı olduğu görülmektedir: Bilançonun aktif tarafı işletmenin ekonomik yapısını; pasif taraf ise mali yapısı hakkında bilgi kullanıcılarına bilgi sağlamaktadır. Mali yapı kaynakların nereden ve nasıl temin edildiğini, ekonomik yapı ise nereden elde edilen kaynağın nerelerde ve nasıl kullanıldığını ifade eder (Savcı, 2017: 44).

Öte yandan bilanço kavramı TMS/TFRS kapsamında çıkartılan mevzuata göre “finansal durum tablosu” olarak adlandırılmıştır (Akdoğan ve Tenker, 2010: 64).

Uluslararası finansal ve muhasebe standartlarına (UFRS) daha uygun düşen bu adlandırmaya göre tanımlanan bilanço kavramı işletmelerin varlık, borç ve öz sermayesindeki değişimlerin düzenli bir şekilde sunulduğu temel finansal tablolardır (Köse, 2007: 49).

İşletmeler bilançoların/finansal durum tablosunun sunulduğu konusunda serbest değillerdir. İşletmelerin hangi yöntemi seçeceği konusunda iki ölçüt vardır: Bunlardan birincisi “faaliyet döngüsü” diğeri ise “likidite esaslı” standartlara göre hazırlanmaktadır (Bayrı, 2010: 98). Türkiye’deki yerleşik mevzuata göre bankalar gibi finansal işletmeler genellikle likidite esaslı bilançolar hazırlarken diğeri mal veya hizmet işletmeleri ise genellikle “faaliyet döngüsü” esaslı bilançolar hazırlamaktadırlar (Köse, 2007: 50). Bunun nedeni banka ve benzeri finansal kuruluşların ürettikleri mal ve hizmetin faaliyet döngüsünün sınırlarının kolaylıkla faaliyetlerine bakarak çizilememesinden kaynaklanmaktadır (Çabuk ve Lazol, 2012: 11).

Faaliyet döngüsü esaslı olarak işletmelerin yükümlü olduğu bilanço hazırlama biçimlerine bakıldığında öncelikle bilanço başlığında işletmenin adı veya unvanı, bilanço kelimesi ve bilanço tarihini oluşturan unsurları içeren kısmının oluşturulması gerekmektedir.

Bilançonun aktif tarafı mevcutlarını ve alacaklarını gösteren kısmını şekillendirirken, bilançonun pasif tarafı ise işletmenin sermayesini (kaynaklarını) ve borçlarını gösteren kısımlarından oluşmaktadır. Aynı zamanda bilanço kullanıcılarının günümüzde en çok ihtiyaç duyduğu bilançonun daha iyi anlaşılabilmesi ve yorumlanabilmesi için gerekli açıklamaların yazıldığı bölüm bilanço dipnot bölümünü oluşturur. Nitekim TMS göre bilanço/finansal durum tablosunda kalemlerin anlaşılabilirliğini artırmak için ya bilançonun dipnotlarında ya da bilançoda alt sınıflandırmalara ya da bölümlere yer verilmesi gerekmektedir (Örten, Kaval ve Karapınar, 2012: 22).

Bilanço genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri, muhasebe uygulamaları üzerinde muhasebecilerce kabul edilen ortak görüş ve fikir birliğinin bir ürünüdür. İşletmelerin belli bir hesap döneminde net sonucu satış karı, faaliyet karı, dönem karı, büyüklüklerine ve bunları oluşturan ana olaylara yer vererek gösteren tablo ise gelir tablosudur.

Her iki tabloda geçerli olan ilkeler ise genellikle üç başlıkta toplanan genel muhasebe ilkelerine göre hazırlanır. Bunlardan ilki olan gruplandırmaya göre “Bilanço Varlıklarına İlişkin İlkeler” bir işletmenin bir yıl içinde paraya dönüşebilecek değerleriyle dönen

varlık, bir yıldan uzun sürede paraya çevrilecek değerler duran varlıklar grubunda yer alır.

Vadesi bir yılın altına düşen duran varlıklar dönen varlık grubuna aktarılır ve değeri düşen varlıklara karşılık ayrılır. Vadeli alacaklar ise bilanço günündeki değerine indirgenmelidir. Alacaklar özelliklerine göre ayrılmalıdır. Kesin olmayan alacaklar için ise tahakkuk yapılmamalıdır. Ayrıca birikmiş amortismanlar bilançoda gösterilmelidir.

İkinci grup ilkeler ise “Bilançonun Kaynaklarına İlişkin İlkeler” başlığı altında toplanmaktadır. Bu ilkeler ise işletmenin tüm borçlarını gösterilmelidir ve borçlar özelliklerine göre ayrılmalıdır. Örneğin, kısa ve uzun vadeli borçlar yıllara göre belirlenmeli, vadesi bir yılın altına düşen borçlar “kısa vadeli” daha fazla olanlar ise “uzun vadeli” olarak yabancı kaynaklara aktarılmalıdır. Vadeli borçlar bilanço günündeki değerine indirgenmelidir.

Üçüncü ilkeler grubu ise bilançonun “Özkaynaklarına İlişkin İlkeleri” grubunda toplanmaktadır. Bu grupta yer alan ilkeler öz kaynakların işletme sahip ve ortaklarının haklarını sermaye paylarının özelliklerine göre gösterilerek bilançonun bu bölümü hazırlanmalıdır. Özellikle işletmenin azalan öz kaynakları, zarar kalemine kayıt edilerek öz kaynaklardan düşülmeli; böylece hesaplanan öz kaynaklar tutarının net rakamı gösterilmeli ve işletmenin sermaye yedekleri gelir olarak gelir tablosuna da bu değişimler eklenmelidir.

Nitekim TMS 1 Türkiye’de işletmelerin bilançolarının hazırlanmasında ilgililere kavramsal çerçeveyi sunarken finansal durum tablosunda (bilanço), kâr veya zarar ve diğer kapsamlı gelir tablosunda (veya tablolarında), öz kaynak değişim tablosunda ve nakit akış tablosunda sunulan bilgilere ilave bilgiler içermesi” gerekliliği üzerinde durulmaktadır (TMS 1, 2005). İşte bilançoların bu tür düzenlenmesi açısından dipnotlarda, bu tablolarda sunulan kalemlere ilişkin açıklayıcı metinler veya açıklamalar ve muhasebeleştirme kriterlerini karşılamadığı için bu tablolarda yer verilmeyen kalemlere ilişkin bilgiler yer alır.” (TMS 1, 2005).

Dolayısıyla finansal raporlama bilanço ile başlar dipnotlar ile sona erer. Bilançolarda yer alan rakamsal veriler her zaman yaşanan değişimi ve dönüşümü tam açıklayıcı, tamamlayıcı nitelikte değildir ve bu yüzden bilançolardaki dipnotlar söz konusu kalemlerin anlaşılır olmasını sağlayıcı bilgilerden oluşur (Akdoğan ve Tenker, 2012: 137).

2.1.3. Bilanço Dipnotlarının Tanımı İşlev ve Fonksiyonları

Bilançonun en önemli bölümlerinden birini “dipnotlar” oluşturmaktadır. Bilanço dipnotları işletmelerin dönem bilançolarının ilgililer tarafından daha iyi bir şekilde anlaşılabilmesi için ilave ek bilgileri içeren açıklamalara olup, bu kısımda yapılması gereken açıklamalarla bilançonun bütünlüğü ve anlaşılabilirliği sağlanmaya çalışılır (Demir, 1997: 4).

Literatürde dipnot açıklamaları, finansal (veya finansal olmayan), sayısal (veya nitel), zorunlu (ya da gönüllü) bilginin resmi (veya gayri resmi) kanallardan sunulması olarak tanımlanmıştır (Admati ve Pflaiderer, 2000: 14).

“Finansal durum tablosunda (bilançoda), kapsamlı gelir tablosunda, bireysel gelir tablosunda (sunulmuşsa), özkaynak değişim tablosunda ve nakit akış tablosunda yer alan bilgilere ilave bilgiler içerir. Dipnotlar, bu tablolarda yer alan kalemlerin metinsel açıklamalarını veya açıklımalarını ve bu tablolarda raporlanan muhasebeleştirme kriterlerini sağlamayan kalemlerle ilgili bilgileri sağlar” (TMS 1, 2005:md/10).

Türkiye’deki yerleşik muhasebe mevzuatına göre işletmelerin bilançolarındaki farklı hesaplama kalemlerine ilişkin 30 farklı içerikte bilanço dipnotu uygulaması zorunluluğu bulunmaktadır. Hiyerarşik sırlamaya göre yapılan açıklamalar genellikle geçmişte yapılan açıklamalarla uyumlu ve birbirini tamamlayan şekilde yapılmalıdır (Demir, 1997: 1-13).

Bilanço dipnotlarında yer alması gereken dipnotların konu ve içerikleri birbirinden çok farklı olmakla birlikte genel bir değerlendirmeyle bilgi kullanıcılarını aydınlatmaya, hesaplamaları ve sürdürülen muhasebe politikalarını anlamaya yönelik bu tür açıklamaların yapıldığını söylemek mümkündür.

Vadeli vadesiz satışlara göre kar hesaplamaları, borç ve alacaklardan takas ve döviz kuru ayarlamalarına kadar muhasebeleştirilen her işlemle ilgili açıklama yapılması gerekmektedir. Burada önemli olan gereksiz bilgilerle bilgi toplayıcılarının bunaltılmaması, herhangi bir yanlış anlamaya karşı önlem alacak nitelikte açıklayıcı bilgi verilmesi, özellikle yatırımcıların meydana gelen kar, zarar, borçlanma, likidite artışı, satış ya da takas gibi işlemler konusunda makul düzeyde anlaşılır ve güvenilir bilgilere dipnotlar sayesinde ulaşabilmesi esas olmalıdır.

Diğer yandan bilanço dipnotlarının işlev ve fonksiyonlarına bakıldığında bu tip açıklamaların varlık sebebinin zaten bilgi kullanıcılarına hesaplanan işletme bilanço

hareketleri ve tutarları hakkında doğru, güvenilir, geçerli, net, makul ve anlaşılabilir açıklama yapmaktır. Bu nedenle bilanço dipnotlarının en önemli işlevi bilgi kullanıcılarını aydınlatmak ve doğru değerlendirmeler yaparak işletmenin finansal rasyolarını doğru şekilde anlamasını sağlamak olduğunu söylemek mümkündür.

Dipnot açıklamalarının diğer bir işlevi muhasebe ve finansal hilelerin önüne geçmektir. 21. yüzyılın başından itibaren sıklıkla görülen küresel finansal skandallarla sarsılan dünyanın gelişmiş ekonomileri de dâhil olmak üzere muhasebe kayıtları üzerinde hile yapılıp yapılmadığını en kolay bilanço dipnotlarında yapılan açıklamalara göre ulaşabilirler. Nitekim döviz kur farkını ve miktarını muhasebe bilgi sistemine dipnot yoluyla kaydettirmek zorunda olmayan işletmelerin bu yolla satış, kar veya zararlarını kolayca gizlemeleri mümkündür. Oysa döviz kurunu hasılatın satış bölümünde dipnotla belirtmek zorunda kalan işletmelerin bilançolarında böyle bir hilenin ya da yanlış hesaplamının yapılması hemen fark edilecektir.

Bilanço dipnotlarının diğer bir işlevi ise dipnot uygulamasının küreselleşen yeni ekonomik sistemde küresel işletmelerin ulusal muhasebe standartlarındaki farklılıklarından kaynaklı hatalarının daha kolay giderilmesi yönüyle faydaları bulunmaktadır. Bu anlamda bilanço dipnotları bir yandan uluslararası muhasebe standartlarıyla ulusal muhasebe standartlarının uyumlu hale getirilmesini sağlarken diğer yandan da sürekli nicel yöntemlerle ifade edilmesi mümkün olmayan bilgilerin kullanıcılara yazılı bir şekilde sunulmasına imkân sağlar. Bu ve benzer şekilde bilanço dipnotlarının genel muhasebe sistem ve işlemleri içerisinde çok yönlü katkıları bulunmaktadır.

Bilanço dipnotlarının muhasebe sistemi içerisindeki kısaca özetlenen bu tür işlev ve fonksiyonlarını aşağıdaki başlıklar altında toplayarak incelemek mümkündür.

2.1.3.1. Bilanço Kalemleri Açısından Dipnotlar

Bilançoda yer alan kalem ve hesapların içeriğine, konusuna ve işlemin yapılış yöntemine göre bilanço dipnotlarının işlev ve fonksiyonları da farklılaşmaktadır. İşletmelerde ayrılan karşılıklar, gelecekte oluşacak olaylara ilişkin olasılıklar ve bazı koşullu borçlanmalara için kaynak çıkışlarına ilişkin dipnotlar verilmekle birlikte çeşitli taraflarla meydana gelen itilafların sadece özellikleri belirtilir ve bu konuda detay verilmez (Karabınar, 2013: 10).

İşletmeye öz kaynakları dışında her türlü parasal giriş, borçlanma veya satış yoluyla dâhil edilen yabancı kaynaklara ilişkin bilanço dipnotları aydınlatıcı işlev görerek herhangi bir şüpheli işlemin muhasebe sisteminde yer almasının önüne geçer (Topak, 2014: 29). Ancak hesaplanan net rakamlar üzerinden dipnotlarda açıklama yazılır ve olasılığı düşük tahminlere dipnotlarda yer verilmez. Bu tür tahminler öznel ve olası yatırımcıları tedirgin etmekten başka hiçbir işe yaramayacaktır.

Benzer şekilde meydana gelme olasılığı çok düşük bir ihtimal olan zararına satışlar, gelecekte meydana gelecek davalar ya da tazminatlar ve kaynak çıkışlarının tutar ve zamanlamasındaki belirsizliğine ilişkin sadece açıklama dipnotlarda yapılır. Kolay ve rasyonel bir uğraşla açık kaynaklardan kolayca elde edilmesi mümkün olan bilgilerin dipnotlarda açıklanmasına da gerek yoktur.

2.1.3.2. Kullanıcılar Açısından Dipnotlar

Özellikle borsada işlem gören ve hisseleri halka açılmış işletmelerin finansal rasyoları ve bilançoları hakkında kamuoyunun sürekli aydınlatılması hem etik açıdan hem de yasal açıdan önemli bir zorluluktur.

Oysa karar verici konumunda olan ve borsada işlem gören hisseleri satın alan vatandaşlar her zaman muhasebe dilini bilmedikleri için yayınlanan bilanço ve gelir tablolarındaki rasyoları tam anlayamadıkları gibi bu dilden anlayanlar bile yeterli düzeyde ve içerikte dipnot yer alamayan finansal tablolara güvenememektedirler (Özkan vd., 2008: 72). O yüzden dipnotların varlığı her şeyden önce yatırımının riskini belirlemeye kısıtlı olanaklarla çalışan vatandaşların yatırım yapacakları işletme hakkında bilgi edinmesinin en pratik yolu olduğunu söylemek mümkündür.

Nitekim son derece karışık gibi gözükten rakamlardan oluşan finansal tablolara niteliksel özellikler kazandıran dipnotlarda verilen detaylardır ve finansal tabloların tam, açık ve anlaşılır yapılması buna bağlıdır (Özkan vd., 2008: 72).

Daha öncede belirtildiği üzere dipnotların içeriklerinde yer alan bilgiler bilanço kalem ve hesap türlerine göre farklılıklar göstermekle birlikte her bir bilanço kalemine göre dipnotlarda yer alması gereken asgari bilgilerin içerikleri çeşitli standartlara göre belirlenir (Karabınar, 2013: 11).

TMS 18 hasılatın kazançtan neye göre ayrıldığını tanımladıktan sonra buna ilişkin satışlarda, takaslarda, sözleşmelerde veya diğer bilanço kalemlerinde ulaşılan hangi

gelirin hasıllata neden dahil edildiğine ilişkin dipnotlar verilmesi esası getirmiştir (Topak, 2014: 32). Dolayısıyla genel bir ifadeyle dipnotlarda finansal tablo kalemlerine ait ilave ek bilgiler verilir ve bu bilgileri kullananların yapılan hesaplamalarla ilgili kafasında hiçbir tereddüt kalmaması sağlanır.

2.1.3.3. Yöntem ve Araçlar Açısından Dipnotlar

İşletmenin bilanço hazırlarken takip ettiği yöntem ve muhasebe politikasının içeriği ancak dipnotlarla açıklanabilen nitel bilgilerdir. Nitekim literatürde finansal bilgiyi nitel yolla aktarma yöntemleri olarak işletmelerin finansal raporları, faaliyet raporları, bilanço-gelir tablolarındaki dipnot açıklamaları veya bağımsız denetim raporları gelmektedir. Bu açıdan dipnotlar finansal tablolarda yer alan kantatif rasyolarla birebir bilgi kullanıcılarına sunulduğu için diğer yöntemlere göre daha doyurucu ve aydınlatıcı bilgiler sunar.

2.1.3.4. Gerçeğe Uygunluk Açısından Dipnotlar

Gerek uluslararası muhasebe standartları gerekse ulusal muhasebe standartları doğrudan doğruya gerçek bilgilerin doğru içerikte ve güvenilir bir şekilde bilgi kullanıcılarına muhasebe kayıtları ve hareketleri hakkında bilgi vermek amacıyla geliştirilmiş kurallar bütünüdür (Bayrı, 2010: 93).

O yüzden muhasebe işlemlerinde gerçeğe uygunluk ve yasal işlemlerin takibi en etkili bir şekilde dipnotlar üzerinden takip edilir. Nitekim tekdüzen muhasebe sisteminde (TDMS) pek önemsenmeyen ve esnek bırakılan dipnot verme kuralları, yeni Türkiye Muhasebe Standartları (TMS) her bir bilanço kaleminde ayrı ve daha kapsamlı bir şekilde düzenlenerek yasal zorunluluk olarak kabul edilmiştir (Bayrı, 2010: 94).

TMS uluslararası finansal rasyoların standartları ile uyum halindedir ve bu sayede UFRS finansal tablolarının temel ilkelerinden biri olan “gerçeğe uygun sunum” ilkesi dipnot verme zorunluluk ve kuralları sayesinde Türk muhasebe sistemine kazandırılmıştır.

2.1.3.5. İhtiyaç Açısından Dipnotlar

Aslında bilançolarda yer alan dipnotların varlığı gerek yatırımcılar gerekse muhasebe ve denetçiler ile işletme yöneticilerinin yanlış yapmama, hatalı kararlar vermeme ve bu sayede işletmenin finansal performansına ilişkin doğru tahminlere yapabilmesi açısından önemli bilgi ihtiyacını karşılamaktadır (Özkan vd., 2008:63).

Türkiye özelinde konuya bakıldığında ise halen borsada hisse senedi almayı ve satmayı oldukça riskli bulan ve ekonomik rasyolar hakkında yeterli düzeyde bilgi ve tecrübesi olmayan yatırımcılar açısından dipnotların varlığı önemli bir güvenilirlik kaynağıdır.

Diğer yandan dipnotlar sayesinde işletme dışındaki bilgi kullanıcıları işletme yönetim ve muhasebe politikaları hakkında anlamlı ve rasyonel bilgiler elde edebilecektir. Bu anlamda yüzlerce göz tarafından kontrol edilebilen nitelikte bir muhasebe kayıt sistemine kavuşan işletme olası muhasebe hatalarını hemen fark ederek düzeltebilecektir (Yükücü ve Gönen, 2012: 35).

Sonuç olarak günümüz bilgi teknolojilerinin bu kadar geliştiği ekonomik sistemlerde her ulustan bilgi kullanıcıların sınırları aşarak anında bilgi sahibi olmasında büyük kolaylıklar sağlayan dipnotların tüketicilerin bilgi ihtiyaçlarını kolayca gideren en önemli muhasebe kayıtları olduğunu söylemek mümkündür.

2.1.4. Bilançolarda Hasılat Kaleminin Tanımı ve Unsurları

Bu tezde konu edilen diğer önemli bir kavram da “hasılat” kavramıdır. Ancak tezin ilerleyen bölümlerinde TMS 18 kapsamında Türkiye’deki hasılat kayıt sistemi hakkında detaylı açıklamalar yapılacağı için tezin bu kısmında öncelikle hasılat kavramını tanımladıktan sonra, hangi işlemlerin gelirlerin ve kazançların hasılatı kaydedilip kaydedilmeyeceği konusunda bazı açıklamalar yapmak yerinde olacaktır.

Öncelikle gelir kavramını tanımlamak yerinde olacaktır. İngilizce’de “revenue” ve “income” terimleriyle ifade edilen gelir kelimesi Türkçe dilinde “her tür hak ve işlerle taşınır ve durağan mallardan sağlanan yararlar” şeklinde tanımlanmaktadır (Web_21, 2018). Türkçe’de özellikle günlük kullanımında kazanç, gelir ve hasılat sözcükleri genellikle birbiri yerine kullanılmaktadır. Oysa gelirler kazanç ve hasılatı göre daha geniş kapsamlı bir anlam taşımaktadır. Muhasebe literatüründe gelir “öz sermayeyi arttıran işlemler” olarak tanımlanır (Yalkın, 2010: 418).

TMS/TFRS mevzuat ve tebliğlerinde “gelirler” başlığı altında bir muhasebe kayıt dönemi içerisinde bir işletmenin öz sermayesi dışındaki varlıklarında artış meydana getirirken borçlarını azaltan tüm kazanımları tanımlanmaktadır. Aynı mevzuatta ise aksi yönde tesir yapan çıkışlar ve azalmalar gider olarak açıkça tanımlanmaktadır. Dolayısıyla

varlıklardaki artışlar gelirleri, azalışların ise giderleri tanımladığı muhasebe sisteminde her gelirin hasılatla dahil edilmesi mümkün değildir.

Nitekim hasılat belirli dönemlerde satışlarla elde edilen parasal kazanımlar tanımlanmaktadır. İngilizce’de “proceeds” ve “yields” sözcükleriyle anlatılan hasılat kelimesi Türkçe dilinde ise “bir üretim etkinliği sonunda yaratılan malların parasal değerleri” şeklinde tanımlanmaktadır. Türkiye’deki yerleşik mevzuata göre hasılat kavramı işletmelerin “işletmenin olağan faaliyetleri neticesinde ortaya çıkan her türlü satış, ücret, faiz, temettü, lisans ücreti ve kira gibi çeşitli adlar altında elde ettiği parasal kazanımlar olarak tanımlanmaktadır (Özyürek, 2012: 130).

Literatürde hasılat bir işletmenin büyüklüğünün, iş hacminin belirlenmesinde önemli bir kıstastır. Bu nedenle hasılatın doğru olarak tespit edilerek finansal tablo ve raporlarda gösterilmesinin önemi büyüktür. Muhasebede yapılan hata ve hilelerin büyük bir bölümü hasılat ile ilgilidir (Özyürek, 2012: 131). Hasılatın doğru olarak tespit edilmesi ve hasılatın hangi döneme ait olduğunun belirlenmesi, hangi durumların hasılat hangi durumların hasılat olmadığını net olarak önceden belirlemesi oldukça önemlidir (Sönmeztürk, 2010: 48).

Sonuç olarak TMS 18’de bu kavram “*ortakların sermayeye katkıları dışında, öz kaynakta artışla sonuçlanan ve işletmenin dönem içindeki olağan faaliyetlerinden elde edilen brüt ekonomik fayda tutarı*” şeklinde tanımlanmaktadır (Karabınar, 2013: 7). Bu tanıma göre işlemin hasılat olması için, öz kaynaklarda artışa neden olmalıdır. Bu artış işletmenin asıl olağan faaliyetlerinden elde edilmesi, brüt ekonomik fayda oluşturması ve olağan ticari faaliyetler sonucu oluşup oluşmadığına bakılmalıdır.

2.2. UFRS ve TMS SİSTEMLERİNDE YAŞANAN DÖNÜŞÜMLER

Uluslararası sermaye akımlarının her geçen gün biraz daha akışkan hale gelmesine koşut olarak evrensel standartlarda muhasebe dilinin konuşulması gerekliliği tüm ülkelerde hissedilmeye başlanmıştır (Uddin, 2005: 17).

Özellikle küresel işletmeler ile uluslararası yatırımcıların farklı ülkelerde yatırımlarının artması beraberinde uluslararası kabul görmüş standartları olan finansal raporlama ve muhasebe dili konuşma zorunluluğunu beraberinde getirmiştir.

Tıpkı İngilizce dilinin küresel düzeyde ticaretin, siyasetin ve hatta internetin yaygın dili olması gibi 21. yüzyılda “uluslararası muhasebe standartları” da gelişmiş veya

gelişmekte olan her ekonominin muhasebe standartlarını belirleyen en temel finansal işlem ve uygulama alanı haline dönüşmüştür (Nobes ve Parker, 2006: 5-6).

Bu açıdan genel olarak Türkiye'deki TMS/TFRS uygulamaları, özelde ise TMS 18 kapsamında hasılatın muhasebeleştirilmesi ve bu sistemde bilanço dipnotlarının uygulanabilir hale gelmesi varlığını uluslararası finansal raporlama standartlarının (UFRS) gelişimine borçlu olduğunu söylemek mümkündür.

Tezin bu bölümünde öncelikle UFRS kapsamında gelişmeler mercek altına alınarak uluslararası muhasebe sistematüğinde bilanço, hasılat ve dipnot açıklamaları konularında evrensel düzenlemelere bakılacaktır. Bölümde daha sonra UFRS gelişmelerine koşul olarak TMS kapsamında bilanço, hasılat ve dipnot açıklamaları konusunda gelişmeler incelenmiştir.

2.2.1. Muhasebe Standartları Kavramının Tanımı ve UFRS'nin Gelişim Süreçleri

UFRS sistemindeki gelişmeleri incelemeyden önce literatürde yer alan şekliyle “muhasebe standartları” kavramının tanımlanmasına yapmak yerinde olacaktır. Bu açıdan literatüre bakıldığında “muhasebe standardı” kavramının çeşitli ülkelerde benzer muhasebe uygulamalarına yön veren ve finansal tablo veya muhasebe işlemlerinin hazırlanmasına düzen getiren normların geneli şeklinde tanımlandığı görülmektedir (Akgül ve Akay, 2006: 4).

Daha geniş bir tanımlamayla bu kavram ülkelerin ekonomik yaşamında önemli yer edinen her bir işletmenin muhasebe kayıtlarını tutarken uygulama birliği içerisinde kalmasını sağlamak amacıyla geliştirilen tutarlı, bütüncül, stratejik amaç ve hedefleri olan muhasebe bilgilerini kolay ve anlaşılabilir şekilde sunmaya yarayan muhasebe anlatım kuralları şeklinde de tanımlanabilir (Yazıcı, 2003: 35).

İşletmelerin belirli dönemlere ait çeşitli muhasebe bilgilerinin ve verilerinin elde edilme, sınıflandırma, yorumlama ve bilgi kullanıcılarına sunması açısından oldukça önemli ve değerli olan muhasebe standartları aslında içerik olarak, bir işletmenin ticari faaliyetlerini muhasebeleştirirken uyması gereken tüm kural ve kaideler ile şekil ve içerik şartlarını ortaya koyar (Yalkın, 2001: 41).

Literatürde farklı sınıflandırmalar olmakla birlikte genel olarak muhasebe standartları temelde “ulusal” ve “uluslararası” standartlar olmak üzere iki başlık altında incelenmektedir. Bu gruplandırma açısından ulusal muhasebe standartları bir ülke

sınırları içerisinde muhasebe işlemlerinde esas alınan ve kullanılan kuralları tanımlarken “uluslararası muhasebe raporlama standartları” ise dünyanın her ülkesinde ve dilinde anlaşılabilir nitelikteki evrensel muhasebe dilini ve kurallarını tanımlamaktadır (Nolke, 2005: 5).

Aslında her ülkenin ekonomik, siyasi, yasal ve yönetsel yapılarındaki farklılıklar o ülkedeki muhasebe kayıtları tutma ve geliştirme kurallarına da yansiyarak her ülkeye mahsus bir takım muhasebe farklılıklarının gelişimine neden olmaktadır (Başpınar, 2004: 51). Bu açıdan bakıldığında ise yüzlerce birbirinden farklı muhasebe dilleri ortaya çıkmakta ki bu durum küreselleşen ekonomik ve ticari ilişkilerde çeşitli hukuki ve ticari problemlere neden olmaktadır (Weygandt vd., 2002: 531).

Bu noktadan hareketle ikinci büyük dünya ekonomik krizinin yaşandığı 29 Haziran 1973 yılında Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (IFAC), Uluslararası Menkul Kıymetler Örgütü (IOSCO), Birleşmiş Milletler, (BM) Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) gibi kuruluşlar, Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesini (UMSK) (İng.: International Accounting Standarts Comitee-IASC) Londra’da kurmuşlardır (Karapınar vd, 2007: 8-9).

Bu komite 2000 yılına kadar uluslararası finansal tabloların ve raporların temsil ettikleri organizasyonun varlıklarının ve yükümlülüklerinin en doğru ve şeffaf bir şekilde yansıtılması esasına dayanan nitelikte 39 adet IAS yayınlamış ve bu IAS’lara uygun olarak finansal raporlama yapan işletmelerin muhasebe kayıtlarında yer alan varlık ve yükümlülüklerini küresel bir dilde muhasebeleştirilmiş hale gelmeye başlamıştır (Aslan, 2004: 94; Sağlam vd, 2008: 3-4).

Sonuç olarak günümüze kadar sürekli gelişimini devam ettiren UFRS sistemlerinin gelişim kaynaklarını kamu, özel veya kamunun özele devretmesi gibi kanallarla hem uluslararası hem de ulusal düzlemde gelişme kaydetmesi bu şekilde gerçekleşmiştir (Uysal, 2006: 100).

2.2.2. UFRS Açısından Bilanço ve Dipnot Açıklamalarının Anlam ve Önemi

Küreselleşen dünyada uluslararası işletmelerin her geçen gün sayılarının artması herşeyden önce dünyada tek bir muhasebe standartlarının oluşmasını kaçınılmaz kılmış ve bu sayede ulusal farklılıkların finans ve muhasebe dilinde benzer şekilde ifade edilmesinin bir anlamda yolunu açmıştır (Doupmik ve Perera, 2007: 1-10).

Hem uluslararası şirketler hem de ulusal işletmelerin özellikle farklı ülkelerde ticari faaliyetlerini sürdürürken farklı ülkelere dayalı şirketlerin finansal tablolarını karşılaştırmalarında güçlük çekmelerine neden olmakta ve bu durum uluslararası yatırımcıların güvene dayalı yatırımlar yapmasının önüne geçmektedir (Wilde, 2010: 144-153).

O yüzden UFRS kapsamında gelişen ve yaygınlaşan muhasebe standartlarının tüm dünyada uygulanmalı ve finansal raporlamanın sürekliliği böylece sağlanmalıdır (Melville, 2008: 5). Muhasebenin UFRS kapsamında standartlaştırılması benzer finansal tablolar ve bilançolar hazırlamak kadar bu tablolarda yer alan zorunlu açıklamalarında birbirine şekil, içerik ve yöntem itibarıyla benzeşmesiyle yakından ilişkilidir (Lantto ve Sahlström, 2009: 343-344).

Öyle ise öncelikle UFRS kapsamında bilançoların ve dipnotların anlam ve önemi çerçevesinde bir alan yazını incelemesi yapmak ve aşağıdaki başlıklar altında ulaşılan bilgileri özetlemek yerinde olacaktır.

2.2.2.1. UFRS Açısından Bilanço İlke ve Standartları

UFRS, ulusal finansal raporlama standartları kapsamında yapılan düzenlemelere bakıldığında işletmelerin finansal varlıkları ile bu varlıklardaki azlama ve çoğalmaların tüm bilgi sahipleri tarafından kolayca anlaşılması üzerine geliştiğini söylemek mümkündür (Jermakowicz ve Tomaszewski, 2006: 186).

Özellikle IASB tarafından oluşturulan UFRS muhasebe standartlarının ilke bazlı standartlarına bu açıdan bakıldığında odak noktanın UFRS'yi kullanan uluslararası şirketlerin bu sayede yeknesak bir finansal analiz sunumu imkânı yatırımcılara sunmasıdır (Agoglia, Douppnik ve Tsakumis, 2011: 749).

Böylece gelişme kaydeden UFRS kapsamındaki ilke bazlı düzenlemeler kural bazlı düzenlemelerden daha kaliteli raporlar sunulması mümkün hale gelirken, diğer yandan da yabancı ülkelerdeki işletmelerin bile daha esnek, güvenilir ve anlaşılabilir bir formatta muhasebe kayıtları tutmasının bir anlamda yolu açılmıştır (Horngren ve Harrison, 2007: 4).

İşte UFRS'nin içerdiği bu tarz ilke bazlı standartlar aslında uluslararası finansal raporlamada yapılması gereken muhasebe kayıt ve işlemlerinin şeklini değil, ekonomik özünü yansıtmalarını temel almaktadır (İbiş ve Özkan, 2006: 30).

Üstelik UFRS sistematigindeki ilke bazlı muhasebe standartları finansal raporlamanın mahiyetindeki karşılaştırma olanağını arttırarak, muhasebenin sağladığı bilgilerin belirli niteliksel özelliklerin bile standart dipnot açıklamalarıyla desteklenmesine olanak sağlamaktadır (Philips vd., 2010: 11-18). Bu sayede UFRS kapsamında yapılan finansal raporlamalarda temel niteliksel özellikler, ihtiyaca uygunluk, güvenilirlik, anlaşılabilirlik ve karşılaştırılabilirlik yönünden daha pozitif katkılar sağlamaktadır (Balsarı ve Dalkılıç, 2007: 107-108).

Bu anlamda UFRS kapsamında ortaya konulan bilanço hazırlama ilkelerine bakıldığında TMS ile benzeşen çizgide düzenlemeler yapıldığı ve ilkelerin esas alındığını söylemek mümkündür (Ankarath vd., 2010: 13-14).

UFRS finansal raporlama ilkelerinin başında, finansal raporlamanın UFRS tarafından öngörülen güvenilirlik özelliği “temsilde doğruluk”, “özün önceliği”, “tarafsızlık”, “ihtiyatlık”, “tamlik” ve “doğrulanabilirlik” kavramları gelmektedir.

Benzer şekilde UFRS formatında hazırlanan bilançolarda “karşılaştırılabilirlik” özelliği oldukça baskındır. Bu ilke gereği olarak UFRS yaklaşımıyla hazırlanan muhasebe standartları daha tutarlı ya da şeffaf olduğu kadar uluslararası yeknesaklığı taşıyarak birbirleriyle kıyaslama imkânı da sunmalıdır (Wallison, 2007: 3). Bu durum “mesleki yargı” olgusunu ön plana çıkartmakta ve UFRS bazlı muhasebe standartları “özün önceliği” kavramını esas almaktadır (Balsarı ve Dalkılıç, 2007: 109):

Dolayısıyla, UFRS tarafından hazırlanması önerilen tüm finansal tablolar, doğru ekonomik kararları ifade etmek için finansal bilgi kullanıcılarına faydalı bilgi sunma ilkesi gözetilerek hazırlanmakta olduğunu söylemek mümkündür (Kothari ve Borone, 2006: 21). UFRS kapsamında hazırlanan bilanço ve diğer finansal tablolarda gözetilen diğer bir ilke de şirketlerin finansal tabloların karşılaştırılabilir olması kadar şeffaf, güvenilir ve kesin verilere içermesidir (Kothari ve Borone, 2006: 22-23).

Sonuç olarak, UFRS finansal tablolarının temel ilkelerinden biri olan “gerçeğe uygun sunum” ilkesinin tüm bilançoların hazırlanmasında en önemli odak noktası olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim dipnotların yeterli düzeyde bilgi içerecek şekilde verilmesi UFRS kapsamında önerilen bilanço formatının yakalanmaya çalışıldığının en önemli kanıtı sayılmaktadır (Web_3, 2006: 5).

2.2.2.2. UFRS Açısından Dipnot Açıklamalarının Standartları

Finansal tabloların hazırlanmasında kullanılan “dipnot açıklamaları” UFRS’ye göre belirli koşullar ve durumlarda şart koşulmuş olup, bu yönüyle dipnot açıklamaları aslında UFRS kapsamında hazırlanan finansal tablo ve raporların ayrılmaz parçası olarak kabul edilmektedir (Stoian vd., 2009: 355-356).

Diğer bir ifadeyle UFRS standartlarında hazırlanan finansal tabloların her ne kadar farklı hedef ve amaçları olsa da dipnotların verilmesinin genel değil özel amaçları muhakkak suretle bulunmaktadır (Sayar, 2002: 74; Altay ve Anıl, 2004: 108). Küreselleşen dünyada finansal tabloların ve bu tabloların tamamlayıcısı olan dipnotların yatırımcılara güven vermek, bilgilendirme yaparak şirketi bir anlamda halkın denetimine açmak ve asıl önemlisi olası yanlışlıkların önüne geçerek şirketlerin yönetiminde şeffaflığı sağlayarak yatırımların yolsuzluğa takılmadan gerçek hedefine yönelmesini kolaylaştırmak şeklinde fonksiyonları bulunmaktadır. Örneğin, yabancı yatırımcılar, Türkiye’deki işletmelerin finansal anlamda dar boğazda olup olmadığını ve dahası içinde bulunduğu finansal koşullara göre yatırımının güvenli olup olmayacağını ancak UFRS standartlarında hazırlanmış dipnotlarla öğrenebileceklerdir (Altay ve Anıl, 2004: 107).

Üstelik UFRS standartlarına göre işlemlerini muhasebeleştirilen ve bu sayede karlı ve büyük marka değerine ulaşan küresel işletmeler yatırım yaptıkları ülkelerde başarılı olabilmek için şeffaflığa ve kaliteli üretim yapan bir şirket olduğunu deklare etmek için dipnot açıklamalarına daha fazla önem vermelidirler.

Nitekim literatürde yer alan bazı araştırmalar sonucunda UFRS kapsamında muhasebe gerekliliklerini sağlayan ve oldukça yüksek karlara sahip işletmelerin finansal tablo dipnotlarında UFRS’nin zorunlu kıldığı açıklamaları daha fazlasına yer verdikleri ortaya konulmuştur (Ali vd., 2004; Akhtaruddin, 2005; Al-Shammari, 2011).

Benzer şekilde kurumsal anlamda yarım yüzyıldan fazla süredir faaliyet gösteren işletmeler UFRS kapsamında önerilen dipnot açıklamalarına oldukça fazla önem ve değer verdiği literatürde yer alan bazı araştırmalara göre ortaya konulmuştur (Hossain ve Hammani, 2009; Al-Shammari, 2011).

Onların aksine satışları yolunda gitmeyen ulusal muhasebe standartlarını her zaman UFRS’ye tercih eden ve sürekli borçlarla varlığını sürdüren işletmelerin ise dipnot açıklama gerekliliklerine uyum konusunda çok duyarsız ve isteksiz oldukları da ortaya konulmuştur (Juhmani, 2006; Al-Shammari vd., 2011).

Sonuç olarak tüm bu araştırmalar ve açıklamalara göre, UFRS açısından dipnot açıklamaları evrensel muhasebe standartlarına ulaşma, başarılı, kurumsal ve marka değeri yüksek bir işletme olma açısından önemli bir gerekliliktir ve bu yönde gelişim sağlamak isteyen küresel işletmeler finansal raporlarında dipnot gerekliliklerine fazlasıyla uymalıdır.

2.2.3. TMS/IFRS'nin Gelişim Süreçlerini ve Türkiye'de Finansal Raporlama

Kronolojik gelişim evreleri açısından hızlı bir geçmişe bakıldığında Türkiye Muhasebe Sistemi önce Fransa, daha sonra da Almanya'daki düzenlemelerden etkilendiği; 1950'li yıllarda ise ABD ile gelişen ekonomik ve politik ilişkilerin bir sonucu olarak Türkiye Muhasebe Sistemi, Amerikan Muhasebe Sisteminden etkilendiği değerlendirilmektedir.

Türkiye'de muhasebe ile ilgili ilk düzenleyici kurum olarak 1981 yılında Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) kurulması sonrasında Maliye Bakanlığı tarafından 1994 yılında Muhasebe Uygulama Genel Tebliği yayınlanarak, tüm şirketlerin "Tek Düzen Hesap Planı" kapsamında (bazı şirketler hariç) muhasebe tutmaları zorunlu hale gelmiştir (Ağca ve Aktaş 2007: 104).

Ticaret ve vergi kanunları muhasebe sisteminin ulusal anlamda gelişim süreçleri açısından önemlidir. 1926 yılında yürürlüğe giren 865 sayılı Türk Ticaret Kanunu Türkiye'deki şirket hesaplarının tutuluş şekli ile karın hesaplanması üzerinde durulmuş belirli hesap dönemleriyle bilanço ve kar zarar tablolarının düzenlenmesi gibi esaslar getirilmiştir (Güvemli, 2015: 21-27).

Diğer yandan 01 Temmuz 2012 tarihinde yürürlüğe giren 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu Türk ticari hayatının kurumsal bir alt yapıya sahip olarak daha iyi yönetilmelerine, sürdürülebilir bir büyüme sağlamalarına ve rekabet koşullarına daha kolay uyum sağlayabilmelerine yardımcı olmak amacı ile çıkarılmıştır. Böylece günümüz Türkiye muhasebe sisteminde ulusal finansal raporlama uluslararası düzeye evrilmeye başlamıştır (Özdemir, Cho ve Bayazıtlı, 2012: 17-19).

Özellikle yeni yasada UFRS sistem ve ilkelerinin dikkate alınması, şirket yönetim kurullarını daha profesyonel hale getirmesi, risk yönetimi, iç kontrol, iç denetim, finansal planlama, bağımsız denetim ve kamuyu aydınlatma gibi modern işletme kavramlarını Türk hukuk sistemine dahil etmesi bakımından önemli bir adım olarak görülmektedir.

Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu (TMSK) bugüne kadar IASB tarafından ortaya konulan UFRS veri setleri ve standartlarını Türkçe çevirilerini “Türkiye Muhasebe Standartları” (TMS) olarak resmi gazetede yayımlamıştır (Akdoğan, 2006: 6). 2005 yılı Ocak ayından itibaren, IASB’ler ile tam uyumlu TMS’ler ve 2007 yılı Mart ayından itibaren UFRS’ler ile tam uyumlu TFRS’lerini ise yayınlamaya başlayan KGK 2018 yılına kadar 26 adet TMS, 16 adet TFRS, 6 adet TMSY ve 16 adet TFRSY’yi hazırlayıp yayınlamıştır (Web_22, 2018).

2.2.3.1. TMS/TFRS Kapsamında Finansal Raporlamanın Amacı ve Fonksiyonları

Gerek yeni ticaret kanununun verdiği yetkiyle gerekse kuruluşundan itibaren hedeflediği çalışmalarla UFRS sistematigi içerisinde yayınladığı TMS’lerle Türk muhasebe sistemindeki uygulamalarına yön veren TMSK ve günümüzde KGK bu çabaları sonucunda Türkiye muhasebe sisteminde büyük ölçüde yeknesaklık sağlamıştır (Web_23, 2010).

Aslında her ülkede olduğu gibi Türkiye’de de tüm muhasebe uygulamaları vergi mevzuatı etkisi altındadır ve çeşitli kamu kuruluşları tarafından yapılan çalışmalar işletmelerin birden fazla mali tablo düzenlemelerine neden olmakta ve bu nedenle ulusal finansal raporlama husunda yeknesaklık sağlanamamaktadır (Bayrı, 2010: 98).

İşte bu noktada KGK tarafından yayınlanan TMS’lerin evrensel nitelikte, ortak ve tek bir dil sağlama konusundaki önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır. TMS/TFRS’ler sayesinde, Türkiye’de mali tabloların hazırlanarak sunulmasında ve raporlanmasında ortak ve tek bir dil oluşturulmuştur.

Türkiye’deki TMS/TFRS’lerin işlev ve fonksiyonlarına bakıldığında TMS/TFRS’de işletmenin varlıklarının ve borçlarının ya da gelirlerinin ve giderlerinin netleştirilmeden finansal tablolarda ayrı ayrı gösterilmesinin ilke olarak benimsendiği görülmektedir (TMS 1, 2005: 32-35).

Sonuç olarak, KGK tarafından yayınlanan Türkiye Muhasebe Standartları (TMS), Türkiye Finansal Raporlama Standartları (TFRS) ve Standartlara İlişkin Yorumların (SİY) tamamı UFRS esas alınarak hazırlanmış ve Türkiye’deki özellikle büyük işletmeleri kapsayan nitelikte muhasebe standartları oluşturmuştur.

2.2.3.2. TMS/TFRS Açısından Bilanço İlke ve Standartları

Türkiye'deki tüm kurum ve işletmelerinin muhasebe sistemi içerisinde ve mali tablolarında uygulama birliği sağlamak amacıyla çıkartılan TMS/TFRS'lere göre muhasebe politika ve düzenlemeleri takip etmektedir (Yazıcı, 2003: 36).

Bu kapsamda TMS/TFRS'lerle ortaya konulan finansal tablo ve raporlama sisteminde UFRS ile uyumlu ulusal muhasebe standartları ve muhasebe bilgileri üretme ilkesini benimsediğini söylemek mümkündür. Ayrıca TMS/TFRS'ler mali pozisyon ve performansa ilişkin ihtiyatlı, gerçekçi ve güvenilir ölçümler üretme ilkelerini benimsemiş olup, TMS/TFRS'ler aynı zamanda pratikte işlerin başarılı bir şekilde sürdürülmesine olanak taşıyan mahiyet taşımaktadır (Sağlam vd. 2008: 6).

Aşırı derecede karmaşık olmayan, benzer kalemler için yeterince kesin hükümler içeren ve birbirleriyle tutarlı ilkelere göre muhasebe kayıtları tutulmasına olanak sağlayan TMS/TFRS direktifleri bazı muhasebe kayıtlarında alternatif muamele şekillerine izin vermektedir (Sağlam vd. 2008: 8).

TMS'lere göre ortaya konulan dipnot açıklamalarında işletmenin mali performansına, risk düzeyleri ile çeşitli muhasebe işlemlerinin detaylarına ilişkin doyurucu, güvenilir ve net bilgiler verilmesi bu sayede mümkün olmaya başlamıştır (Şen, 2006: 34).

2.2.3.3. TMS/TFRS Açısından Dipnot Açıklamalarının Standartları

UFRS kapsamında dipnot açıklamalarının standartları aslında neyi öngörüyorsa Türkiye'deki işletmeler açısından da TMS kapsamındaki tüm dipnot standartları benzer fonksiyonu icra etmek üzere düzenlenmiş standartlardır.

Bu konuda özellikle SPK'nın 09.04.2008 tarihli ve 26842 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan bir tebliğe göre Borsa İstanbul'da hisseleri işlem gören tüm işletmeler Avrupa Birliği'nin kabul ettiği UMS 1'de belirtilen şekil ve içeriğe uymak zorundadırlar. Bu kapsamda işletmelerin dipnotlarında finansal tabloların onay tarihi ve hangi merci tarafından onaylandığının finansal tablo dipnotlarında açıklanması gerekir.

Bu noktada dipnotta bunun belirtilmesi finansal tabloların hazırlanma süresiyle ilgilidir. Finansal tabloların hazırlık süresinde faaliyetler devam etmekte olduğundan önemli birtakım gelişmeler olabilir. Bu gelişmelerin bir kısmı hazırlanmakta olan finansal tablolarda düzeltme gerektirebileceği gibi bir kısmı ise sadece dipnotlarda açıklama

gerektirebilir (Şavlı, 2014:255).

2.3. TMS 18 KAPSAMINDA HASILATIN MUHASEBELEŞTİRİLMESİ ve DİPNOT AÇIKLAMALARI

Hâlihazırda Türkiye’de geçerli olan muhasebe mevzuatına göre işletmeler hasılatlarını “TMS 18 Hasılat” tebliğine göre yapmakla mükelleftirler. Aslında hasılat standardı Türkiye de ilk olarak TMS 4 Satışlar ve Diğer Olağan Gelirler Standardı” adı altında yayımlanmıştır.

Türkiye özelinde muhasebe standartları düzenleme yetki ve görevinin TMSK’ya verilmesi ile birlikte TMS 4 tarafından yayınlanan standartlar Uluslararası Muhasebe Standartlarına (UMS) uyumlu hale getirmiştir. Böylece AB direktifleri doğrultusunda yayınlanan “UMS 18 Gelirin Tanımlaması” standartları esas alınarak “TMS 18 Hasılat Standardı” tebliği 09.12.2005 tarihli ve 26018 sayılı Resmî Gazete de yayımlanarak 31.12.2005 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere yayımlanmıştır.

Söz konusu standart, UFRS’lerde ortaya konulan değişikliklerin TMS kapsamında faaliyete geçmesi ve dipnotların varlık sebebinin belirginleştirmek amacıyla belirli periyotlarla çıkartılan tebliğler aracılığıyla 2011 yılına kadar 9 defa güncellenmiştir.

TMS 18 standartları 2013 yılında yürürlüğe giren Yeni Türk Ticaret Kanunu ile zorunlu uygulamalar kapsamına alınmıştır. Nitekim bu kanun 88. maddesinin 1. fıkrasında şöyle denilmektedir:

“Gerçek ve tüzel kişiler münferit ve konsolide finansal tablolarını düzenlerken, Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu tarafından yayımlanan, Türkiye Muhasebe Standartlarına, kavramsal çerçevede yer alan muhasebe ilkelerine ve bunların ayrılmaz parçası olan yorumlara uymak ve bunları uygulamak zorundadır.”

Aşağıdaki başlıklar altında hasılatla ilişkin TMS 18 incelendiğinde, bu standarda konu olan işlemlerin nasıl yapıldığına ve hesaplandığına ilişkin konunun anlaşılabilirliğinin artırılması açısından TMS 18 hakkında detaylı açıklamaları bu bölümünde yapmak yerinde olacaktır.

2.3.1. TMS 18'e Göre Standardının Amacı ve Hasılatın Tanımı

TMSK tarafından hazırlanan “Hasılatla İlişkin Türkiye Muhasebe Standardı” (TMS 18) hakkındaki 10 numaralı tebliğde TMS 18'in temel amacı, “hasılatla ilişkin 18 nolu Türkiye Muhasebe Standardının yürürlüğe konulması” olarak belirtilmiştir (Özyürek, 2012: 25).

Literatüre bakıldığında da TMS 18 Hasılat Standardının amacının hasılat kapsamına giren unsurların nasıl muhasebeleştirilmesi gerektiğinin gösterilmesi şeklinde tanımlandığı görülmektedir (Gökçen vd., 2006: 175).

Türkiye'deki işletmelerin hasılatları kapsamına giren unsurlarının nasıl ve ne zaman muhasebeleştirilmesi gerektiğinin gösteren TMS 18'in en önemli amacı benzeşen muhasebe işlemlerine göre oluşturulan hasılatın yeknesak standartlarda kayıt altına alınmasını sağlamaktır (Gökçen, Ataman ve Çakıcı, 2006: 175).

Burada en önemli konu, hasılatın ne zaman kazanılmış sayılacağı ve hasılat olarak ne zaman kayda alınacağı gibi hususların açıklığa kavuşturulması olduğunu söylemek mümkündür (Karapınar vd., 2007: 253).

Türkiye'deki işletmelerin olağan işlemler ve olaylar nedeniyle elde ettiği gelir ve karların muhasebeleştirilmesine ilişkin yöntemleri açıklayan TMS 18'in “tanımlar” başlıklı 7. maddesinde “hasılat” ve “gerçek değer” kavramlarıyla ilgili şu tanımlara yer verildiği görülmektedir:

Tanımlar

7. Bu Standartta geçen terimlerin anlamları aşağıdaki gibidir:

Hasılat: Ortakların sermayeye katkıları dışında, özkaynakta artışla sonuçlanan ve işletmenin dönem içindeki olağan faaliyetlerinden elde edilen brüt ekonomik fayda tutarıdır.

Gerçeğe uygun değer: Karşılıklı pazarlık ortamında, bilgili ve istekli gruplar arasında bir varlığın el değiştirmesi ya da bir borcun ödenmesi durumunda ortaya çıkması gereken tutardır.

8. Hasılat, yalnızca, işletmenin kendi adına aldığı ve alacağı brüt ekonomik yarar akışlarını içerir. Üçüncü kişiler adına tahsil edilen satış vergileri, mal ve hizmet vergileri ve katma değer vergisi gibi tutarlar işletme tarafından elde edilen ekonomik yararlar değildir ve özkaynakta artış yaratmaz. Bu nedenle bu tutarlar hasılat dışında bırakılır. Benzer şekilde, acente ilişkilerinde brüt ekonomik yarar akışları işletme

öz kaynaklarında artış yaratmayan, acentası olunan işletme adına yapılan tahsilat tutarlarını da içerir. Acentesi olunan işletme adına yapılan tahsilat tutarları hasılat değildir. Hasılat yalnızca komisyon tutarıdır.

Görüldüğü üzere tebliğde hasılat işletmelere sermaye ortakları dışında gelen ve özsermayenin artışına neden olan, şirketin üretim alanında kalan her türlü satış veya ticari her türlü faaliyetleri sayesinde elde ettiği gelirler şeklinde tanımlanmıştır (TMS 18, 2005: 2).

Ayrıca dikkat edilirse TMS 18 Hasılat Standardı “gerçeğe uygun değer” kavramı önemle vurgulanmıştır. Aslında “gerçeğe uygun değer” kavramı tebliğde yer almakla muhasebe hilelerinin önüne geçmek ve vergi tahakkukunda gerçek değerlerin hesaplanmasına olanak sağlamak için yer verildiğini söylemek mümkündür. Bununla birlikte 3. maddede yer alan hususlarda hasılatı hesaplama açısından gerçeğe uygun değeri hesaplamak oldukça güçtür (Örten vd., 2007: 253)

Sonuç olarak TMS 18’in Türkiye’deki işletmelerin hasılatlarını nasıl ve hangi yöntemle muhasebe sistemlerine kayıt edeceklerine ilişkin açıklamalar ortaya koyan uluslararası muhasebe gerekliliklerine uygun hazırlanmış bir muhasebe tebliği olduğunu söylemek mümkündür.

2.3.2. TMS 18’deki Düzenlemelerin Konusu ve Kapsamı

Hasılat kavramının doğru bir biçimde tanımlanması, ölçülmesi ve doğru zamanda muhasebeleştirilmesi gerek uluslararası alanda gerekse Türkiye’deki muhasebe sistematigi içerisinde oldukça önemli bir konu olarak görülmektedir. Bunun en önemli sebebi en fazla muhasebe hata ve hilelerinin yapıldığı yerlerden birisinin hasılatın belirlenmesi bağlamında yapılmasıyla açıklanabilir (Azaltun, Batıbay ve Calayoğlu, 130-132).

Nitekim bu nedenle TMS 18’in 2. maddesinde “hasılatın” muhasebeleştirilmesi ile tanımlanan standartlar mal ve hizmet satışları sonrasında ulaşılan gelirler, faiz ve temettü aracılığıyla ulaşılan gelirler ile kiralama ya da isim hakkını kullanma gibi ticari uygulamalar yoluyla elde edilen işlem ve olaylar “hasılat” kapsamında değerlendirildiği belirtilmektedir (TMS 18, 2005: md/2).

TMS 18’in kapsamında Türkiye’deki işletmelerin esas faaliyet sonucunda elde ettikleri gelirlerin hasılatın muhasebeleştirilmesi kapsamında hangilerinin bu kapsama

giren, hangilerinin bu kapsama girmeyen unsurlar taşıdığına da ayrıştırılabilmesi önemlidir.

Diğer yandan TMS 18’de yer alan düzenleme ve standartların kapsamına bakıldığında bazı sektörlerdeki işletmeler ve farklı muhasebe işlemleri TMS 18 kapsamı dışında bırakılmıştır. Özellikle hizmet sunumları, proje yönetimi ya da mimarlık hizmetleri gibi gelir getirici işlerden dolayı kazanılan gelirler TMS 18 dışında TMS 38’e göre muhasebeleştirilmesi esasını benimsenmiştir. Buna benzer şekilde çeşitli finansal kiralama sözleşmeleri sonucunda elde edilen gelirler, alacak ve borçlardaki artışlardan kaynaklanan gelirler bunlardan en önemlileri arasında sayılmaktadır.

Son olarak, yukarıda belirtilen hasılatlar TMS 18’de değil, TMS 17 ya da TMS 38 ve bunlar gibi farklı standartlar çerçevesinde ele alınmalı ve buna göre değerlendirilmelidir.

2.3.3. TMS 18 Kapsamında Hasılatın Ölçümü

Hasılat ile ilgili en önemli konu, hangi gelirlerin hasılat kapsamında ve hangi tarihten sonra kabul edileceği ile hasılatın nasıl ölçümleneceği konusudur. Bu noktada TMS 18 Hasılat Standardı, işletmelerin elde ettiği gelirlerden doğan hasılatın finansal tablolara hangi koşul ve şartlarda gireceğini tanımladığını söylemek mümkündür (TMS-18, 2005: 3):

“Hasılatın Ölçümü

9. Hasılat alınan veya alınacak olan bedelin gerçeğe uygun değeri ile ölçülür.

10. Bir işlemde doğan hasılat tutarı, genellikle işletme ile varlığın alıcısı veya kullanıcısı arasındaki anlaşma ile belirlenir. Hasılat, işletme tarafından uygulanan ticari iskontolar ve miktar indirimleri de göz önünde tutularak, alınan veya alınacak olan bedelin gerçeğe uygun değeri ile ölçülür.”

Yukarıda gösterilen 9. maddede belirtildiği üzere TMS 18 Hasılat Standardına göre hasılat ancak bedel olarak elde edilen kazancın “gerçeğe uygun değeri” ile ölçülmesiyle yapılmalıdır (TMS 18 Paragraf 9). Benzer şekilde 10. paragrafta geçen hasılat tutarının belirlenmesinde iskontolar ve miktar indirimleri de kayıt altına alınarak bunlarla birlikte yapılacak hesaplamayla hasılatın oluşturulması gerektiği belirtilmiştir.

Literatüre bakıldığında TMS 18’de geçen bu kavramın aslında çok eski bir kavram olarak ancak farklı şekillerde muhasebe literatüründe kullanıldığı görülmektedir. İngilizce’de “fair value” kavramıyla ifade edilen bu kavram SPK tebliğinde “makul

değer” ve BDDK tebliğinde “rayiç değer” şeklinde ifade edilmiştir.

Literatürde “gerçeğe uygun değer” kavramı “bir varlığın normal ticari koşullarda bilgili ve istekli bir satıcı ile bilgili ve istekli bir alıcı arasında el değiştirmesi sırasında saptanan değişim değeri” şeklinde tanımlanmaktadır (Gençoğlu 2007: 8).

İşte bu noktada önemli olan TMS 18 kapsamında üzerinden anlaşılan ve gerçekleşen satış değerinin tam ve doğru bir şekilde hasılatı yansıtılması istenilmiş olmasıdır (Gökçen vd. 2006: 178). Pek çok ticari işlemde malın ya da hizmetin gerçek değerini hesaplamak hiç kolay değildir. Bu kapsamda TMS 18’in 11. maddesinden itibaren en son hükümlerin yer aldığı 35. maddesine kadar bu temel gereklilik ve standartlar tanımlandıktan sonra “hasılatın ölçümü” başlığı altında aşağıdaki maddeye yer verilerek bu güçlüğü giderilmesine çalışılmıştır.

Sonuç olarak hasılatın hesaplanması konusunda gerçek değer ne olduğuna odaklanan TMS18’in hasılat hesaplamasında öngördüğü işlem ve hesaplama yöntemleri kendi içerisinde oldukça tutarlı, gerçekçi ve güvenilir hesaplamalar yapmaya çalışmaktadır. Bu anlamda detaya girmektense söz konusu hesaplamaların hangi kısımlarında dipnot verilmesi gerektiğini açıklama bağlamında hasılat hesaplamalarına değinmek yerinde olacaktır.

2.3.4. TMS 18 Kapsamında Yapılması Gereken Dipnot Açıklamaları

TMS 18 Hasılat Standardının 35. ve 36. maddelerine kadar mal, hizmet satışlarından faiz, temettü hesaplamalarına kadar tüm muhasebe işlemlerinde hasılatın nasıl hesaplanacağına ayrıntılı bir şekilde yer verilmiştir.

TMS 18’in 35. maddesinde işletmelerin konsolide finansal tablo dipnotlarında hasılatla ilişkin açıklaması gereken hususlar şöyle belirtilmiştir:

“Açıklama

35. İşletme tarafından aşağıdaki hususlar açıklanır:

(a) Hizmetlerin sunumuna ilişkin işlemlerin tamamlanma düzeylerinin belirlenmesi için kullanılan yöntemler dahil, hasılatın muhasebeleştirilmesine yönelik muhasebe politikaları;

(b) Aşağıdakilerden doğan ve dönem içinde muhasebeleştirilen her bir önemli hasılat sınıfı tutarı:

(i) mal satışları

(ii) hizmet sunumları;

(iii) faiz;

(iv) isim hakları;

(v) temettüleri; ve

(c) Her bir önemli hasılat sınıfı içinde yer alan mal veya hizmet takası suretiyle ortaya çıkan hasılat tutarı.”

Yukarıda görüldüğü üzere TMS 18'in 35. Paragrafının (a) bendi kapsamında kalan tüm hasılat hesaplama işlemlerinde esas alınan “hasılatın muhasebeleştirilmesine yönelik muhasebe politikaları” birer dipnotla açıklanması gerekmektedir.

TMS 18'in getirdiği bu düzenleme kapsamında Türkiye'deki işletmelerin bilançolarında yer alan tüm hasılat hesaplamalarında dipnot vermesi gerekmektedir. Benzer şekilde TMS 18'in 35. paragrafının (b) bendinde finansal tablolar hazırlanırken nerelerde dipnot verileceği açıklanmıştır. Buna göre işletmeler mal ve hizmet satışlarından, her türlü faiz ve temettü artışlarından kaynaklanan her bir hasılat sınıfının tutarının nasıl oluştuğuna ilişkin özel ve net açıklayıcı bilgi vermesi gerekmektedir.

TMS 18 kapsamında dipnot açıklaması verilmesi gereken diğer bir bölümde TMS 18'nin 35. maddenin son paragrafının (c) bendinde işletmeler bilançolarında belirli dönem içerisinde muhasebeleştirilen hasılatın yer aldığı satışlara ilişkin tutarlardır. Bu tutarlarla ilgili özel açıklama yapması istenilen işletmeler “Satış Gelirleri ve Satışların Maliyeti” başlıklı müstakil bir dipnotla açıklamalara yer vermek durumundadırlar.

2.3.5. Türkiye’de TMS 18 Kapsamında Yapılan Yaygın Dipnot Hataları

Genel bir değerlendirmeye Türkiye'deki hasılat hesaplamalarında takip edilen yerleşik uygulamalarda sürekli yapılan hataların TMS18 düzenlemesiyle de devam ettiği yönüyle bazı tespitlerde bulunmak mümkündür.

Aslında tebliğde belirlenen pek çok standardın teorik düzlemde karşılığı olmakla birlikte uygulamada pek fazla karşılığı en azından işletmeler açısından pek yoktur (Sarıoğlu 2009: 121). Bu da sonuç olarak pek çok işletmenin mevcut muhasebe uygulamalarında ve finansal tablolarında yer alan hasılat rakamının yanıltıcı olmasına neden olmaktadır. Çünkü genel olarak zamana bağlı gelir özel olarak vade farkları hasılat içinde raporlanmaktadır (Akdoğan ve Tenker, 2010: 43).

Diğer yandan hasılat hesaplamalarına ilişkin dipnot verme uygulamalarında karşı

karşıya kalınan diğer problemlerin başında ise işletmelerin özellikle hasılat hesaplamalarında verdikleri dipnotlarda yer alan nitel ifadelerin ve hesaplamalara ilişkin rakamsal gösterimlerin anlaşılabilir bir sistematiğe verilmesinden kaynaklanmaktadır (Örten vd., 2007: 256).

Özellikle hasılatın hesaplamasında döviz para riski (kur riski) politikalarının açıklanması hususunda işletme muhasebe departmanları genellikle finans departmanından alınan verilere göre dipnot açıklamalarını yaparken tam olarak verdikleri dipnotlarla yapılan hesaplama ışık tutmaya bilmekte-dirler (Kurt, 2007: 566).

Hasılat hesaplamalarında yaygın olarak yapılan diğer bir dipnot problemi de işletme bilançolarının hasılat hesaplama kalemlerinde dipnot içeriklerinin anlaşılmasını güçleştirecek düzeyde gereksiz ayrıntıya girerek bilgi vermesinden kaynaklanmaktadır. TMS 18 özelinde verilmesi gereken dipnotların içerik ve çeşitleriyle ilgili net standartlar verilmiştir (Toroslu, 2011: 151-152).

Benzer şekilde işletmeler “ertelenmiş vergiler” konusunda dipnot açıklamalarında çok uzun açıklamalar yaparak bu konularda ayrıntıya yer verirken, yatırımcı açısından çoğu zaman pek fazla anlam ifade etmeyen bu tür açıklamalarla dipnotların özünden uzaklaştıkları Türkiye’de sıklıkla görülen bir dipnot verme problemi olarak ortaya çıkmaktadır.

Oysa özellikle muhasebeden çok anlamayan yatırımcıların bile dipnotlarda görmek istediği bilgilerin başında işletmenin bilanço döneminde ödediği ve/veya ödeyeceği vergi ile varsa ticari kâr arasındaki farklılıkların nedenlerine ilişkin net ve güvenilir açıklamalar olmalıdır. Benzer şekilde bazı işletmeler bilançolarındaki borç, satış ya da faiz giderleri gibi oranlarını açıklarken bankalardan kendilerine verilen faiz oranlarına ve vadelerine ilişkin çok ayrıntılı bilgileri olduğu gibi dipnotlarında yer vererek bu kısımda verilmesi gereken dipnotların iyicene anlaşılmasına farkında olmadan engel olmaktadır (Dursun ve Yalnız, 2013: 152-153).

Türkiye’deki işletmelerin muhasebe kayıt sistemleri ve uygulamaları kapsamında sıklıkla yaptıkları diğer bir dipnot uygulaması hatası ise işletmelerin halka açıklık oranlarını hiçbir şekilde dipnotlarında sunmamalarından kaynaklanmaktadır. Oysa TMS18 35. madde a bendi kapsamında bu tür süreçlere ilişkin dipnot açıklamalarında yer verilmesi gerekir.

Sonuç olarak gerek hasılat işlemlerinin muhasebeleştirilmesi konusundaki zorluklar,

gerekse dipnotların ne şekilde verilmesi ile ilişkili nedenlerle günümüz iş yaşamında pek çok işletmenin muhasebe işlemlerinde dipnotlar konusunda hatalar yapılabilmektedir.

Nitekim bu araştırmanın hedeflerinden bir tanesi de bu hataların ve eksikliklerin giderilmesi konusunda gerek muhasebe departmanı çalışanlarına gerekse alan yazınına hasılat hesaplamalarında ve muhasebeleştirilmesi işlemlerinde nasıl dipnot verilmesi gerektiğine yönelik anlamlı katkı sunmaktır.

2.4. UFRS 15 ve TFRS 15 KAPSAMINDA HASILATIN MUHASEBELEŞTİRİLMESİNDE YAŞANAN DEĞİŞİKLİKLER

UFRS 15 ile oluşturulan “Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat” standartını Türkiye özelinde ortaya koyan TFRS 15 31 Aralık 2017 tarihinden sonra başlayan hesap dönemlerinde uygulanmak üzere 9 Eylül 2016 tarihli ve 29826 sayılı Resmî Gazetede yayımlanmıştır.

Bu standardın ekinde yer alan (Ek: C yürürlük tarihi ve geçiş) ekine göre “1 Ocak 2018 tarihinde veya sonrasında başlayan yıllık hesap dönemlerinde bu standardın uygulanması halinde; ilk uygulama tarihini kapsayan raporlama dönemleri için, işletme ilave açıklamaları yapar” denilmektedir. Bu durumdaki işletme değişikliği öncesi yürürlükteki TMS 18 ile bu standardın uygulanması karşılaştırıldığında, cari raporlama dönemindeki her bir finansal tablo kaleminin etkilenme tutarı ve önemli değişikliklerin gerekçelerine ilişkin dipnotlarda açıklama yapması gerekir.

Böylece Türkiye’deki işletmeler TFRS 15 esas alarak finansal raporlarının hasılatlarını raporlamaya başladıklarında veya standart 1 Ocak 2018 tarihinden itibaren TMS 18 Hasılat standartları kapsamında düzenlenen “TFRS Yorum 18 Müşterilerden Varlık Transferleri” ve “TMS Yorum 31 Hasılat-Reklâm Hizmetleri İçeren Takas (Barter) İşlemleri” standartları yürürlükten kaldırılmıştır (TFRS, 2016: 12).

2.4.1. TFRS 15’in Konusu Kapsamı ve Amacı

2018 yılı Ocak ayından itibaren geçerli olan TFRS 15 “Müşteri Sözleşmelerinden Kaynaklanan Hasılat Standartları”, TMS 18’de bu konuda getirilen standartların yerini almıştır Hasılat standartlarının yerine olup, yeni hükümler getirmektedir (Calayoğlu ve Yılmaz, 2016: 19).

Tebliğde yer aldığı şekilde TFRS 15'in temel amacı, "müşteriyle yapılan bir sözleşmeden doğan hasılatın ve nakit akışlarının niteliği, tutarı, zamanlaması ve belirsizliğine ilişkin faydalı bilgilerin finansal tablo kullanıcılarına raporlanmasında işletmenin uygulayacağı ilkeleri düzenlemektir."

TFRS 15 ile getirilen standardın ilk aşaması müşterilerle yapılan sözleşmeyi tanımlamak; ikinci aşaması tanımlanan sözleşmeye göre tarafların edim ve yükümlülüklerini açıklamak ve üçüncü aşamada sözleşmenin tutarını belirlemek şeklindedir. Taraflarla arasında düzenlenen sözleşmenin tutarları ölçümlendikten sonra tarihe bağlı olarak muhasebe işleminin yerine getirilmesi son aşama olarak gerçekleştirilmelidir. (Calayoğlu ve Yılmaz, 2016: 19).

Görüldüğü üzere işletmelerin belirli dönemlerde elde ettikleri hasılatın muhasebeleştirilmesinde 5 aşamalı bir yöntem öneren TFRS 15 standartları kapsamında hasılatın, kazanma süreci boyunca zamanın belirli bir noktasında veya zaman süresince muhasebeleştirilmesi öngörülmektedir (Web_4, 2017).

2.4.2. TMS 18'den TFRS 15'e Geçişin Hasılatın Muhasebeleştirilmesi Standartlarına Getirdiği Değişiklikler

Uluslararası muhasebe standartları kapsamında geliştirilen TMS 18 ve buna bağlı olarak geliştirilen TFRS 15'e göre hasılatın muhasebeleştirilmesinde bazı değişiklikler yaşanmıştır.

Bu kapsamda getirilen değişikliklere bakıldığında özellikle hizmet üreten işletmeler için hasılatın muhasebeleştirilmesi konusunda yeni standarda geçiş konusunda dipnot açıklaması vererek, satışlardan kaynaklı hasılatın muhasebeleştirilmesi konusunda ilave kolaylıklar sağlanmıştır.

TFRS 15, özellikle TMS 18'de eksik olduğu düşünülerek yayınlanmış olan yorumlara ilişkin hususları da içerecek şekilde düzenlendiğinden, TFRS 15'in yürürlüğe girmesi ile birlikte sadece TMS 11 ve TMS 18 değil, ilgili yorumlar da yürürlükten kaldırılmıştır (Web_26, 2018).

Ancak, TFRS 15'te farklı bir anlatım dili tercih etmiştir. Önceki standart ve yorumlardaki farklı işlemlere ilişkin hasılatın kayda alınmasında yol gösterecek kriterler ve eksik kaldığı düşünülen diğer hususlar yeni standarda dahil edilmiş olmakla birlikte, kavram olarak eski ifadeleri yeni standartta birebir bulmak mümkün değildir.

TFRS 15'in yürürlüğe girmesiyle birlikte yürürlükten kalkacak olan standart ve yorumlardan hasılatın muhasebeleştirilmesini ilgilendiren hususların başında TMS 18 Hasılat Standartları ile SIC 31 Hasılat-Reklam Hizmetleri İçeren Takas İşlemlerine dair standartlar gelmektedir (Web_26, 2018). TFRS 15 hasılatı "işletmenin olağan faaliyetlerinden kaynaklanan gelir" olarak tanımlamıştır. TMS 18'den içerik olarak çok farklı değilmiş gibi görünse de bu tanım çerçevesinde yapılan hasılat tanımlamasının TFRS 15'a göre daha genel bir ifade biçimi benimsediğini söylemek mümkündür (Calayoğlu ve Yılmaz, 2016:20).

Benzer şekilde TFRS 18 kapsamında; mal satışı, hizmet satışı ve şirket varlıklarının başkalarına kullandırılmasından sağlanan, faiz, kâr payı, isim hakkı şeklinde bir gruplama yapılmış ve gruplar bazında ilgili düzenlemeler anlatılmıştı. TFRS 15 ise bu şekilde bir gruplamaya gitmediği gibi, faiz ve kâr payı gibi diğer standartlarda ele alınan konuları kapsam dışında bırakmıştır.

Özellikle mal satışları için ele alındığında, TMS 18'in hasılat kaydı için saydığı beş kriterden uygulamada en etkili olanı "önemli risk ve faydalar devredildiği zaman" hasılat kaydının yapılabileceği maddesidir. TFRS 15 ise hasılat kaydının zamanlamasını kontrolün müşteriye geçmesine bağlamış ve "mal ve hizmetler müşteriye transfer edildiği zaman veya edildikçe" hasılat kaydı yapılacağını belirtmiştir.

Standardın gerekçesinde kontrolün el değiştirmesinin ön plana çıkarılmasındaki sebeplerin başında risk ve getiri devrinin baz alınması gelmektedir. Bu durumda bir kısım risk ve getiri müşteriye devredilmiş olmasına rağmen satıcı işletme üzerinde bazı risklerin kalması karışıklık yaratabilir (Calayoğlu ve Yılmaz, 2016:23). Özellikle farklı yükümlülükler için kontrol devrinin farklı zamanlarda gerçekleşmesi mümkün iken, önemli risk ve faydaların devrolduğu gerekçesiyle aslında henüz yerine getirilmemiş diğer yükümlülük için de hasılat kaydı yapılması sonucu doğabilir (Web_25, 2017).

Son maddedeki gerekçe, uygulamada hasılat kayıtlarının zamanlamasını etkileyebilir. TMS 18 kapsamında mal satışlarında, satış şartlarına bakarak mal işletmeden nakliye firmasına teslim edildiğinde mi, yoksa müşterinin tesislerine vardığında mı hasılat yazılacağına karar verilmekteydi.

Ancak, TFRS 15 çerçevesinde, malları müşterinin tesislerinde kendilerine teslim etme sorumluluğu olan bir satış sözleşmesi kapsamında, mallar işletmeden çıktığında kontrolün müşteriye geçtiği ancak nakliye ile ilgili birtakım risklerin hala satıcı işletme

üzerinde olduğu; dolayısıyla, malların transferiyle ilgili yükümlülük ve riskler için hasılatın bir bölümü ayrılırken, geriye kalan tutarın mallara ayrılan hasılat olarak kar veya zarar tablosuna yansıtılması sonucu çıkabilir.

Oysa TFRS 15 de olduğu gibi kontrolü müşteri tarafından değerlendirmek daha doğru bir sonuç verecektir. Müşterinin söz konusu varlığı kullanma ve dolayısıyla tüm faydalarından yararlanma hakkının bulunması, varlığı kendi faaliyetlerinde kullanabilecek, bir başkasına kullandırabilecek veya satabilecek durumda olması ve varlıktan elde edilecek faydalardan yararlanabilecek durumda olması varlığın kontrolüne sahip olduğu anlamına gelmektedir (Web_25, 2017: TFRS 15, md.119).

Yine TMS 18’de hasılat kaydı yapılırken, işlem tutarının tahsil edilip edilmeyeceği dikkate alınmaktadır. Oysa TFRS 15’de bu husus dikkate alınmakla beraber, “değişken işlem fiyatı” şeklinde yeni bir kavram getirilmiştir. Sözleşme kapsamında işlem bedelinin belirli şartlara bağlanmış olması, açık bir şekilde belirtilmiş olmasa bile değişken bir tutar olması durumunda izlenecek adımlar, değişken işlem fiyatının ne şekilde tahmin edileceği, tahminler yapılırken hangi kısıtların olduğu detaylı bir şekilde anlatılmıştır. Detaylı açıklamalara rağmen, değişken işlem fiyatı tahmin edilirken, müşterinin yaşayacağı finansman sıkıntısından kaynaklanabilecek kayıplar ile yapılacak fiyat indirimleri arasındaki ince çizgi bugün olduğu gibi uygulama yorumuna bırakılmıştır.

Yine TMS 18 kapsamında çoklu satış sözleşmeleri için, birden fazla mal veya hizmetin birlikte bir paket olarak satışı, ayrı bir düzenleme bulunmamaktadır. Temel olan her bir satış işleminin tek başına ilgili şartlara uyup uymadığının değerlendirilmesidir. Ancak, satış ve geri alış işlemlerinde olduğu gibi ekonomik açıdan birbirine bağlı işlemlerin elbette birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir. Aynı şekilde, bazen de bir sözleşmenin ayrılabilir unsurlarının ayrı değerlendirilmesi gerekebilir (TMS, madde;18/13). Örneğin, makine satışı ile birlikte 1 yıllık bakım hizmeti beraber satılıyorsa, makine satışına ilişkin hasılat kaydı, hemen yapılırken, servis hizmet bedelinin ayrıştırılıp hizmetin verileceği döneme ertelenmesi gerekmektedir. Dolayısıyla, paket kapsamındaki mal ve ürünlerin tespit edilmesi ve bunlara isabet eden satış fiyatının belirlenmesinde farklı uygulamalara rastlamak mümkündür.

Oysa TFRS 15 ile getirilen düzenlemeyle hasılat kaydını mal ve hizmet sunumuna ilişkin yükümlülüklerin belirlenerek, işlem fiyatının bu yükümlülüklerle tek başına satış fiyatları baz alınarak dağıtılması öngörülmektedir. Ayrıca TFRS 15 kapsamında hasılat

kaydı zamanlamasını değiştirebileceği gibi, tutarı da etkilenebilir. Oysa TMS 18 ödemenin ertelendiği durumlarda, hasılat tutarının nominal işlem tutarından düşük olabileceğini belirtmektedir. Bu durumda hasılat tutarı, işlem fiyatının, alınacak bedelin gerçeğe uygun değerini bulmak üzere iskonto edilmesi suretiyle hesaplanır (TMS 18, madde 11). Fakat TMS 18’de bu gibi durumlarda bir süre sınırı yoktur; satış işlemi bir finansman unsuru içeriyorsa ayrıştırılması gerekir. TFRS 15 ise, satış işleminin aynı zamanda satıcı veya alıcıya bir finansman desteği sağladığı durumlarda finansman unsurunun ayrı bir yükümlölük olarak değerlendirilmesi gerektiğini belirtmektedir. Dolayısıyla, sadece vadeli satışlar değil aynı zamanda avans ödemesi yapılan satış işlemleri de bu kapsamda değerlendirilmektedir. İskonto işleminin de piyasa şartlarında tarafların kredi riskini yansıtan bir iskonto oranı ile yapılmasını öngörmektedir.

Ancak, uygulamada önemli bir kolaylık sağlayacak bir diğer husus ise yükümlölüklerin yerine getirilmesi ile ödeme arasındaki sürenin bir yılın altında olması durumunda, finansman unsurunu ayrıştırmaya gerek olmadığı yönündedir. Nitekim TMS 18 kapsamında özellikle Türkiye’de birçok işletme tüm vadeli satışlarında finansman etkisini ayırabilmek için iskonto işlemi yapmaktaydı. TFRS 15 ile bu yükten kurtulmuş olacaktırlar.

Diğer yandan TMS 18’de sözleşme değişikliklerine ilişkin özel bir düzenleme bulunmamaktadır. Oysa TFRS 15, sözleşme değişikliklerini ve maliyet hesaplamalarında ayrıntılı bir şekilde ele almış, detaylı düzenlemeler getirmiştir. Örneğin, TFRS 15 sözleşme maliyetlerini içi almanın ilave maliyetleri ve içi tamamlamak için katlanılan maliyetler olarak iki başlıkta ele almış ve içi almanın ilave maliyetlerine geri kazanılır olmaları kaydıyla aktifleştirme zorunluluğu getirmiştir.

Buna karşılık TMS 18’de sözleşme maliyetlerine ilişkin özel bir düzenleme yoktur. Ancak uygulamada, içi almak için katlanılan bazı maliyetlerin aktifleştirildiği veya içi almanın ilave maliyetlerinin gider yazıldığı örneklere rastlamak mümkündür. Özel bir düzenleme olmadığı için işletmeler kendi muhasebe politikaları çerçevesinde işlem yapmışlardır. Bu örneklerin yaşandığı işletmeler açısından TFRS 15 ile birlikte birtakım düzeltmeler yapılacak ve uygulama birliği sağlanmış olacaktır.

TFRS 15 ile TMS 18’e getirilen düzenlemeleri “Dipnot Açıklamaları” özelinde karşılaştırmak mümkündür. Buna göre TMS 18’deki dipnot açıklamaları, hasılatla ilişkin muhasebe politikasının açıklanması ve hasılatın, mal satışı, hizmet sunumu, faiz, isim

hakları, temettüer gibi alt başlıklarla kırımının verilmesi ile sınırlıdır.

Oysa TFRS 15 ise, dipnotlarda çok daha detaylı açıklamaların yapılmasını gerekli kılmaktadır. Üstelik TMS 18’de verilen uygulama örnekleri sınırlı içerik ve sayıdayken onun aksine TFRS 15’in uygulama örneklerinde çok sayıda ve kapsamlı uyarlamalar bulunmaktadır. Özellikle yeni getirilen kavramların daha iyi anlaşılabilmesi için bu örnekler uygulamacılar açısından çok faydalı olacaktır. TFRS 15’e geçişin, her işletme üzerindeki etkisi, işletmenin iş yapış şekilleriyle doğrudan bağlantılıdır ve bazı işletmeler için hasılatın finansal tablolara yansıtılmasına ilişkin önemli değişikliklere yol açarken, bazı işletmeler için ise dipnotlarda yapılacak birkaç ilave açıklama ile sınırlı olacaktır.

Dolayısıyla, TFRS 15 ile getirilen yeni düzenlemelerin etkilerini işletme bazında değerlendirmek ayrıca önem arz etmektedir. Ancak işletmelerin satış koşulları içinde buldukları sektördeki genel teamüller ve uygulamalar ile de doğrudan alakalıdır. Bu nedenle işletmeler, kendi çalışma planlarını yaparken sektör bazında yapılmış bir takım analizlerden faydalanabilirler ki bu da yapılan tez araştırmasının otomotiv sektörü özelinde önemli faydalar sağlayacağını düşündürmektedir.

Üstelik yapılan ilk değerlendirmeler, TFRS 15’in özellikle telekomünikasyon, otomotiv, yazılım ve inşaat sektörlerinde faaliyet gösteren işletmelerin finansal tablolarına önemli etkiler yapabileceğini göstermektedir. Nitekim bazı işletmelerin bilgisayar teknolojileri destekli yazılım programları geliştirmek suretiyle finansal analiz çalışmaları yaptıkları ve bu sayede oldukça başarılı muhasebe kayıtları tuttıkları anlaşılmaktadır (Azaltun vd., 2013:502-504). Benzer şekilde yukarıda sayılan sektörlerde faaliyet gösteren büyük firmalarında şimdiden TFRS 15’i uygulamanın etkilerini değerlendirmeye başlamaları yerinde olacağı değerlendirilmektedir.

2.4.3. TMS 18’den TFRS 15’e Geçiş ile Hasılatın Muhasebeleştirilmesine Getirilen Değişiklikler

TFRS 15 hasılatla ilişkin dipnot açıklamaları kapsamında finansal tablo dipnotlarında yapılması gereken açıklamalar işletmenin müşterileriyle yaptığı sözleşmeler, standardın uygulanmasındaki önemli değerlendirmeler ve sözleşmeye ilişkin katlanılan maliyetlerin varlık olarak finansal tablolara alınması şeklinde sıralanan üç ana başlık altında toplanmıştır.

Bu anlamda müşterilerle yapılan sözleşmelere ilişkin olarak her raporlama dönemi için

müşterilerden elde edilen hasılat tutarı ve ticari alacaklar veya müşteri ile yapılan sözleşmelerden kaynaklanan diğer varlık kalemlerine ilişkin değer düşüklüğü kayıplarına ilişkin bilgilerin açıklanması gerekir.

Hasılatın ayrıştırılmasında ise kar veya zarar tablosunda yansıtılan hasılat tutarının belirli başlıklarla kırılımının verilmesi gerekir. Bu kırılım aşağıdaki şekilde yapılabilir:

- (a) *Mal veya hizmetin türü (örneğin, ana ürün grupları),*
- (b) *Coğrafi bölge (örneğin, ülke veya bölge),*
- (c) *Piyasa veya müşteri türü (örneğin, kamu ve özel müşteriler),*
- (d) *Sözleşme türü (örneğin, sabit fiyatlı sözleşmeler ve süre ve malzeme bazlı sözleşmeler),*
- (e) *Sözleşme süresi (örneğin, kısa vadeli ve uzun vadeli sözleşmeler),*
- (f) *Mal veya hizmetlerin devir zamanı (örneğin, belirli bir anda müşterilere devredilen mal veya hizmetlerden hasılat ve zamana yayılarak devredilen mal veya hizmetlerden hasılat) ve*
- (g) *Satış kanalları (örneğin, tüketicilere doğrudan satılan mallar ile aracılar vasıtasıyla satılan mallar).*

Bunlara ek olarak bir eğer finansal raporlama dönemi boyunca sözleşme varlığı ve sözleşme yükümlülüğünde meydana gelen önemli değişimlere ilişkin niteliksel ve niceliksel bir açıklama yapılma gerekliliği varsa ve dahası işletme birleşmeleri nedeniyle meydana gelen değişiklikler bulunuyorsa buna ilişkin işletme dipnot vermek zorundadır.

Diğer yandan işletmelere kolaylık sağlaması açısından, işletme aşağıdaki koşullardan birinin geçerli olması halinde, kalan yükümlülüğü için yukarıdaki bilgileri açıklamak zorunda değildir (ancak bu konuya ilişkin niteliksel bir açıklama yapması gerekir): yükümlülük orijinal vadesi bir yıl veya daha kısa olan bir sözleşmenin parçasıdır veya işletme yükümlülüğü doğrudan müşteriye sağlanan fayda ile ölçerek finansal tablolara hasılat olarak yansıtılmaktadır.

Tablo 2.1. TFRS 15’ Standartlarıyla TMS 18 Standartlarının Karşılaştırılması

TFRS 15 Standartları	TMS 18 Standartları
Performans Yükümlülüğü kavramı getirilmiştir. Bu durumda bir sözleşmede ayrı ayrı performans yükümlülüklerinin belirlenmesi gerekmektedir.	Birden fazla işlem birbiriyle ilişkili veya iç içe geçmiş olabilir. Yeni standartla birlikte bu gruplaşmaların ayrıştırılması gerekecektir
İşlem Fiyatı kavramından söz edilmektedir. İşlem fiyatının sabit ve değişken kısımları bulunmaktadır.	Gelir gerçeğe uygun değer üzerinden muhasebeleştirilmektedir.
Kontrolün transferi kavramı üzerinde durulmakta ve ilgili şartları hakkında bilgi verilmektedir. Gelirin tahakkuku mal veya hizmetin müşteriye kontrolünün transfer edilmesi ile gerçekleşmektedir.	Özellikle mal veya hizmete ait risk ve getirilerin müşteriye transferi üzerinde durulmakta ve ilgili şartları hakkında bilgi verilmektedir
İşlem fiyatının performans yükümlülüklerine göreceli bağımsız satış fiyatı üzerinden dağıtılmasından bahsedilmektedir. İşlem fiyatı ve bağımsız satış fiyatı kavramları açıklanmaktadır.	Temelde yapılan işlem benzeşmektedir. Göreceli makul değer yöntemi veya kalan yöntemi kullanılarak ilgili dağıtım gerçekleştirilmektedir. Ancak değişken tutar ve indirimlerle ilgili dağıtımlara ilişkin özel durumlar ve daha önce kalan değer yöntemini uygulayan işletmelerde bağımsız satış fiyatının esas alınması uygulamada zorluklara neden olabilir
Kontrolün transferi ile ilgili “zaman içinde” veya “belli bir anda” kavramlarını getirmiş ve ilgili koşulları belirtmiştir.	Belli bir zamanda ve birden fazla etap dâhilinde gerçekleştirilen mal veya hizmet için tamamlanma yüzdesi yöntemi kullanılmaktadır. Yeni standartla birlikte “zaman içinde” veya “belli bir anda” olarak ayırımı yapılması gerekecektir.

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere bir işletmenin sözleşmeye ilişkin katlanılan maliyetlerin varlık olarak finansal tablolara yansıtılması durumunda aşağıdaki açıklamaları yapması gerekir:

- Bir iş alındığı için veya işin tamamlanması için katlanılan maliyetlerin tutarının belirlenmesinde yapılan değerlendirmeler,
- İşletmenin her bir raporlama dönemine ilişkin olarak itfa payını belirlemede kullandığı yöntem,
- Bir iş alındığı için veya tamamlanması için katlanılan maliyetlerden finansal tablolara varlık olarak yansıtılan tutarların kapanış bakiyeleri ile ana kalemler bazında kırılımı ve
- Raporlama dönemi içerisinde finansal tablolara yansıtılan itfa payı tutarı ve değer düşüklüğü kayıplarıdır (Web_4, 2017: 29-30).

Görüldüğü üzere TFRS 15 ile TMS 18 Hasılat Standardı karşılaştırıldığında öncelikle TFRS 15'in çok daha sade olduğunu söylemek mümkündür (Keskin ve Dinçer, 2015: 238). Bu da hasılatın muhasebeleştirilmesi açısından işletmecilere ve bilgi kullanıcılarına önemli bir kolaylık sağladığı için söz konusu düzenlemenin önemli bir düzenleme olarak görülmeyi hak ettiği söylenebilir.

BÖLÜM 3. OTOMOTİV SEKTÖRÜNDE TMS 18 AÇISINDAN BİLANÇO DİPNOTLARININ ANALİZİ

Günümüzde şirketlerin yatırımcılara ve diğer ilgili gruplara finansal durumu hakkında bilgi aktarımı için çeşitli yöntemler bulunmaktadır. Bu yöntemlere örnek olarak konferans görüşmeleri, analist sunumları, basın bültenleri, web siteleri, yatırımcı ilişkileri, prospektüs ve benzeri yöntemler olarak sayılabilir.

Ancak finansal bilgiyi aktarma denildiğinde, ilk akla gelenin şirketler tarafından düzenlenen finansal raporların (yıllık, ara dönem finansal tablolar, dipnotlar, bağımsız denetim raporları ve yıllık faaliyet raporları) kamuoyuna belirli aralıklarla açıklanıyor olması gerekmektedir.

Türkiye özelinde konuya bakıldığında ülke muhasebe sistemi içerisinde geçerli olan finansal raporlama araçlarının en önemlisi olarak görülen ve işletmeler tarafından düzenli olarak kamuoyuna açıklanan bilanço ve gelir tabloları bile yeterli düzeyde bilgi kullanıcılarına doyurucu bilgi sunmakta yetersiz kalmaktadır. Buna karşılık zengin ve güvenilir içerikteki bilanço dipnotlarıyla desteklenen finansal raporlar bilgi kullanıcılarına daha fazla yardımcı olmaktadır. Zira bu tür finansal tablolardaki zengin içerikli ve güvenilir nitelikteki dipnot açıklamaları, bilgi kullanıcılarına sunulan bilginin hazırlanmasında yöntem ve araçlar konusunda da net açıklamalar getirmektedir.

Genellikle ilişkili olduğu finansal tabloyada özetlenemeyecek kadar kapsamlı ve uzun olan dipnot açıklamalarının ülkede geçerli olan muhasebe standartlarına uygun bir içerik ve şekilde yapılıp yapılmadığını derinlemesine incelemek gerekmektedir. Bu gereklilikten hareketle yapılmasına karar verilen bu çalışmada Türkiye'deki yerleşik muhasebe kural ve standartları gereği olarak TMS 18 Hasılat Standartlarını uygulamak zorunda olan üç otomotiv işletmesinin 2013-2017 yıllarına ait konsolide finansal tablolarında yer alan hasılatın muhasebeleştirilmesine ilişkin dipnot açıklamalarının incelenmiştir.

Aşağıdaki başlıklar altında öncelikle araştırma anakütlesini oluşturan işletmeler hakkında kısaca betimleyici bilgiler verildikten sonra araştırma verilerinin toplanmasında ve değerlendirilmesinde izlenen yöntemler ele alınmaya çalışılmıştır.

3.1. ARAŞTIRMA VERİLERİN TOPLANMASI ve ÖRNEKLEM

Araştırma kapsamında hasılatın muhasebeleştirilmesine ilişkin dipnot açıklamaları incelenen otomotiv işletmelerinin 2013-2017 yıllarına ait konsolide finansal tablolarının ve dipnot açıklamalarının toplanması ve örneklemin seçimiyle ilgili açıklamalar aşağıdaki başlıklar altında anlatılmıştır.

3.1.1. Bilançoları İncelenen İşletmeler Hakkında Bilgiler

Araştırma kapsamında seçilen işletmeler yatırımcıların otomotiv sektöründe üretim yapan en önemli otomotiv işletmesi olması yanı sıra Borsa İstanbul'da hisseleri işlem gördüğü için kamuoyunun denetimine açık işletmeler olduğunu söylemek gerekir. Dolayısıyla araştırma kapsamında seçilen işletmeler TFRS ve TMS kapsamında finansal tablolarında dipnot açıklama yükümlülükleri olduğunu söylemek mümkündür.

Söz konusu işletmeler Türkiye'deki diğer sanayi işletmelerinden göreceli olarak daha kurumsal ve daha kapsamlı finansal raporlama yaptığını söylemek mümkündür. Sadece Ford Otosan Türkiye'nin otomotiv sektörü ihracatındaki payı %72 olup Türkiye'de üretilen araçların tek başına %22'sini üretim kapasitesine tek başına sahiptir. Bu da seçilen işletmelerin Türk otomotiv sektöründeki işletmelerin genelini seçilen örneklemin verilerinin yansıttığını bir anlamda göstermektedir.

Sayılan nedenlerden dolayı Türkiye'deki otomotiv sektöründe üretim yapan 3 büyük ölçekli işletmenin 2012-2017 yılları arasındaki dönemlerine ait finansal tablolar ve bu tablolara ait dipnot açıklamaları bu araştırmanın verilerini oluşturmaktadır.

3.1.1.1. Ford Otosan (Ford Otomotiv Sanayi A.Ş.)

1959'da kurulan Ford Otosan (Ford Otomotiv Sanayi A.Ş.), Ford Motor Company ile Koç Holding'in aynı oranda hisseye sahip olduğu ve hisselerinin bir miktarı Borsa İstanbul'da işlem gören halka açık bir şirkettir.

2017 yılında da 89 ülkeye yaptığı 4,9 milyar dolar tutarındaki araç ve parça ihracatı ile Türkiye ihracat şampiyonu olmuştur. Kocaeli'deki Gölcük ve Yeniköy Fabrikaları, Eskişehir'deki İnönü Fabrikası, İstanbul'daki Sancaktepe Ar-Ge Merkezi ve Yedek Parça Deposu ile 3 ana merkezde faaliyet gösteren Ford Oto Sanayi A.Ş. 11.501'i aşkın kişiye istihdam sağlamaktadır.

Ford Otosan, Türkiye'nin otomotiv sektörü ihracatındaki payı %72 olup 2017 yılı itibariyle piyasa değeri 5,6 milyar ₺ olan bu şirketin ihraç ettiği araç sayısı 440 bin adettir. Türkiye'de üretilen araçların tek başına %22'sini üretme kapasitesi olan bu fabrikanın ülkenin hemen hemen tüm coğrafi bölge ve illerinde uzman yetkili servisleri bulunmaktadır.

Ayrıca şirket bünyesindeki Ford Trucks iş birimi ile birlikte yurtdışında da distribütörlük ve bayilikler almakta, bayilikleri aracılığıyla servis ve yedek parça hizmeti vermektedir (Web_2, 2018).

Son olarak, ödenmiş sermayesi 350 milyon ₺ olan ve Borsa İstanbul'da 13 Ocak 1986'dan beri işlem gören Ford Otosan'ın hisselerinin %18'i halka açık olup geriye kalan hisselerin %41'i Ford Motor Company şirketine ve %41'i Koç Holdinge aittir. Söz konusu şirketin 27.10.2017 tarihi itibariyle Brüt Kâr Payı Oranı %111'lik oranla 389.510.100 ₺ olarak belirlenmiştir.

3.1.1.2. TOFAŞ Türk Otomobil Fabrikası A.Ş.

1968 yılında kurulan Tofaş, Koç Holding ve Fiat Chrysler Automobiles'ın (FCA) eşit hissedar olduğu Türk otomotiv şirkettir. Aynı zamanda Türkiye'nin 3. büyük sanayi kuruluşu olan Tofaş, yılda 450 bin araçlık üretim kapasitesine ve 10.000'i aşkın çalışana sahiptir.

Fiat Chrysler Automobiles'ın (FCA) dünyadaki üç stratejik üretim merkezinden biri olan Bursa fabrikasında, Fiat Linea ve Egea otomobil modellerinin yanı sıra, Minicargo projesi kapsamında Fiat, Citroen ve Peugeot markalarına, Yeni Doblo projesi kapsamında ise Fiat, Opel, Vauxhall ve RAM markalarına üretim yapılmaktadır. Aynı zamanda iç pazarda altı markanın (Fiat, Alfa Romeo, Jeep, Lancia, Maserati, Ferrari) distribütörlüğünü yürütmektedir.

Otomotiv sektöründe son 10 yılda gerçekleştirilen toplam 10 milyar ABD doları tutarındaki yatırımın %31'ine denk gelen 3 milyar ABD doları tutarında yatırım gerçekleştiren Tofaş Tofaş Ar-Ge Merkezi T.C. Bilim Teknoloji ve Sanayi Bakanlığı tarafından apeş peşe 2016 ve 2017 yıllarında olmak üzere iki kere Otomotiv Sektöründe En İyi Ar-Ge Merkezi' seçilmiş; aynı yıllarda Avrupa Birliği Komisyonu Ar-Ge harcamaları sırasında da TOFAŞ Türkiye birincisi olmuştur.

Üretimin yanı sıra satış ve servis ağına yurt genelinde kuran işletmenin Tofaş bayi ağı, müşterilere sıfır araç satış, ikinci el araç satış, altyapısı teknolojik imkanlarla desteklenmiş satış sonrası hizmet yapılmasıyla bakım-onarım ve yedek parça satış hizmetleri vermektedir. Fiat, Alfa Romeo ve Jeep markalarına hizmet veren Tofaş Bayi Ağı'nda 74 adet Fiat, 14 adet Alfa Romeo-Jeep ana bayisi bulunmaktadır.

Servis hizmetlerini ise Türkiye genelindeki 114 satış ve 136 servis noktasıyla sağlayan bu işletme toplam 38 noktadaki yetkili teknik servisler vasıtasıyla satış sonrası hizmetler sağlamaktadır (Web_24, 2018).

3.1.1.3. Otokar Otomotiv ve Savunma Sanayi A.Ş.

Koç Topluluğu şirketlerinden Otokar, Sakarya'daki 552.000 m²'lik alana kurulu fabrikasında 2000'den fazla çalışanıyla 1963'ten bu yana kendi teknoloji, tasarım ve uygulamaları ile otomotiv sektöründe faaliyet göstermektedir (Web_5, 2018).

Yüzde yüz Türk sermayeli bir şirket olan Otokar, toplu taşımacılık alanında otobüs, nakliye ve lojistik sektörü için semi-treyler ve hafif kamyon, savunma sanayii için tekerlekli zırhlı ve paletli zırhlı araçlar üretmektedir (Web_5, 2018).

Otokara ait özet finansal verilere bakıldığında 2017 yılı itibariyle şirketin satışların 1.785 milyon ₺; ihracatının 546 milyon ₺, faaliyet karının 225 milyon ₺; 2016-2017 yılı itibariyle net dönem karının 99,42 milyon ₺; vergiler öncesi karının (VÖK) 185,9 milyon ₺, şirketin aktiflerinin getiri oranının %4,9; özsermaye getirisinin %35,1; brüt kar marjının %26,4; faaliyet kar marjının %12,6 ve aynı dönemde net dönem kar marjının %5,6 olduğu görülmektedir (Web_5, 2018).

Hisseleri 24.04.1995 tarihinde halka arzedilen Otokarın borsalarda işlem gören hisselerinin toplam oranı %27,22'dir. Otokarın borsalarda işlem gören hisselerine ait bilgilere bakıldığında Borsa İstanbul'da (BIST) "OTKAR" sembolü; Bloomberg "OTKAR.TI" sembolü ve Reuters "OTKAR.IS" sembolü ile hisselerinin temsil edildiği görülmektedir. Otokar hisselerinin 22.03.2018 tarihi itibariyle 70.000.000 ₺ üzerinden %291'lik temettü payı yatırımcılarına kazandırdığı bilinmektedir (Web_5, 2018).

2012-2017 yılı arasında geçen son beş yıllık periyotta Otokar hissesi yatırımcılarına en yüksek oranda temettüyü 2013 yılı dönemine ait olmak üzere 04.04.2014 tarihinde 100.000.000 ₺ olarak %416'lık oranla dağıttığı görülmektedir (Otokar, 2018).

3.1.2. Araştırma Verileri ve Sınırlılıklar

Türk otomotiv sektöründe faaliyet gösteren Ford, Tofaş ve Otokar isimli işletmelerin 2013-2017 yıllarına ilişkin finansal dipnotların ne derece etkin hazırlandığına ilişkin yapılan bu araştırma kapsamında seçilmiş şirketlerin konsolide finansal tablolarında hasıllata ilişkin yaptığı dipnot açıklamaları TMS 18'e uyum yönünden incelenmiştir.

Bu amaç doğrultusunda Türkiye otomotiv sektöründe faaliyet gösteren üç büyük işletmenin finansal tablolarına ilişkin dipnot açıklamaları incelenmiştir. Söz konusu veriler iki kaynaktan toplanmıştır:

- İlk kaynak olarak aynı zamanda halka açık olan bu işletmelerin Kamuoyu Açıklama Platformu (KAP) web sitesinde yer alan 2013-2017 yılları arasında geçen dönemlerin finansal raporlarıdır.
- İkinci kaynak seçilen işletmelerin resmi web sayfalarının “yatırımcı ilişkileri”dir.

Türkiye'deki pek çok işletmenin web sayfalarına göre her üç işletmenin de oldukça yeterli düzeyde finansal analiz veri ve denetim raporu sunduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca denetim firmalarının hazırladığı raporlarda TMS ve TFRS kapsamında zorunlu olan dipnot açıklamalarına yer verdikleri görülmüştür.

Bu araştırma kapsamında seçilen firmaların yatırımcı ilişkileri web sayfalarında “çekince” başlığı altında şu uyarılar yapılmaktadır: “Yatırımcı İlişkileri web sitemiz bilgi sağlamak amacıyla hazırlanmakta ve güncellenmekte olup, şirketimiz hisselerine yatırım tavsiyesi sağlamak amacı taşımamaktadır. Şirketimiz bu bilgileri güncelleyeceği taahhütünde bulunmamaktadır. Yatırımcı İlişkileri web sitemiz şirket yönetiminin geleceğe ilişkin şu andaki görüşlerini içermektedir. İleriye dönük görüşler ve tahmini rakamlar birçok değişkene ve varsayıma bağlı olup, bu değişkenlerde ve varsayımlarda oluşabilecek değişiklikler nedeniyle farklılık gösterebilirler. Bu web sitesinin ve içeriğinin kullanım nedeniyle karşılaşılabilecek zararlardan şirketimiz, yönetim kurulu üyelerimiz ve çalışmalarımız sorumlu değildir.” (Web_24, 2018)

Bu çekincenin içeriği itibariyle aslında dipnot açıklamalarının varlık sebebine aykırı bir açıklama yapıldığını yatırımcıların web sayfasından aldığı finansal verilere dayanarak bazı değerlendirmeler yaptıklarında işletmelerin olası hukuki yaptırımlarla karşılaşmamak adına bir şekilde yatırımcıları uyardığı görülmektedir.

Söz konusu verilerin Ford, Tofaş ve Otokar isimli ait bağımsız denetimden geçmiş her üç otomotiv üreticisinin 1 Ocak – 31 Aralık 2013; 1 Ocak – 31 Aralık 2014; 1 Ocak – 31

Aralık 2015; 1 Ocak – 31 Aralık 2016; 1 Ocak – 31 Aralık 2017 dönemlerine ait konsolide finansal tablolar ve bu tablolara ait dipnot açıklamalarıdır. Söz konusu denetim raporları TMS-18 Hasılat Standartları çerçevesinde ayrıca incelenmiş ve önceden belirlenen başlıklar altında veriler gruplara ayrılarak değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Diğer yandan araştırma kapsamında seçilen işletmelerin 2013-2017 yıllarına ait dipnotlu finansal tabloların elde edilmesinden sonra verilerin analizini etkileyen bazı kısıtlılıklarla karşılaşmıştır. Bu problemlerin birisi seçilen işletmelerin dipnotlarındaki ifadelerin ve gösterimlerin içerik ve yerleriyle ilgili TMS 18 standardının takip edilmemesinin yanı sıra her üç işletmeninde bağımsız denetçi raporları dışında finansal tablolarındaki dipnot açıklamalarının içeriğini kamuoyuna deklare etmemiş olmasıdır.

Oysa TMS ve TFRS muhasebe ve finansal tablolarda verilmesi gereken dipnot açıklamalarını düzenlerken nerlerde dipnot vereceğini söylediği gibi, verilen dipnotların tam metinlerini de finansal dipnotlarının ekinde kamuya açıklamalarını şart koşturmaktadır. Her ne kadar mali denetim firmaları özgür ve bağımsız olsalarda onların aktadıkları kadarıyla dipnotları üçüncü gözlemci sıfatıyla değerlendirmek zorunda kalınmıştır.

Veri toplama safhasında karşılaşılan diğer problemler biriside işletmelerin dipnot içeriklerinin anlaşılmasını zorlaştıracak uzunluk ve içerikte detaya girerek asıl önemli noktanın gözden kaçırılmasına neden olacak bir sistematik takip etmelerinden kaynaklanmaktadır. Örneğin bankalarla yaptıkları sözleşmede yazılı olan Genel Kredi Sözleşmelerinin tüm teknik ayrıntılarını dipnotlarda vermek yerine daha özel bilgiler vermesi tercih edilebilir.

Benzer şekilde her üç işletmenin WEB sayfalarında detaylı bir şekilde yatırımcı ilişkileri sayfası olmasına karşılık burada verilen bilgilere göre şirketin karşı karşıya kaldığı olası finansal sorun ya da gelecekteki finansal tehditleri algılamak neredeyse imkansızdır.

Özellikle hasılatın muhasebeleştirilmesi özelinde zorunlu dipnot açıklamalarının TMS 18 ve TFRS 15 kapsamında incelenmesine ve anlaşılmasına pek elverişli olmayan bu gereksiz ve gönüllü açıklamaları elimine ederek doğru bilgilere ulaşmak sayılan nedenlerle oldukça güçleşmiştir.

Verilerin toplanması sırasında karşılaşılan bir diğer zorluk da işletmelerin dipnotlarında hasılatla ilişkin açıklamalarını TMS 18 ve TFRS 15 standartlarında belirtilen maddelere göre yapmamış olmalarından kaynaklanmaktadır. Daha çok genel ifadelerle

dipnot açıklamalarına yer veren işletmeler sözkonusu standartların maddelerinde belirtilen başlıklara ve yöntemlere göre değil aksine genel ifadelerle açıklamalar yapmaya önem vermişlerdir. Örneğin hasılatın ölçülmesinde ve muhasebeleştirilmesinde her üç şirkette TMS 18 esas aldıkları yönünde açıklamaya yer verirken, hangi satışların hangi dönemde ve hangi kur düzeyinde gerçekleştiğine ilişkin açıklamaları TMS 18 satandardının 35. maddesinde belirtildiği şekilde ve finansal durum tablosu bölümünde vermemiştir.

Diğer yandan Türkiye’deki işletmeler açısından 9 Eylül 2016 Tarihli Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren TFRS 15 bu araştırma kapsamında incelenen TMS 18 hasılat standartlarını bu tarihten itibaren değişikliğe uğratmıştır. Öncelikle TFRS 15 ile yeniden düzenlenen konular TMS 18’de bahsedilen standartlara en azından “dipnot açıklamaları” özelinde çok büyük farklılıklar getirmemektedir. Dolayısıyla tezin yazımı devam ederken mevzuatta meydana gelen bu değişiklik araştırma kapsamında yapılan analiz ve değerlendirmelerde kapsam dışında tutulmuştur.

Son olarak, araştırmada her bir şirketin sadece bir yıllık finansal raporlarında yer alan hasılatla ilişkin dipnotların değerlendirilmesinin yeterli olmayacağı düşünülmüştür. Bu nedenle seçilmiş işletmelerin 2013-2017 yılları arasında geçen beş yıllık denetim ve finansal raporlarının incelenmesine karar verilmiş ve bu dönemde yayınlanan raporlarda yer verilen dipnot açıklamalarından sadece hasılatı konu alan dipnotların, TMS 18 ile uyum düzeyi değerlendirilmiştir.

3.1.3. Araştırmanın Yöntemi

Nitel araştırma yöntemlerinden “içerik analizi” kullanılarak yapılan bu araştırmada öncelikle seçilmiş işletmelerin TMS 18 kapsamında dipnotlara uyum düzeylerini değerlendirmek amacıyla “değerlendirme kriterleri ve başlıkları” incelenmiştir.

Verileri değerlendirmek amacıyla seçilen kriterler ve başlıklar ise Tablo 3.1.’de yer aldığı üzere TMS 18 kapsamında hasılatın muhasebeleştirilirken dipnot verilmesini düzenleyen tebliğin 35. maddesindeki ifadelerden yararlanılmıştır (TMS 18, 2006:35).

Tablo 3.1. TMS 18 Kapsamında Hasılatın Muhasebeleştirilmesinde Kullanılan Kriterler

TMS 18 Maddesi	Kategori 1	Kategori 2
35.Madde	(a) Hizmetlerin sunumuna ilişkin işlemlerin tamamlanma düzeylerinin belirlenmesi için kullanılan yöntemler dahil, hasılatın muhasebeleştirilmesine yönelik muhasebe politikaları	(b) Aşağıdakilerden doğan ve dönem içinde muhasebeleştirilen her bir önemli hasılat sınıfı tutarı: (i) mal satışları (ii) hizmet sunumları; (iii) faiz; (iv) isim hakları; (v) temettüleri ve (c) Her bir önemli hasılat sınıfı içinde yer alan mal veya hizmet takası suretiyle ortaya çıkan hasılat tutarı.

Tabloda görüldüğü üzere TMS 18 kapsamında tebliğin 35. maddesi kapsamında işletmelerin hasılatın muhasebeleştirilmesi işlemlerinde dipnot açıklaması vermesi gerekmektedir. Bu çerçevede olmak üzere TMS 18 kapsamında sırasıyla Ford, Tofaş ve Otocar şirketlerinin 2013-2018 yılları arasında geçen beş yıllık mali denetim raporlarına göre verdikleri dipnotların uyum düzeyleri içeriklerine göre aşağıdaki başlıklar altında değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Beşer yıllık denetim raporları temin edilen işletmelerden ilki olan Ford A.Ş. baz alınan 2013-2017 yılları arasındaki tüm dönemlerde finansal tabloların “PwC Bağımsız Denetim ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik A.Ş.” tarafından denetlenmesi sonrası hazırlanan denetim raporları şirketin yatırımcı ilişkileri sayfasında kamuoyuna açıklanmakta olduğu görülmektedir. Şirketin ayrıca bu sayfada denetim raporlarına ek olarak excell dosya formatında ekonometrik analizlere veri sağlayacak tarzda finansal rasyolarını deklare ettiği görülmektedir (Web_6, 2013).

Yapılan bu bağımsız denetim sonucunda denetlenen işletmenin finansal tablo ve dipnotlarının TMS’ye, uygun olarak hazırlandığı görülmektedir (Web_6, 2013; Web_8, 2014; Web_10, 2015; Web_12, 2016; Web_14, 2017). PwC denetim şirketi tarafından yapılan ve Ford Otomotiv Sanayi A.Ş.’nin 1 Ocak - 31 Aralık 2015, 1 Ocak - 31 Aralık 2016 ve 1 Ocak - 31 Aralık 2017 hesap dönemlerine ait finansal tablolarına ilişkin açıklayıcı dipnotlarında toplam 34 başlıkta dipnot açıklamaları yapılmış olup

söz konusu başlıklar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir (Web_6, 2013; Web_8, 2014; Web_10; Web_12, 2016; Web_14, 2017):

Tablo 3.2. Ford Otosan Finansal Durum Tablolarına İlişkin Dipnotlar (2013-2017 Yılları Arasında 5 Yıllık Bilançolarda Yer Alan)

Dipnot No	Dipnotun Verildiği Yer ve Başlıklar
Dipnot 1	Şirket Organizasyonu ve Faaliyet Konusu
Dipnot 2	Finansal Tabloların Sunumuna İlişkin Esaslar
Dipnot 3	Böümlere Göre Raporlama
Dipnot 4	Nakit ve Nakit Benzerleri
Dipnot 5	Finansal Yatırımlar
Dipnot 6	Finansal Borçlar
Dipnot 7	Ticari Alacak ve Borçlar
Dipnot 8	Diğer Alacak ve Borçlar
Dipnot 9	Stoklar
Dipnot 10	Maddi Duran Varlıklar
Dipnot 11	Maddi Olmayan Duran Varlıklar
Dipnot 12	Peşin Ödenmiş Giderler
Dipnot 13	Karşılıklar, Koşullu Varlıklar ve Yükümlülükler
Dipnot 14	Taahhütler
Dipnot 15	Çalışanlara Sağlanan Faydalar
Dipnot 16	Diğer Dönen Varlıklar
Dipnot 17	Özkaynaklar
Dipnot 18	Hasılat ve Satışların Maliyeti
Dipnot 19	Araştırma ve Geliştirme Giderleri, Pazarlama
Dipnot 20	Niteliklerine Göre Giderler
Dipnot 21	Esas Faaliyetlerinden Diğer Gelir/Giderler
Dipnot 22	Finansman Gelirleri
Dipnot 23	Finansman Giderleri
Dipnot 24	Vergi Varlık ve Yükümlülükleri
Dipnot 25	Pay Başına Kazanç
Dipnot 26	İlişkili Taraf Açıklamaları
Dipnot 27	Finansal Araçlardan Kaynaklanan Risklerin Niteliği ve Düzeyi
Dipnot 28	Nakit Akış Riskinden Korunma İşlemleri
Dipnot 29	Yatırım Faaliyetlerinden Gelir / Giderler
Dipnot 30	Ertelenmiş Gelirler
Dipnot 31	Diğer Uzun Vadeli Yükümlülükler
Dipnot 32	Devlet Teşvik ve Yardımları
Dipnot 33	Finansal Durum Tablosu Tarihinden Sonraki Olaylar
Dipnot 34	Diğer Hususlar

Kaynak: PwC Denetim Raporu, 2018: 3.

PwC Denetim şirketi Ford Otomotiv Sanayi A.Ş. 1 Ocak - 31 Aralık 2014 hesap dönemine ait finansal tablolarına ilişkin açıklayıcı dipnotlarında diğer uzun vadeli yükümlülüklerle dair açıklama yapmayarak toplam 33 başlıkta değerlendirme yaparken (Web_10, 2015); 1 Ocak - 31 Aralık 2013 hesap döneminde ise “diğer uzun vadeli yükümlülüklerle” ek olarak “ertelenmiş borçlar” başlığında açıklama yapmayarak toplam 32 başlıkta değerlendirme yapmıştır (Web_8, 2014).

Şirket 2013-2018 yılları arasında geçen 5 yıllık dönemdeki tüm finansal

tablolarının mali denetim kapsamında incelediği denetim firması aracılığıyla kamuoyuna deklare ettiği yasal açıklamaların genel itibariyle KGK ve SPK tarafından belirlenen prensipler doğrultusunda, Türk Ticaret Kanunu (TTK) ve vergi mevzuatına uygun muhasebe ilkeleri ile TMS ve TFRS standartlarına göre tutulduğu görülmektedir (Web_6, 2013; Web_8, 2014; Web_10, 2015; Web_12, 2016; Web_14, 2017).

Ford Otomotiv Sanayi A.Ş. Türkiye’de yayınlanan TMS ve TFRS standartlarındaki değişimlere büyük ölçüde cevap vermek amacıyla finansal tablolarını sürekli güncellemiş ve bu anlamda 2017-2018 yılında geçerli olan yeni standartları büyük ölçüde finansal tablo ve dipnotlarına uygulamıştır (Web_6, 2013; Web_8, 2014; Web_10, 2015; Web_12, 2016; Web_14, 2017).

Ayrıca şirket tarafından ulusal muhasebe standartlarındaki tüm değişikliklerin dipnotlarda açıklanarak uygulanmaya başlandığı görülmektedir. Örneğin şirket TFRS 2 Hisse bazlı ödemelerdeki değişiklikleri; “TMS 7 Nakit akış tablolarındaki değişiklikler; “TMS 12 Gelir vergileri”ndeki değişiklikler; 2014- 2016 dönemi yıllık iyileştirmeler; “TFRS 9 Finansal Araçlar – Sınıflandırma ve Açıklama” değişikliklerinin; TFRS 12 Diğer İşletmelerdeki Paylara İlişkin Açıklamalara olan değişiklikleri tam zamanında finansal tablolarına uyguladığını dipnotlarında açıklamıştır (Web_6, 2013; Web_8, 2014; Web_10, 2015; Web_12, 2016; Web_14, 2017).

Araştırma kapsamında Tofaş Türk Otomobil Fabrikası Anonim Şirketine ait 1 Ocak- 31 Aralık 2017 hesap dönemine ait konsolide finansal tablolarına ilişkin Başaran Nas Bağımsız Denetim Ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik A.Ş. tarafından hazırlanan bağımsız denetçi raporu 1 Şubat 2018 tarihinde yayınlanmıştır. Söz konusu denetim raporundan Tofaş A.Ş.’nin 1 Ocak – 31 Aralık 2017 dönemine ilişkin olarak toplam 29 başlıkta dipnot açıklamasına verdiği görülmekte olup söz konusu başlıklar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 3.3. Tofaş Türk Otomobil Fabrikası A.Ş.'nin Finansal Tablolarındaki Dipnotlar (2013-2017)

Dipnotlar	Dipnotun Verildiği Konu Başlıkları
Dipnot 1	Grup'un Orrganizasyonu ve Faaliyet Konusu
Dipnot 2	Konsolide Finansal Tabloların Sunumuna İlişkin Esaslar
Dipnot 3	Bölgümlere Göre Raporlama
Dipnot 4	Nakit ve Nakit Benzerleri
Dipnot 5	Finansal Yatırımlar
Dipnot 6	Finansal Borçlanmalar
Dipnot 7	Ticari Alacaklar ve Borçlar
Dipnot 8	Diğer Alacaklar ve Diğer Borçlar
Dipnot 9	Finans Sektörü Faaliyetlerinden Alacaklar
Dipnot 10	Stoklar
Dipnot 11	Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller
Dipnot 12	Maddi Duran Varlıklar
Dipnot 13	Maddi Olmayan Duran Varlıklar
Dipnot 14	Devlet Teşvik ve Yardımları
Dipnot 15	Karşılıklar, Koşullu Varlık ve Yükümlülükler
Dipnot 16	Çalışanlara Sağlanan Faydalar
Dipnot 17	Peşin Ödenmiş Giderler, Ertelenmiş Gelirler Diğer Varlık.
Dipnot 18	Özkaynaklar
Dipnot 19	Hasılat ve Satışların Maliyeti
Dipnot 20	Araştırma ve Geliştirme Giderleri, Pazarlama Giderleri, Genel Yönetim Giderleri
Dipnot 21	Niteliklerine Göre Giderler
Dipnot 22	Esas Faaliyetlerden Diğer Gelirler ve Gideler
Dipnot 23	Finansman Gelirleri ve Giderleri
Dipnot 24	Vergi Varlık ve Yükümlülükleri
Dipnot 25	Hisse Başına Kazanç
Dipnot 26	İlişkili Taraf Açıklamaları
Dipnot 27	Finansal Araçlardan Kaynaklanan Risklerin Niteliği ve Düzeyi
Dipnot 28	Finansal Araçlar
Dipnot 29	Raporlama Döneminden Sonraki Olaylar

Kaynak: Başaran Nas Bağımsız Denetim Ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik A.Ş. Denetim Raporu, (2017). Tofaş Türk Otomobil Fabrikası Anonim Şirketi, <http://www.tofas.com.tr/yatirimci/Pages/FinansalSonuclar.aspx>, 25.05.2018.

Tabloda görüldüğü üzere TMS ve TFRS standartları kapsamında Tofaş Türk Otomobil Fabrikası A.Ş. 2016 ve 2017 yıllarına ait 12'şer aylık finansal durum tablolarında/bilançolarında toplam 29 adet dipnot açıklamasına yer vermiştir (Web_19, 2016; Web_20, 2017). Bununla birlikte işletmenin 2013, 2014 ve 2015 yıllarında ise toplam 27 başlık altında açıklama yaptıkları görülmektedir (Web_16, 2013; Web_17, 2014; Web_18, 2017).

Araştırma kapsamında hasılatın muhasebeleştirilmesinde TMS 18 standartlarına uyumu incelenen Otokar Otomotiv ve Savunma Sanayi A.Ş.'ne ait 1 Ocak - 31 Aralık 2017 hesap dönemine ait konsolide finansal tablolarına ilişkin PwC Bağımsız Denetim ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik A.Ş. tarafından hazırlanan bağımsız denetçi raporu 2 Şubat 2018 tarihinde yayınlanmıştır (Web_7, 2013; Web_9, 2014; Web_11,

2015; Web_13, 2016; Web_15, 2017).

Söz konusu denetim raporundan Otokar Otomotiv ve Savunma Sanayi A.Ş.'nin 1 Ocak – 31 Aralık 2017 dönemine ilişkin olarak toplam 31 başlıkta dipnot açıklamasına verdiği görülmekte olup söz konusu başlıklar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 3.4. Otokar Otomotiv ve Savunma Sanayi A.Ş.'nin Temel Finansal Tablolarındaki Dipnotlar (2013-2017)

Dipnot No	Dipnotun Verildiği Yer ve Başlıklar
Dipnot 1	Grubun Organizasyonu ve Faaliyet Konusu
Dipnot 2	Konsolide Finansal Tabloların Sunumuna İlişkin Esaslar
Dipnot 3	Bölgümlere Göre Raporlama
Dipnot 4	Nakit ve Nakit Benzerleri
Dipnot 5	Finansal Yatırımlar
Dipnot 6	Finansal Borçlanmalar
Dipnot 7	Ticari Alacaklar ve Borçlar
Dipnot 8	Diğer Alacak ve diğer Borçlar
Dipnot 9	Finans Sektörü Faaliyetlerinden Alacaklar
Dipnot 10	Stoklar
Dipnot 11	Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller
Dipnot 12	Maddi Duran Varlıklar
Dipnot 13	Maddi Olmayan Duran Varlıklar
Dipnot 14	Devlet Teşvik ve Yardımları
Dipnot 15	Karşılıklar, Koşullu Varlık ve Yükümlülükler
Dipnot 16	Çalışanlara Sağlanan Faydalar
Dipnot 17	Peşin Ödenmiş Giderler, Ertelenmiş Gelirler Diğer Varlık ve Yükümlülükler
Dipnot 18	Özkaynaklar
Dipnot 19	Hasılat ve Satışların Maliyeti
Dipnot 20	Araştırma ve Geliştirme Giderleri, Pazarlama Giderleri, Genel Yönetim Giderleri
Dipnot 21	Niteliklerine Göre Giderler
Dipnot 22	Esas Faaliyetlerden Diğer Gelir ve Giderler
Dipnot 23	Finansman Gelirleri
Dipnot 24	Finansman Giderleri
Dipnot 25	Vergi Varlık ve Yükümlülükleri
Dipnot 26	Pay Başına Kazanç
Dipnot 27	İlişkili Taraf Açıklamaları
Dipnot 28	Finansal Araçlardan Kaynaklanan Risklerin Niteliği ve Düzeyi
Dipnot 29	Finansal Araçlar (Gerçeğe Uygun Değer Açıklamaları ve Finansal Riskten Korunma Muhasebesi Çerçevesindeki Açıklamalar)
Dipnot 30	Bilanço Döneminden Sonraki Olaylar
Dipnot 31	Finansal Tabloların Önemli Ölçüde Etkileyen Ya Da Finansal Tabloların Açık, Yorumlanabilir ve Anlaşılabilir Olması Açısından Açıklanması Gereken Diğer Hususlar

Kaynak: PwC Bağımsız Denetim ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik A.Ş. tarafından hazırlanan bağımsız denetçi raporu 2 Şubat 2018.

Tabloda görüldüğü üzere TMS ve TFRS standartları kapsamında Otokar Otomotiv ve Savunma Sanayi A.Ş. 2016 ve 2017 yıllarına ait 12'şer aylık finansal durum tablolarında/bilançolarında toplam 31 adet dipnot açıklamasına yer vermiştir (Web_13, 2016; Web_15, 2017). Ancak işletmenin 2013, 2014 ve 2015 yıllarında ise toplam 26 başlık altında açıklama yaptıkları görülmektedir (Web_7, 2013; Web_9, 2014; Web_11,

2015).

Otokar Otomotiv ve Savunma Sanayi A.Ş. ile bağılı ortaklıklarının 31 Aralık 2013 ile 31 Aralık 2017 tarihleri arasında geçen 5 yıllık konsolide finansal durum tablolarında Türkiye Muhasebe Standartlarına (TMS) uygun olarak, tüm önemli yönleriyle, gerçeğe uygun bir biçimde sunduğu anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak araştırma kapsamında seçilen her üç şirketin 2013-2017 yılları arasında geçen beşer yıllık bağımsız denetim raporlarında yer alan dipnotlar TMS 18 standartlarının 35. ve 36. maddesindeki kriterlere ve başlıklara göre verilir verilmeyi anlamak amacıyla yapılan doküman incelemesi sonuçları aşağıdaki başlıklar altında anlatılmaya çalışılmıştır.

3.2. FORD OTOMOTİV A.Ş.'NİN TEMEL FİNANSAL TABLOLARINDA HASILAT DİPNOTLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Tezin bu bölümünde araştırma kapsamında seçilen işletmelerin finansal tablolarındaki dipnot açıklamaları TMS 18 kapsamında değerlendirilmiştir.

3.2.1. Ford Otomotiv A.Ş. Bağımsız Denetim Raporları

Ford Otomotiv A.Ş. (bundan sonra şirket ya da grup şeklinde kısaltılmıştır) finansal tablolarında ilk olarak şirketin üretim ve faaliyet konusuyla ilgili bilgiler verilmiştir (Dipnot 1). Şirketin Türkiye’de otomotiv üretimi ve montajının yanı sıra tamir ve bakım hizmetleri de vererek gelir elde ettiği dipnot 1’de yer almaktadır.

Şirketin hasılatına esas olan faaliyetlerin tek merkezden organize edildiği, bu anlamda üretim merkezi Kocaeli olmasına karşılık şirket merkezinin İstanbul olduğu ve buradaki vergi dairesine bağılı olarak muhasebe kayıtlarını tuttuğu ilgili dipnotlardan anlaşılmaktadır (Dipnot 1 ve 2).

Bu değişikliklerin şirketin finansal tablo dipnotları üzerinde önemli bir etkisi olmadığını belirten mali denetim raporunda vurgulanan diğer bir husus ise önemli muhasebe değişikliklerine neden olan yeni standartlara ilişkin yapılan açıklamalardır. Örneğin şirket TFRS 16 Kiralama işlemleri; TFRS 4 Sigorta Sözleşmelerindeki değişiklikler; TMS 40, Yatırım amaçlı gayrimenkuller standardındaki değişikliklerini şirketin finansal durumu ve performansı üzerindeki etkileri değerlendirmektedir (PwC

Denetim Raporu, 2018a).

Hasılat özelinde Ford A.Ş. tarafından yeni standartlara uyum hassasiyeti gösteren diğer bir konuda TFRS 15 Müşterilerle Yapılan Sözleşmelerden Doğan Hasılat değişiklikleri konusunda yapılan açıklamalardan anlaşılmaktadır. Şirketin satışları araç, yedek parça ve hizmet satışlarından oluşmakta olup genellikle tek edim yükümlülüğü bulunmaktadır.

Önceki dönemlerle paralel olarak araç ve yedek parça satışları ürünün tesliminde ürünle ilgili risk ve faydaların transferinde, hizmet satışları ise hizmetin sunulduğu ve gelirin güvenilir bir biçimde tespit edilebildiğinde muhasebeleştirmeyi planlayan işletmenin bu konudaki muhasebe politikasına yönelik açıklamalarının tatmin edici olduğunu söylemek mümkündür.

Öte yandan araştırma kapsamında finansal tabloları 2013-2018 yılları arasında geçen 5 yıllık dönem için PwC Mali Denetim şirketi tarafından denetlenen Ford Otomotiv Sanayi A.Ş. Raporunda yer alan “Kilit Denetim Konuları” içeriklerine bakıldığında bu başlık altında incelenen cari döneme ait finansal tabloların bağımsız denetimi çerçevesinde önem arz eden kritik konulara yer verildiği görülmektedir. Örneğin işletmenin Nakit Akış Riskinden Korunma Muhasebesi bağlamında dipnot 2 ve 28’de ayrıntılı açıklamalar yapıldığı bu kapsamda işletmenin sahip olduğu nakit ve nakit benzerlerini kasasındaki nakit tutarlar bankadaki nakit mevduatlar ve nakde çevrilmesi çok kolay olan kısa vadeli alacaklar olarak muhasebeleştirdiği ilgili dipnotlardan anlaşılmaktadır (Dipnot 4).

Bu ölçütleri 4 numaralı dipnotta açıklayan Ford A.Ş. nakit akış riskinden korunma işlemine konu olan araçların satış adetlerinin ve fiyatlarının yönetim tarafından onaylanan bütçe ile uyumluluğu ve bu araç satışlarına ilişkin sözleşmeler kontrol edildiğinde maliyet hesaplamasında kullanılan yöntemlerin sözleşmeyle uygun olduğu, özellikle işletmenin aldığı Avro kredilerin geri ödeme planlarını hazırlarken aylık kredi ödeme tutarlarının aylık satışları ile tutarlı bir şekilde oluşturduğuna dair açıklamalar yapmıştır.

Şirketin nakit akış riskinden korunma muhasebesi ile ilgili finansal tablo dipnotlarında yer alan açıklamaların yeterliliğine bakıldığında dikkat çeken hususlardan birisi şudur: Şirket, ABD’de faaliyet gösteren Ford Motor Company şirketiyle yapmış olduğu üretim anlaşması çerçevesinde 2022 yılı sonuna kadar ihracata konu olan belli modeldeki ticari araç satışları ile bu araçların üretim yatırımına istinaden almış olduğu “Avro” cinsinden

uzun vadeli kredilerini ilişkilendirmektedir. Türkiye’de sürekli dalgalı seyreden kur oranları nedeniyle döviz kaynaklı risk taşıyan şirketin bu uygulama sayesinde maruz kaldığı kur riskini yönetmeye çalıştığı anlaşılmaktadır (Web_6, 2013; Web_8, 2014; Web_10, 2015; Web_12, 2016; Web_14, 2017).

Diğer yandan şirket yurt içine yapmış olduğu her araç için standart garanti hizmeti; opsiyonel olarak ise politik garanti, yol yardımı, uzatılmış garanti ve yedek parça garantisi hizmeti vermektedir. Bu nedenle şirket geçmiş dönemde gerçekleşen araç başına garanti gideri tutarını garanti gideri karşılığı hesaplamasında temel olarak kullandığına ilişkin ilgili kısımda açıklama yapmıştır. Kur tahminlerindeki değişikliklerin finansal tabloyu önemli derecede etkilemesi beklendiği konusunda yatırımcılara yönelik uyarı yapılmıştır.

İşletmenin nakit akış riskinden korunmaya yönelik takip ettiği muhasebe politikasının bir gereği olarak özellikle dolar ve Avro cinsinden olan ve süresinde tahsil edemeyeceğini düşündüğü ticari alacakları için “Doğrudan Borçlandırma Sistemi” (DBS) sistemi geliştirmiş bu sayede tahsil olamayan alacakların karşılığı olarak anlaşmalı bankalar ile kendi bayilerine tahsis ettiği limitler kapsamında yapılan satışlardan gelen nakit tutarları karşılık olarak kullanmaktadır (Dipnot 7 ve 26).

“Doğrudan Tahsilatlandırma Sistemi” (DTS) olarak da adlandırılan bu sistemle şirket satışlarından doğan alacakları vade tarihlerine uygun olarak anlaşmalı bankalar tarafından nakde döndürerek kasasına koymakta ve doğrudan şirket hesaplarına aktarılan bu paraların tahsiliyle Ford A.Ş. değil, bayi ve bankalar uğraşmak zorunda kalmaktadır.

3.2.2. Hasılatın Muhasebeleştirilmesine Yönelik Politikaların Değerlendirilmesi

Hatırlanacağı üzere TMS 18/md 35’in kapsamında tüm işletmeler hasılatın muhasebeleştirilmesine yönelik tüm muhasebe politikalarını ilgili dipnotlarda açıklaması gerekmektedir. Bu çerçevede Ford Otomotiv Sanayi A.Ş.’nin 2013-2018 yılları arasındaki beş yıllık finansal raporlarında geçen hasılatın muhasebeleştirilmesine yönelik muhasebe politikalarına ilişkin dipnotları değerlendirmek mümkündür.

Bu anlamda ilk olarak şirketin ticari borçlar ile varlıklarına ilişkin politikaları konusunda verdiği dipnotlar tüm ticari borçları kayıt altına alınarak dair olduğu dönemlerde geçerli olan faizlere ve kur farkına göre muhasebeleştirilerek gerekli açıklamaların dipnotlarda yaptığını söylemek mümkündür (Dipnot 7 ve 26).

Şirketin aldığı banka kredilerini vade ve alınma tarihlerine göre gerekli indirimler

yapılarak kayıt altına alındığını ve kredi maliyetleriyle ıskonto düşülmüş tutarların arasındaki farkın da kar ve zarar tablosunda gösterilerek “finansman maliyeti” başlığı altında kayıt edildiği görülmektedir (Dipnot 6).

Şirket gelecekte tahakkuk etmesi şarta bağlı alacakları ile borçlarını eğer kendi kontrol altında değilse bunları borçsa şarta bağlı yükümlülükler alacaksa şarta bağlı alacaklar şeklinde finansal tablolarında dipnot vererek değerlendirmektedir (Dipnot 13).

Özellikle İşletmenin sahip olduğu maddi duran varlıklarına olası bakım ve onarım giderlerine harcanan tutarların gerçekleştiği tarihte gider yazılarak kayıt altına alınmakta olup eğer masraflar giderek artacak gibi görünüyorsa ayrılan tutarın döneme ait bilançonun aktif kısmına kayıt edildiği ilgili dipnottan anlaşılmaktadır (Dipnot, 10).

TMS 18/md. 35-a fıkrası kapsamında Ford A. Ş.’nin maddi olmayan duran varlıkları kapsamında bilgisayar programlarını, telif haklarını, özel maliyetleri ve geliştirme giderlerini elde etme maliyetinden itfa ve tükenme paylarının düşerek kayıt altına aldığı anlaşılmaktadır. Bu kapsamda şirketin üretmeyi planladığı yeni ticari araçların geliştirilmesiyle ilgili mühendislik dizayn giderler kapsamında kayıt edilmektedir (Dipnot 11).

Diğer yandan sahip olduğu sermayeyi yönetirken şirketin sermaye yapısını korumak için ortaklarına ödediği temettü tutarlarını zaman zaman değiştiren Ford Oto A.Ş. “net finansal borç / maddi öz kaynaklar” çerçevesinde tespit ettiği ve bu oranın eşik değer olarak önerilen 1,25’i geçmemesini hedeflediği ilgili dipnotta görülmektedir (Dipnot 21 ve 27).

Ford Oto A.Ş.’nin “satılmaya hazır finansal varlıklar” kapsamında değerlendirdiği sermaye araçlarının fiyat riskini yönetmek amacıyla sınırlı miktarda satışa hazır finansal varlık bulundurduğu anlaşılmaktadır. Örneğin 2016-2017 yılları arasında şirketin, nakit ihtiyacı olduğu anda kullanabileceği bankalarda hazırda bekleyen kredi ve faktöring anlaşmaları bağlamında 80 milyon Avro tutarında kredi taahhüt anlaşması ve 125 Milyon Avro karşılığı faktöring anlaşması bulundurduğu görülmektedir (Dipnot 26).

Ford Oto A.Ş.’nin son beş yıllık dönemde döviz cinsinden borçlu veya alacaklı bulunduğu meblağların ₺’ye çevrilmesinden dolayı kur değişikliklerinden doğan döviz kuru riskine maruz kaldığı; ancak şirket yönetimi tarafından yakından takip edilen bu riskin Erken Saptanması ve Yönetimi Komitesi ile Yönetim Kurulu’na yapılan düzenli toplantılarda Üst Yönetimle birlikte değerlendirilmesi suretiyle yönetilmeye özen

gösterildiği anlaşılmaktadır.

Ford Oto A.Ş. yönetimi kur riskini en aza indirmek amacıyla dengeli oranda yabancı para yatırımları yaptığı ve bu maksatla ihracata yönelik üretim ve satış miktarlarının ilgili ay içerisindeki dağılımına dengeli bir döviz alımı yapmaya çalıştığı ve bu tür yatırımlara yönelik ülkemizdeki döviz kurlarında sürekli yaşanan dalgalanmalara göre yıllık ve çeyrek dönemlik yaşanan aktifleri arttırabileceği yönünde uyarı yapıldığı ilgili dipnotta belirtilmektedir (Dipnot 27).

Diğer yandan şirket, dönemsel periyotlara göre faaliyet alanıyla ilgili tüm satılmaya hazır finansal varlıklarını “gerçeğe uygun değeriyle” ölçtüğünü belirterek, bu kapsamda TMS 18 ve TFRS 15’de tanımlanan gerçeğe uygun değer belirlenmesine çalıştığını ifade etmektedir.

Bu değer hesaplanmasında sahip olduğu varlığın satışından elde edilen veya borcun devrinde ödenen fiyatı esas aldığını ilgili dipnotunda açıklamaktadır. Gerçeğe uygun değeri ölçme konusunda gerekli veri ve hesaplama tutarına ilişkin kesin veri bulamadığı durumlarda girdi kullanımını asgari seviyeye indiren değerlendirme yöntemlerini kullandığını beyan etmektedir. Buna koşut olarak şirket yabancı para cinsinden bakiyeleri finansal durum tablosu tarihindeki döviz kurları kullanarak ₺’ye çevirirken ulaşılan bakiyelerin kayıtlı değere ve ticari alacakların ise gerçeğe uygun değeri yansıttığı görülmektedir.

Tüm finansal tablolarında yer alan parasal yükümlülüklerini gerçeğe uygun değerde kayda almaya çalışan Ford A.Ş. özellikle banka kredilerini alındıkları tarihlerde, işlem maliyetleri düşürülerek gerçeğe uygun değerleri üzerinden kayda aldığını deklare ederken indirim yapılan satış ve alış bedellerinin gerçeğe uygun değerler olarak kabul ettiği görülmektedir (Dipnot 25).

3.2.3. Önemli Hasılat Sınıfı Tutarlarına İlişkin Dipnotların Değerlendirilmesi

Ford A.Ş.’nin TMS 18/md.35/b kapsamında verdiği dipnotları değerlendirmek amacıyla her bir önemli hasılat sınıfı içinde yer alan mal veya hizmet takası suretiyle ortaya çıkan hasılat tutarlarının TMS 18 standartlarına uyumluluk yönünden aşağıdaki başlıklar altında değerlendirmek mümkündür:

3.2.3.1. Mal ve Hizmet Satışlarına İlişkin Dipnotların Değerlendirilmesi

Ford A.Ş. sattığı ürünlerin maliyetlerini belirlerken, yıllık üretim planları haricinde oluşan ve öngörülemeyen bazı giderleri mamul stokları ile ilişkilendirmekte ve bu tür giderleri de satılan malın maliyeti hesabına muhasebeleştirerek kayıt altına almaktadır (Dipnot 9).

Özellikle şirketin araç ve yedek parça satışlarında karşı karşıya kaldığı önemli riskler ile faydaların eklendiği şekilde faturalandırma yaparak, bu kapsamdaki satışlardan elde ettiği ek tutarları gelir kaydetmeyerek “Diğer Uzun Vadeli Yükümlülükler” altında takip ettiğini belirtmektedir (Dipnot 31).

Benzer şekilde Ford 2013-2018 yılları arasında gerçekleştirdiği tüm geri alım taahhütüne konu olan satışlarını operasyonel kiralama olarak değerlendirmekte ve müşteriler tarafından ödenen fiyat ile geri alım fiyatı arasındaki farkları “ertelenmiş gelir” olarak muhasebe kayıtlarına geçirdiği anlaşılmaktadır (Dipnot 30). Bu kapsamda yapılan satışlardan 1 yıl ve üzeri dönemlerde gelecek olan kira gelirleri finansal durum tablosunda “Uzun vadeli ertelenmiş gelirler” olarak takip edilmektedir (Dipnot 30).

Geri alım taahhüdü verilen araçlar, maddi duran varlıklar altında yer alan “taşıtlar” içerisinde sınıflanmakta olup, bu araçlar geri alım taahhüdü süresi boyunca amortismanına tabi tutulduğu belirtilmektedir (Dipnot 10).

Ford şirketinin net satışlarını muhasebe kayıtlarına geçirirken fatura edilmiş mal bedellerinin, satış iadelerinden ve ıskontolarından arındırılmış haliyle kaydettiği görülmektedir (Dipnot 18 ve 21).

3.2.3.2. Temettü ve Faiz Gelirlerine İlişkin Dipnotların Değerlendirilmesi

Ford A.Ş. kasasında bulunan sermaye ve temettüleri kayıt altına alırken benimsediği muhasebe politikası ise temelde adi payların özkaynaklar olarak sınıflandırılmasıyla gerçekleştirilmektedir (Dipnot 17 ve 29).

Özellikle TMS 18/md.35 kapsamında pay senedi yatırımlarından elde edilen temettü gelirlerini paydaşların temettü alma hakkı doğduğu zaman kayda alan Ford A.Ş. faiz gelirlerini ise zaman dilimine göre faiz oranlarını dikkate alarak tahakkuk edecek gelirler kapsamında muhasebeleştiği anlaşılmaktadır (Dipnot 21, 22, 23 ve 27).

Özellikle döviz türünden olan işlemlerde, işlem tarihine göre varlık ve yükümlülüklerindeki tutarları kayıt altına alan şirket bu tür döviz alışverişlerinde TCMB

alış ve satış kurunu esas almaktadır (Dipnot 21, 22, 23 ve 27).

Diğer yandan ticari alacaklarının önemli bir kısmını bayilerinden ve birlikte faaliyet gösterdiği şirketlerden kazanan şirket, bayilerinin üzerinde etkili bir kontrol sistemi kurduğunu söylemek mümkündür. Bu sistem üzerinden takip edilen yurtiçi araç satışları anlaşmalı bankalardaki kredi limitleri tutarı kadar teminat altına alınmakta ve kayıt altına alınan alacak vade günü geldiğinde bankalardan tahsil edilmektedir.

Böylelikle şirket bayi alacaklarında uygulanan Doğrudan Bayi Sistemi (DBS) sayesinde kredi riskinin azaltılmakta ve aynı zamanda yurtiçi araç ve yedek parça alacaklarının kredi riski takibinde DBS limitini aşan kısımlar için bayilerden banka teminat mektubu alarak da pozisyonunu korumaya devam etmektedir (Dipnot 7).

3.3. TOFAŞ TÜRK OTOMOBİL FABRİKASI A.Ş.’NİN TEMEL FİNANSAL TABLOLARINDA HASILAT DİPNOTLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

TOFAŞ Türk Otomobil Fabrikası Anonim Şirketi organizasyon yapısına ilişkin dipnot açıklamalarına bakıldığında şirketin 1968 yılında Türk-İtalyan ortaklığıyla kurulduğu Tofaş Türk Otomobil Fabrikası A.Ş.’nin (“Şirket” veya “Tofaş” olarak kısaltılmıştır) Fiat Chrysler Automobiles Italy S.p.A. (Fiat olarak anılacaktır) otomotiv üretim lisansı altında binek oto ve hafif ticari araç üretimi, ithalatı ve satışı yaptığı anlaşılmaktadır.

Koç Holding A.Ş. ile Fiat’ın ortak yönetiminde olan Tofaş’ın Genel Müdürlük adresi İstanbul’da olup, şirket otomotiv üretimini Bursa’da bulunan fabrikasında sürdürmektedir. 2016 yılı itibariyle mavi yakalı 7.943 ve beyaz yakalı 1.681 olmak üzere toplam 9.712 kişinin istihdam edildiği bu işletmede 2017 yılı itibariyle 7.974’ü mavi yakalı ve 1.738 tanesi beyaz yakalı olmak üzere toplam 9.624 kişi çalışmaktadır (Dipnot 1).

Tofaş, hisse senetleri halen Borsa İstanbul A.Ş.’de işlem görmektedir (Dipnot 1). Ayrıca şirket, tüketici finansmanında Koç holding bünyesinde faaliyet gösteren Fiat Kredi Finansman A.Ş. (KFK) ve Otomobil ve yedek parça ticaretinde ise Fer Mas Oto Ticaret A.Ş. aracılığıyla faaliyetlerini sürdürmektedir (Dipnot 26).

3.3.1. Tofaş Türk Otomobil Fabrikası Anonim Şirketi Denetim Raporu

TOFAŞ Türk Otomobil Fabrikası Anonim Şirketi ile bağılı ortaklıklarının 31 Aralık 2013 ile 31 Aralık 2017 tarihleri arasında geçen 5 yıllık konsolide finansal durum tablolarında Türkiye Muhasebe Standartlarına (TMS) uygun olarak, tüm önemli yönleriyle, gerçeğe uygun bir biçimde sunduğu anlaşılmaktadır.

Diğer yandan Tofaş A.Ş.’nin finansal tablolarının hazırlanmasında genel itibarıyla TMS ve TFRS standartları ile bunlara ilişkin ek ve yorumlara uygun formatta yeni mevzuatla zorunlu kılınan bilgiler dâhil edilerek sunulduğunu söylemek mümkündür. Şirketin dönemsel anlamda çıkartılan mevzuatlara uygun finansal durum analizi yaptığı görülmektedir.

Bu anlamda TMS 7 Nakit Akış Tablolarına ilişkin değişiklikler, TMS 12 Gelir Vergilerine ilişkin gerçekleşmemiş zararlar için ertelenmiş vergi varlıklarının muhasebeleştirilmesine ilişkin değişiklikleri, TFRS 12 “Diğer İşletmelerdeki Paylara İlişkin Açıklamalara” ilişkin değişiklikleri işletmenin 1 Ocak 2017 ve sonrasında başlayan yıllık hesap dönemleri için uygulamaya başladığı görülmektedir.

Özellikle Eylül 2016’da yayınlanan TFRS 15 ile getirilen “Müşterilerle Yapılan Sözleşmelerden Doğan Hasılat” hasılatın muhasebeleştirme ve ölçümüne getirilen standardındaki beş aşamalı model, ilgili gereklilikleri açıklamaktadır.

Grubun araç ve yedek parça satış segmentinde genellikle tek edim yükümlülüğü bulunmaktadır ve önceki dönem uygulamalar ile paralel olarak, yapılan satışlar sadece mal satışı olarak, yine ürün teslim edildiğinde muhasebeleştirildiğinden dolayı, yeni standardın Grup’un finansal durumu veya performansı üzerinde önemli bir etkisi olmayacağı değerlendirilmektedir.

Bunlara ek olarak üzerlerinde faiz oranı belirtilmeyen kısa vadeli ticari alacak ve borçlar, iskonto etkisinin önemsiz olduğu durumlarda, fatura tutarından gösterile bilmesine olanak tanıyan ve TFRS 13 kapsamında düzenlenen “Gerçeğe Uygun Değer Ölçümü” değişikliklerin şirket tarafından derhal uygulandığı görülmektedir.

Bunlara benzer şekilde TFRS 16 “Kiralama İşlemleri”, TFRS 15 “Müşterilerle Yapılan Sözleşmelerden Doğan Hasılat” standardı, TMS 32’deki değişiklik, “Finansal Araçlar”: “varlık ve yükümlülüklerin mahsup edilmesi”; TMS 36’daki değişiklik, TMS 39’daki değişiklik, “Finansal Araçlar: Muhasebeleştirilme ve Ölçme” - “türev araçların yenilenmesi ve finansal riskten korunma uygulamasının sürdürülmesi”, TFRS 2 Hisse

Bazlı Ödemeleri TFRS 3, İşletme Birleşmeleri, TFRS 8, Faaliyet Bölümleri, TFRS 10 “Konsolide finansal tablolar” TFRS 11, “Müşterek Anlaşmalar” standardındaki Müşterek faaliyetlerde pay alımına dair değişiklik, TFRS 13, Gerçeğe Uygun Değer Ölçümü, TFRS 14, “Regülasyona tabi ertelenen hesaplar”, TFRS 9 Finansal Araçlara ilişkin değişikliklerin operasyonlarına olan etkileri değerlendirilmektedir.

Şirketin TMS 27 “Bireysel finansal tablolar”, TMS 16 Maddi Duran Varlıklar ve TMS 38 Maddi Olmayan Duran Varlıklar, TMS 37 Karşılıklar, Şarta Bağlı Varlık ve Yükümlülükler TMS 39, Finansal Araçlar - Muhasebeleştirme ve Ölçüm ve TMS 40 Yatırım Amaçlı Gayrimenkullere ilişkin standartlar ve değişikliklerin operasyonlarına olan etkilerini değerlendirip, geçerlilik tarihinden itibaren uygulayacağını beyan ettiği görülmektedir.

Son olarak şirketin dipnot açıklamalarının incelendiği denetim raporunda yazan “Kilit Denetim Konularına” bakmak yerinde olacaktır. Bu kapsamda bakıldığında bir bütün olarak konsolide finansal tabloların incelenmesi çerçevesinde ve konsolide finansal tablolara ilişkin değerlendirme ve görüşlerin oluşturulmasında büyük önem arz eden “kilit denetim konuları” olarak öncelikle şirketin “aktifleştirilmiş geliştirme maliyetlerine” bakmak yerinde olacaktır.

Dipnot 13'de detayları sunulan aktifleştirilen geliştirme maliyetlerinin konsolide finansal tablolarındaki payı, ilgili maliyetlerin mahiyetlerinin çeşitliliği ve ilgili maliyetlerin aktifleştirilmesi sürecinde uygulanan yönetim muhakemelerini yansıtmaktadır. Buna benzer şekilde şirketin değer düşüklüğüne neden olabilecek nitelikteki olaylar ile sürdürülen projelere ilişkin beklentilerin ne ölçüde gerçekleştiğine yönelik dipnotlarda açıklamalar yapmaktadır.

Buna benzer şekilde TOFAŞ'ın otomobil üretiminin verimliliğinin ve kapasitesinin artırımı veya maliyetlerinin azaltılması kapsamında yapmış olduğu geliştirme maliyetlerini aktifleştirmesi konusunda gerekli dipnot açıklamalarına yer verdiği anlaşılmaktadır.

Bu anlamda şirketin özellikle geliştirme safhasındaki projeler ile ilgili olarak şirket yönetiminin değerlendirmeleri ve proje onaylama süreçleri oldukça şeffaf bir şekilde takip edilmekte ve ilgili uzmanların görüşleri dikkate alınarak oluşturulmaktadır. Dipnot 13'te yer alan ve maddi olmayan duran varlıkları betimleyen dipnotların TMS kapsamında yeterli olduğu değerlendirilmektedir.

Ürün garanti karşılığı tutarı, ürün satışı sonrasında gelecek dönemdeki parça maliyetlerinin tahminleri, işçilik giderlerinin tahminleri ve geçmiş dönemlere ait garanti kullanım oranları baz alınarak konsolide finansal tablolara yansıtılmasında oldukça hassas varsayımlara göre uygun karşılık tutarlarının belirlendiğini söylemek mümkündür.

Tofaş'ın kaynak planlaması kapsamında hesaplanan ürün garanti karşılığı tutarının işletmede yapılan kar tahmini düzeltmeleri ve bu düzeltmelerle tutarlı bir şekilde hesaplanmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır. Benzer şekilde işletmenin finans sektörü faaliyetlerinden alacaklara ilişkin değer düşüklüğü bakiyesi, değer düşüklüğü tutarı belirlenmesi sırasında şirket yönetiminin kullandığı değerlendirmelerin detaylı olması ve yönetimin tahmin ve varsayımlarına bağlı kalmaya çalıştığı değerlendirilmektedir.

Özellikle değer düşüklüğüne uğramış finans sektörü faaliyetlerinden alacakları ve gereken karşılıkların tespiti için tasarlanmış önemli kontrollerin operasyonel etkinliğini değerlendirmek için karşılıkların hesaplamasına ilişkin kredinin verilmesi, kayıtlara alınması, gözlemlenmesi ve ödenmesi sürecindeki iç kontrollerin tam zamanlı ve yerinde olduğuna ilişkin kapsamlı açıklamalara yer verdiği değerlendirilmiştir (Dipnot 9).

Buna ek olarak, dipnot 16'da çalışanlara sağlanan faydalar notunda yer alan açıklamaların TMS'ler açısından yeterli düzeyde açıklama içerdiği ve Dipnot 15'te karşılıklar, koşullu varlık ve yükümlülükler notunda yer alan açıklamalarının özellikle TMS 37 kapsamında oldukça aydınlatıcı şekilde bilgiler içerdiği değerlendirilmektedir.

3.3.2. Hasılatın Muhasebeleştirilmesine Yönelik Politikaların Değerlendirilmesi

Grup'un TMS 18 kapsamında hasılatın muhasebeleştirilmesi standartlarına uyum düzeyini gösteren muhasebe politikalarını incelemek mümkündür. Grup, finansal varlıklarını krediler ve alacaklar ve vadesine kadar elde tutulacak yatırımlar olarak sınıflandırmış olup, şirketin sahip olduğu finansal varlıklarının sınıflandırmasını satın alındıkları tarihte yaptıkları görülmektedir (Dipnot 4).

Tofaş dönemlere göre değişen miktardaki kredileri ve alacakları konsolide finansal durum tablosunda ticari alacaklar ve finans sektörü faaliyetlerinden alacaklar şeklinde muhasebeleştiği görülmektedir. Buna göre Grup'un vadeye kadar elde tutma niyeti ve tutabilme durumu söz konusu olan kredilere karşılık gelecek yatırımlar etkin faiz metodu kullanılarak indirgenmiş değerleri üzerinden dönem sonuna taşıdığı ve değer

düşüklüğüne uğrayan kar ya da zararları konsolide kar veya zarar tablosuna yansıttığı görülmektedir.

Grup tüm risk ve getirilerini transfer ettiğinde, finansal varlıklar bilanço dışına çıkarttığı ve satılmaya hazır finansal varlıklarını ise müteakip dönemlerde gerçeğe uygun değerleriyle muhasebeleştirdiği görülmektedir. Ayrıca şirkete ait krediler ve alacakların etkin faiz oranı yöntemi kullanılarak itfa edilmiş maliyetleri ile muhasebeleştirildiğini söylemek mümkündür (Dipnot 9).

Grup, tahsili şüpheli görülen alacaklarını sıkı takip etmeye çalıştığını dipnotlarda verdiği açıklamalarla vurgulamaya çalışmıştır. Bu anlamda bu tür alacak tahsil problemleriyle ilgili oluşacak zararlar için sürekli karşılık tutarı ayıran işletmenin bu tutarı belirlerken mevcut kredi risk politikası, kredi portföyünün yapısı, müşterilerinin mali yapıları ve ekonomik konjoktüre bağlı olarak hesaplamalar yaptığını beyan ederek finansal tablolarında bu tutarları “Takipteki Krediler” olarak sınıflandırılmaktadır (Dipnot 18).

Özellikle vadeleri genel olarak 30-90 gün arasında değişmekte olan ticari alacaklar konusunda şirketin eğer vadesi gelmiş alacaklarını tahsil edemeyeceğine dair somut bir gösterge varsa şüpheli alacak karşılığı ayırdığı buna karşılık Grup’un bu tür ticari alacaklar için risk karşılığı oluşturduğu görülmektedir (Dipnot 7).

Tofaş stoklarını muhasebeleştirirken hem net gerçekleşebilir değerleri hem de maliyet değerinden düşük tutarları gruplandırarak muhasebeleştirmektedir. Şirket özellikle net gerçekleşebilir değer, tahmini satış fiyatından stokları satışa hazır hale getirebilmek için yapılan giderlerle, pazarlama ve satış giderleri düşüldükten sonraki değer tespit edilerek finansal rasyolarına yansıttığı görülmektedir (Dipnot 10).

Diğer yandan Tofaş maddi duran varlıklarını maliyet değerleri üzerinden diğer amortisman tabi varlıklarını ise ekonomik ömürlerine dayalı tahmini oranlar kullanarak muhasebe sistemine kayıt ettiği anlaşılmaktadır (Dipnot 12). Bu kapsamda şirket yönetimi işletmeye ait yer altı ve yerüstü düzenleri ile binalar için 33 yıllık, makine ve ekipmanlar için 12-33 yıllık, taşıtlar için 4-10 yıllık ve demirbaşlar için 8-14 yıllık amortisman süreleri belirlemiştir.

Finansal risklerin hesaplanması ve yönetilmesi konusunda Tofaş’ın aldığı ve verdiği kredi riskini belli taraflarla yapılan işlemleri sınırlandırarak ve ilişkide bulunduğu tarafların güvenilirliğini sürekli değerlendirerek yönetmeye çalıştığı

değerlendirilmektedir. Bununla birlikte bu işlemleri KOÇ Grup prosedürleri uyarınca takip eden şirketin özellikle şüpheli kredi/alacak riski minimize etmek amacıyla ticari alacaklarını geçmiş tecrübeler ile ülkedeki dönemsel cari ekonomik durum göz önüne alınarak değerlendirildiği ilgili dipnotta belirtilmektedir (Dipnot 7).

Kur riski konusunda ise Şirketin karşı karşıya kaldığı kur riskini gelecekte gerçekleşmesi muhtemel alış ve satışların her döviz türü için karşılaştırmasını yaparak yönetmeye çalıştığını söylemek mümkündür (Dipnot 6). Örneğin, şirketin Fiat'tan üretim hakkını satın aldığı Doblo model araç için aldığı yatırım kredisinin geri ödemeleri Fiat, Mini Cargo gelirlerinin yanı sıra Fiat ve PSA tarafından yapılacak alımlar vasıtası ile garanti altına alındığı belirtilmektedir. Bu sayede kur riskini yönetmeye çalışan işletme örneğin, 31 Aralık 2017 tarihi itibarıyla Mini Cargo model araç için alınan yatırım kredilerinin tamamını bu şekilde geri ödediği görülmektedir.

Benzer şekilde faiz riski konusunda Tofaş, tüm varlık ve yükümlülüklerin zamanlamasından kaynaklanabilecek olası zararlar için karşılık ayırdığını ve dahası bu tür riskleri varlık ve yükümlülüklerin faiz değişim tarihlerini eşleştirerek yönetmeye çalışmaktadır.

Sermaye yönetimi politikası açısından şirketin ülkedeki ekonomik koşulların değişimi ışığında, sermaye yapısını yönetmekte ve düzeltmeler yapmaya çalışmaktadır. Bu kapsamda grup, sermaye yapısını düzenlemek ve korumak için, hissedarlara yapılan kar payı ödemelerini düzenleme ya da sermayeyi hissedarlara geri verme hakkına sahip olmasına rağmen 31 Aralık 2017 tarihine kadar geçen dönemde (araştırma kapsamında incelenen 5 yıllık dönemde) bu yönde herhangi bir hedef, politika ya da süreç değişikliği yapmamıştır.

3.3.3. Önemli Hasılat Sınıfı Tutarlarına İlişkin Dipnotların Değerlendirilmesi

TMS 18 kapsamında Tofaş tarafından verilen hasılatın muhasebeleştirilmesine yönelik dipnot açıklamalarının en önemlilerini aşağıdaki başlıklar altında incelemek mümkündür.

3.3.3.1. Mal ve Hizmet Satışlarına İlişkin Dipnotların Değerlendirilmesi

Hasılatın muhasebeleştirilmesi açısından en önemli dipnot açıklamalarının mal ve hizmet satışlarıyla ilgili olması gerekir. Bu kapsamda bakıldığında Grup, tüm mal

satışlarından elde ettiği gelirleri satış tarihindeki kur değeri üzerinden ₺'ye çevirerek kayıt altına almaktadır (Dipnot 19).

Bununla birlikte dönem sonuna karşılık gelen satışlardan elde edilen gelirler ise rayiç değerlerine yakın olması sebebi ile dönem sonu kurları kullanılarak ₺ hesabına çevrilmektedir. Ayrıca Şirket ile Fiat ve Peugeot Citroen Automobiles S.A. (PSA) arasında yapılan üretim anlaşmaları çerçevesinde 2016 yılı Aralık ayına kadar Fiat ve PSA'ya yapılacak satışların hasılatlarının bir bölümü ile uzun vadeli ilgili kredi borçları karşılığı olarak ayrıldığı bu ayrımlarda ise hangi tarihler esas alınarak dövizde ₺ hesabındaki varlıkların kaydedildiğinin ilgili dipnotta açıklanmadığı görülmektedir (Dipnot 19).

3.3.3.2. Faiz Gelir/Giderleri ve Temettülere İlişkin Dipnotların Değerlendirilmesi

Şirketin faiz gelir ve giderleri “etkin faiz metodu” kullanılarak müşterilerden tahsis edilen alacaklarla eş zamanlı olarak hesaplanmakla birlikte tüketici finansmanı kredilerinin tahsilatı şüpheli duruma düştüğü zaman ilgili faiz gelir tahakkuku kayıtlara yansıtılmadığı görülmektedir (Dipnot 19).

Üstelik Grup'un müşterilere verdiği kredilerin geri ödeme dönemleri üzerinden sistematik bir yöntem ile düşülerek “finansal tablolarda finans sektörü faaliyetlerinden doğan alacaklar” kalemine kaydedildiği görülmektedir. Bu durumda günü gelen borcunu ödeyemeyen müşterilerin neden olduğu zararlar her bir dönemde muhasebe kayıtlarında zararın faizleriyle birlikte artmasına ve şirketin hissedarlarından faiz zarar ve karlarının tutarını tam olarak saklamasına neden olabilecektir.

Satışların içerisinde yer alan finansman maliyeti “makul bedel” başlığı altında hesaplanırken, satılan ürün ve hizmetlerin gerçek değerleri ile nominal değerleri arasındaki fark, ancak tahakkuk etme durumuna göre itfa edilmiş maliyetler üzerinden hesaplanmaktadır. Kredi olanaklarının temininde ise ödenen ücretler, kredi olanağının bir kısmı ya da tamamının kullanılmasının muhtemel olması durumunda kredinin işlem maliyeti olarak muhasebeleştirilirler. Bu durumda, bu ücretler kredi kullanılıncaya kadar ertelenmektedir (Dipnot 6).

TOFAŞ sahip olduğu sermayesini borsadaki hissedarlarına, geçmiş yıl kazançlarından ve enflasyon düzeltmesini yaptıktan sonra “bedelsiz hisse” yolu ile belirli tarihlerde artırarak veya azaltarak dağıtmaktadır (Dipnot 25). Ancak bu tip “bedelsiz hisse”

dağıtımlarını şirketin ihraç ettiği hisse gibi değerlendirerek “ağırlıklı ortalama hisse sayısı” üzerinden hesaplamakta ve bunu geçmişe dönemlerdeki dağıtım tutarlarını dikkate alarak yaptığını betan etmektedir (Dipnot 25).

3.4. OTOKAR OTOMOTİV VE SAVUNMA SANAYİ A.Ş.’NİN TEMEL FİNANSAL TABLOLARINDA HASILAT DİPNOTLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Şirketin organizasyonu ve faaliyet konusuna bakıldığında Sakarya merkezde bulunan üretim merkezinden yönetildiği ülkedeki otomotiv sektöründe faaliyet gösteren şirketin bu sektörde ağırlığını arazi araçları, zırhlı araçlar, minibüs, midibüs ve otobüs türü araçlar ile treyler, semi-treyler, hafif kamyon, kamyon üstü ulaşım araçlarına ağırlıklı olarak dayandırdığı anlaşılmaktadır.

Şirketin konsolidasyon kapsamında yer alan bağlı ortaklığına şirket ünvanlı Otokar Europe SAS olup bu şirketin Şirket Yönetim Kurulu’nun ihracat faaliyetlerini organize etmek ve bu bölgedekiler başta olmak üzere yurt dışı satışlarını artırmak amacı ile 13 Nisan 2016 tarihinde aldığı karar doğrultusunda Birleşik Arap Emirlikleri’nde, 50 bin AED (Birleşik Arap Emirlikleri Dirhemi) sermaye ile “Otokar Land Systems LLC” ünvanı almıştır.

Yeni şirketin 2017 yılı sonu itibariyle kuruluş işlemleri tamamlanmış olup, Otokar Land Systems LLC şirketinin finansal faaliyetleri henüz önemli düzeye ulaşmadığından konsolide finansal tablolarda “Finansal yatırımlar” altında izlenmektedir. Otokar, Sermaye Piyasası Kurulu’na (SPK) kayıtlıdır ve hisseleri 1995 yılından beri Borsa İstanbul A.Ş.’de (BİST) işlem görmektedir. 31 Aralık 2017 tarihi itibarıyla, Otokar’ın BİST’e kayıtlı %27,45 oranında hissesi mevcuttur.

31 Aralık 2017 tarihi itibarıyla Otokar’ın hisselerini elinde bulunduran hissedarlara bakıldığında Koç Holding A.Ş. %44,68 oranında, Ünver Holding A.Ş. %24,81 oranında ve diğer hissedarlar %3,06 oranında hisseye sahiptir. Halka açık olan şirketin %27,45’ine denk gelen oranda hisse senedi borsada işlem görmektedir (Dipnot 1).

Otokar A.Ş., Koç Holding A.Ş. ve Ünver Holding A.Ş., tarafından kontrol edilmektedir. Grup’un ana ortağı olan Koç Ailesi ve Ünver Ailesi tarafından sahip olunan şirketler tarafından kontrol edilmektedir. Grup, faaliyetlerinin bir kısmını Koç Holding A.Ş. ve ilişkili şirketleriyle yapmaktadır. Grup’un hem müşterisi hem de tedarikçisi

konumunda ilişkili tarafları mevcuttur.

3.4.1. Otokar Otomotiv ve Savunma Sanayi A.Ş. Denetim Raporu

Şirketin TMS kapsamında çıkartılan yeni Standartlara Uyuma İlişkin Açıklamalarına bakıldığında ilk olarak denilebilir ki şirket TMS ve TFRS standartlarındaki gelişmeleri bilançolarına yıllık olarak düzenli yansıtan şirket bu durumda işgali dipnotlarında yer vermektedir (Dipnot 2). Bu kapsamda “TMS 12 Gelir vergilerdeki değişiklikler”; “TFRS 12 Diğer işletmelerdeki paylara ilişkin açıklamalar”; “TFRS 9 Finansal araçlar”; konusunda çıkartılan yeni standartlara işletme uyumlu hareket etmektedir. Nitekim hasılatın muhasebeleştirilmesi bağlamında yeni çıkartılan TFRS 15 bağlamında şirketin “Müşteri sözleşmelerinden hasılat” standartlarına bilanço muhasebesinde yer verdiği görülmektedir. Üstelik şirket TFRS 15 standardındaki değişiklikleri 1 Ocak 2018 tarihinden önceki dönemler içinde uygulamaya başladığı görülmektedir (Dipnot 2).

Buna benzer şekilde şirket “TFRS 4, Sigorta Sözleşmeleri” standardındaki değişiklikler; “TFRS 9 Finansal Araçlar standardı”, “TMS 40, Yatırım amaçlı gayrimenkuller” standardındaki değişiklikler; “TFRS 2, Hisse bazlı ödemeler” standardındaki değişiklikler; “TFRS 1, Türkiye finansal raporlama standartlarının ilk uygulaması”, TFRS 7, TMS 19 ve TFRS 10 standartları ile “TMS 28, İştiraklerdeki ve iş ortaklıklarındaki yatırımlar” 1 Ocak 2019 tarihinde veya bu tarihten sonra başlayan yıllık raporlama dönemlerinde geçerli olacağından buna göre işlem tesis edilmesi öngörülmektedir.

Benzer şekilde “TFRS 22 Yabancı para cinsinden yapılan işlemler ve avanslar ödemeleri” ile “TFRS 16 Kiralama işlemlerinde yine 1 Ocak 2019 tarihinden sonra başlayan yıllık raporlama dönemlerinde uygulanacağı belirtilmektedir.

TFRS Yorum 23, “Vergi uygulamalarındaki belirsizlikler”; “TFRS 17, Sigorta Sözleşmeleri”; TFRS 15 Müşterilerle Yapılan Sözleşmelerden Doğan Hasılat standardını yeni beş aşamalı modele göre işletmenin hasılatının muhasebeleştirme ve ölçüm ile ilgili gereklilikleri açıklamada kullanmaya 1 Ocak 2018 ve sonrasında başlayan yıllık hesap dönemlerinde başlamıştır.

Bu yönüyle Otokar TFRS 15’e geçiş kapsamında geriye dönük uygulama modeli tercih edilmiş ve önceki dönemler yeniden düzenlenmeden mali tablo dipnotlarında karşılaştırmalı rakamsal bilgi verilmesi tercih edilmiştir. Söz konusu değişikliğin Grubun

finansal durumu ve performansı üzerindeki etkileri ise değerlendirilmeye çalışılmakta olduğu anlaşılmıştır.

Görüldüğü üzere yeni standartları uygulama konusunda oldukça duyarlı hareket eden işletme bu sayede yapılan standart değişikliklerinin Grubun finansal durumu ve performansı üzerindeki etkilerine ilişkin çalışmalarının kısa özetlerini de dipnotlarda açıklamıştır.

Otkar'ın finansal denetimi esnasında ön plana çıkan "Kilit Denetim Konuları" incelendiğinde bazı değerlendirmelerde bulunmak mümkündür. Bu anlamda işletmenin özellikle cari yıla gelir olarak kaydedilen ürünlere ilişkin müteakip yıllarda söz konusu olabilecek geri dönüş, tamir ve bakım masrafları için garanti gider karşılığı ayırması kayda değer bulunmuştur.

Dipnot 15'te açıklandığı üzere, şirket garanti gideri karşılığı bakiyesinin konsolide finansal tablolarda tutar olarak belirlemiş olup, bu tutarların hesaplamasında ise araç başına gerçekleşmesi muhtemel garanti gideri ve kur gibi belirli varsayımlara dayanarak konsolide finansal tablolarını oluşturmaya önem vermiştir. Ayrıca Grup'un muhasebe tahminlerinin oluşturulması sırasında kullanılan varsayım ve girdilerin gözden geçirilmesi ve onaylanması ile ilgili oluşturdukları kontrollerle ilgili açıklamaların ilgili dipnotta yer aldığı görülmektedir.

Garanti gider karşılığı hesaplamasına konu olan araç başına kalan garanti süresi hesaplanırken şirketin belirli dönemde sattığı araç sayıları reel sayılara göre belirlendiği ve cari yılda satılan araçların faturaları örneklem yolu ile test edildiğinde herhangi bir olumsuz olmadığı denetim raporunda beyan edilmiştir. Benzer şekilde satılan her araç için hesaplamaya konu garanti süresinin matematiksel doğruluğu yeniden hesaplama yöntemi ile test edildiğinde herhangi bir olumsuzluğa rastlanılmamıştır.

Otkar yönetiminin geçmişteki tahmin ve varsayımları ile gerçekleşen garanti giderleri karşılaştırılması sonucunda herhangi bir çelişkili durum görülmemiştir. Özellikle araştırma kapsamında incelenen her bir cari yılda fiilen gerçekleşen garanti giderleri baz alınarak ve döviz kuru değişimleri göz önünde bulundurularak mevcut garanti gideri karşılığında finansal tablolarda yazan bu tutarın Grup'un hesapladığı garanti gideri karşılığından önemli derecede fark göstermediği tespit edilmiştir.

3.4.2. Hasılatın Muhasebeleştirilmesine Yönelik Politikaların Değerlendirilmesi

Otokar işletmesinin finansal denetim raporlarında geçen ancak hasılatların TMS 18 md 34 kapsamında hasılatın muhasebeleştirilmesi açısından önem arz eden muhasebe politikaları ve bunlara ilişkin dipnot açıklamaları incelenmiştir.

Otokar varlıkla ilişkili borçlanma maliyetlerini hesaplarken doğrudan ilgili bulunduğu özellikli varlıklar ile satışa hazır hale gelen ürünlerini borçlanma maliyetlerinin aktifleştirerek kayıt altına almaktadır. Bunun dışındaki borçlanma maliyetleri ise gerçekleştiği dönemde gider olarak kaydedilmektedir (Dipnot 19).

Şirketin diğer bir önemli muhasebe politikasının gereği olarak bölümlere göre muhasebe raporlaması yapılmamasıdır. Otokar üst düzey yöneticileri, yönetim kurulu üyeleri, genel müdür ve genel müdür yardımcılarında oluşmakta olup üst düzey yönetim ürün satışlarının maliyetini, faaliyet giderlerini ve finansman giderlerini sadece ciro olarak takip etmektedirler. Bu nedenle işletmede bölümlere göre finansal raporlama yapılmamaktadır (Dipnot 19).

Diğer yandan şirket maddi varlığın maliyet değerlerini hesaplarken yarı mamuller dahil olmak üzere tüm tedarikleri alış fiyatları üzerinden hesaplarken gümrük ve diğer vergileri de maliyetlere ekleyerek muhasebeleştirerek, üretim için gereken maddi varlıkların temin sürecinden sonra değerdeki artışları varlığın maliyetine eklemektedir (Dipnot 9).

Sahip olduğu sermayeyi yönetirken Otokar yılsonu finansal hedeflerine ulaşabilmek amacıyla “net finansal borç sermaye çarpanını” izlemektedir. Bu değer net finansal borcun toplam sermayeye bölünmesiyle bulunmasından hareketle şirket dönemlere göre net finansal borç, nakit ve nakit benzeri değerlerin toplam finansal borç tutarından düşerek kayıt altına almaktadır (Dipnot 8).

TMS 18 kapsamında gerçeğe uygun değeri hesaplama konusunda gerekli teknik personel ve uzmanların görüşlerine başvuran Otokar bu değerlere göre kısa ve uzun vadeli borçlarına göre bir bütçe planlaması yapmaktadır (Dipnot 11).

Bu şekilde yapılan hesaplamalara göre ödenmesi gereken meblağları tahsil edemeyecek olduğunu gösteren bir durum olduğunda şirketin kasasında sürekli tutulan risk karşılığı hesabında kaydırma yaptığı bu konuya ilişkin dipnottaki açıklamalar yer aldığı görülmektedir (Dipnot 21). Bu anlamda şirketi söz konusu karşılığın tutarını hesaplarken alacağın kayıtlı değeri ile tahsili mümkün tutar arasındaki farkı hesaplayarak

muhasebeleştirmektedir.

Bunun aksine şirketin özellikle şarta bağlı yükümlülüklerin ifası açısından ekstradan kaynak aktarımını gerektiren bir durum olası değilse bu durumda karşılık ayrılmayarak sadece ilgili dipnotlarda zayıf olasılık bağlamında bu konu açıklanmaktadır. Benzer şekilde şirketin sahip olduğu şarta bağlı varlıklar ise konsolide finansal tablolara yansıtılmamaktadır (Dipnot, 28).

Şirketin temel faaliyet alanına girmeyen alanlardan gelen gelirler hesaplanmasında da gerçeğe uygun değeri hesaplarken alanın uzmanı teknik ekipten istifade eden şirket bu konuda net bir açıklama ilgili dipnotta yapmamıştır. Fakat ilgili dipnotta “Grub’un özel tahminleri kadar güvenilir ve mevcut olduğu durumlarda gözlenebilir piyasa verilerinin maksimum düzeyde kullanımını sağlanarak” hesaplandığı belirtilmektedir (Dipnot, 29).

3.4.3. Önemli Hasılat Sınıfı Tutarlarına İlişkin Dipnotların Değerlendirilmesi

Otokar şirketinin TMS 18 madde 35 kapsamında finansal tablolarında yer alan dipnot açıklamalarının standartta belirtilen şekil ve içerikte uyumlu olup olmadığını anlamak amacıyla aşağıdaki başlıklar altında inceleme ve değerlendirmeler yapmak mümkündür.

3.4.3.1. Mal ve Hizmet Satışlarına İlişkin Dipnotların Değerlendirilmesi (Stok Maliyet Yöntemi)

Mal satışlarının muhasebeleştirilmesi konusuna bakıldığında, Otokarda üretim için gerekli olan her türlü malzemeler ve ticari mallar peşin alım fiyatına göre hesaplanan ağırlıklı ortalama maliyet yöntemine göre muhasebe kaydına alınmaktadır (Dipnot, 10).

Şirket stokların maliyetini ise tüm satın alma maliyetlerini, dönüştürme maliyetlerini ve stokların mevcut konumuna getirilmesi için katlanılan diğer maliyetlerini içerecek şekilde kayıt altına almaktadır. Bu açıklamalara göre şirketin tüm mal alışlarının TMS 18 standartlarına göre hasıllata gider olarak kaydedildiği görülmektedir.

Diğer yandan şirket karşılık hesabındaki değişimler kapsamlı gelir tablosunda muhasebeleştirirken bir karşılık hesabının kullandığı görülmektedir. Şirketin azalan ticari alacaklarının yanı sıra bütün finansal varlıklarında meydana gelen olası değer düşüklüklerini ilişkili finansal varlığın kayıtlı değerinden düşmekte ve ticari alacağın tahsil edilememesi durumunda bu tutar karşılık hesabından düşülerek silinmektedir (Dipnot, 13).

Son olarak, Şirket satılmaya hazır 6z kaynak araçları haricinde ortaya çıkan değer kayıplarını sonraki d6nemde azalması ya da artmasına g6re kar veya zarar olarak ve itfa edilmiş maliyet tutarını aŐmayacak tutarda gelir tablosunda açıklama vererek iptal ettiği g6r6lmektedir.

3.4.3.2. Temett6 ve Faiz Gelirlerine İlişkin Dipnotların Değerlendirilmesi

Otokar temett6 ve faiz gelirleri kapsamında en 6nemli kalemi olan fatura alacaklarının bir kısmını faktoring işlemine konu ederek gelir elde etmekte ve bu sayede elde ettiği gelirleri finansal tablolarına gelir olarak kaydetmektedir.

Benzer Şekilde Şirketin bayi ve diğer m6Őterilerinden aldığı çeklerin vadesi bilanço tarihini aŐanları alacakları kapsamında kayıt ederken 6zellikle devlet iç borçlanma senetleri için borsa tarafından hesaplanan faiz oranlarını dikkate alınarak reeskontaya tabi tuttuğunu belirtmektedir.

Şirket olası bir ticari alacağını tahsil edilemeyeceğini 6ng6rd6ęu durumlarda ise bu tutarı 6zel takibe alarak teminatları nakde çevirme ya da tarafından tahmin edilen olası zarar tutarı kadar karşılık 6z sermayesinden kullanarak karşılamaktadır. Tahsili tamamen m6mk6n olmayan alacaklar ise tespit edildikleri durumlarda kayıtlardan d6Ő6lerek konuyla ilgili dipnot açıklamasında bilgi verilmektedir.

3.5. BULGULAR ve TARTIŞMA

Sadece muhasebe ve finansal raporlama anlamında değil işletme yönetimin tüm alanlarında kalite kavramı ölçümlenmesi oldukça zor olan ve karmaşık bir kavram olarak kabul edilmektedir.

Bununla birlikte literatüre bakıldığında bazı araştırmalarda şirketler tarafından açıklanan dipnot bilgilerinin “kaliteli” olarak nitelenmesi konusunda bazı ölçütler geliştirildiği görülmektedir. Nitekim Kothari (2000) çalışmasında, kalite ve şeffaflık kavramlarının yorumlanmasının zor olduğunu ve yüksek kaliteli finansal bilgi deyince akla farklı ifadeler geldiğini savunmuştur. Collins ve Kothari, (1989) UFRS’leri uygulayan ülkeler arasında zamanlama, şeffaflık ve karşılaştırılabilirlik sorunları yaşanmadığı varsayıldığında, yüksek kalitede finansal raporlar elde etmek için tam uyumluluğun sağlanmasına ihtiyaç duyulduğunu belirtmiştir.

Pownall ve Schipper (1999) finansal raporların ancak belirli özelliklere sahip olmaları durumunda kaliteli olarak nitelendirilebileceklerini belirtmiştir. Bunlar; zorunlu açıklama gerekleri üzerine sunulan bilgi (veya gönüllü açıklama), finansal bilginin zamanlı bir şekilde sunulması, şeffaflık, karşılaştırılabilirlik ve standartlar ile tam uyumluluktur.

Beattie ve diğerleri (2004), dipnot kalitesinin yalnızca miktar ile değil ayrıca, farklı konular (standart ve alt-standart grupları) arasında açıklamaların nasıl yayılmış olduğuna da bağlı olduğu savunulmaktadır. Onlara göre; yüksek kaliteli açıklamalar, farklı konular ve alt konular arasında dolgun ve dengeli bir şekilde raporlanmış kirterler bütünüdür.

Schipper, (2005) UFRS alınında uygulayıcılar ve düzenleyicilerin açıklık getirici ve yönlendirici faaliyetlerinin, kaliteli finansal raporlar elde etmek için uygulamanın kaçınılmaz bir parçası olduğunu iddia etmektedir. Bu görüşle doğrultulu olarak, UFRS’lerin uygulamaya konduğu birçok ülkede uyumu teşvik etmek için aktif faaliyetlerde bulunan düzenleyici kuruluşların muhasebe kalitesini teşvik etmede önemli bir role sahip olması beklenmektedir.

UMS/UFRS veya diğer ulusal muhasebe standartlarında zorunlu açıklamalara olan uyum düşüklüğü, finansal tabloların 'kalitesi' üzerine endişelerin oluşmasına neden olmaktadır (Healy ve Palepu, 2001:262). Dolayısıyla dünyanın her ülkesindeki şirketlerin UMS/UFRS ya da ülkelerindeki geçerli ulusal standartlarına uyumlu finansal raporlar hazırladıkları iddiasının her zaman sorgulanması gerekmektedir.

UMS ve UFRS kapsamında verilen doğru ve güvenilir açıklamalar, kaliteli finansal raporların belirlenmesinde ve bilgi asimetrisinin azaltılmasında önemli bir bileşen olarak literatürde kabul görmektedir. Nitekim literatüre bakıldığında Ball ve diğerleri (2000), finansal raporlama kalitesinin, düzenleyici kuruluşlar tarafından etkilendiğini savunmuştur. Çalışmada, düzenleyici etkisinin şeffaf ve zamanlı dipnot açıklamalarının önüne geçtiğini iddia etmiş ancak analiz sonrası, bir ülkenin muhasebe standartlarının uygulama derecesinin sıkı düzenleyici kanunlar ile pozitif yönlü bir ilişkinin varlığını gözlemlemiştir.

Ball ve diğerleri (2003) dipnot kalitesinin düzenleyici kuruluş etkisi ile yakında ilgili olduğunu ve finansal rapor hazırlayıcılarının aktif düzenleme altından daha çok bilgi sunma konusunda motive edildiğini ifade etmiştir.

Christensen ve diğerleri, (2012) UFRS'lerin kabul edilmesinin sermaye piyasası üzerindeki etkilerini incelerken düzenleyici kuruluş etkisini, muhasebe standartlarına değişikliklerin etkisinden ayırmak sureti ile analiz yaparak, aktif bir düzenleme şekli takip eden ülkelerin UFRS'lere uyum faydalarını (özellikle likidite oranlarının) incelemiştir. Araştırma sonucunda düzenleyici kuruluşların uygulatma gücündeki değişikliklerin, muhasebe standartlarında meydana gelen değişikliklerin etkisinin incelenmesini zorlaştırdığını savunmaktadır.

Sun ve diğerleri (2011), İngiltere ve Avustralya gibi düzenleyici gücü ve standart uyum dereceleri yüksek olan ülkelere gelen firmaların, UFRS'leri uygulamaya başladıktan sonra finansal raporlama kalitesinde bir artışın izlendiğini raporlamıştır.

Ahmed ve diğerleri (2012) çalışmasında UFRS'leri zorunlu olarak uygulamaya konduğu 20 ülkeden firmaların finansal raporlarını incelemiştir. Yazarlar, ulusal muhasebe sistemi ile karşılaştırıldığında UFRS'lerin esnekliğinin artışı ile düzenleyici kuruluşların uyum sağlamada yetersiz kaldığını ve muhasebe kalitesinde buna bağlı olarak genel düşüşün yaşandığını vurgulamıştır.

Chalmers ve Godfrey (2004) tarafından yapılan çalışmada şirketlerin profesyonel normlara uymaları ve finansal raporlarda şeffaflığı artırmak üzere düzenleyici kuruluşların baskıcı faaliyet gösterdiği bir ortamda daha fazla bilginin dipnotlarda açıklandığı savunmuştur.

Yukarıdaki araştırmalara göre denilebilir ki finansal raporların ya da bu raporlardaki dipnot açıklamalarının “yüksek kalite” olarak nitelendirilebilmesi için dipnotların

öncelikle uluslararası ve ulusal muhasebe standartları ile “tam uyumluluk” içerisinde olması gerekmektedir. Ayrıca bu özellik işletmenin finansal tabloları ile bu tablolardaki dipnotlarını “kaliteli” olarak niteleyebilmek adına tek başına yeterli değildir.

Diğer bir ifadeyle şirketlilerin hem kendilerinin hem de denetim firmalarının ifadesiyle UMS, UFRS veya ulusal standartlara uygun dipnotlar verdiğini ve muhasebe politikaları geliştirdiğini belirtmiş olması söz konusu işletmenin dipnotlarının ya da finansal tablolarının kaliteli olduğunu göstermemektedir.

Nitekim literatürde yer alan pek çok araştırma sonucunda, finansal tablolarındaki dipnotlarının UMS ve UFRS standartlarına uygunluğu denetlenen pek çok işletmenin uymak zorunda oldukları açıklamalara tam olarak nadiren yer verdikleri ve UMS/UFRS’na olan uyum derecelerinin de beyanlarının aksine oldukça düşük olduğu ortaya konulmuştur.

Street ve Bryant (2000) toplam 17 ülkede faaliyet gösteren 82 adet şirketler için incelenen standartlarda ortalama uyum derecesinin 0.75’den az olduğunu tespit etmiştir. Cairns (1997) araştırması kapsamında incelenen 35 finansal tabloda TMS ile uyumlu olduklarını beyan eden işletmelerin aslında muhasebe politikaları ve dipnotlarında gerekli bilgilendirmeleri yapmaktan uzak kaldığı ifade edilmiştir.

Benzer şekilde Lopes ve Rodrigues (2006) araştırması kapsamında incelenen 55 Portekiz şirketin finansal araç açıklamalarının UMS gereklerini karşılamadığı ve standartlar ile yüksek derecede uyumsuzluk içerisinde bulunduğu tespit edilmiştir. Oliveira vd. (2011) araştırması sonucunda incelenen şirketlerin zorunlu standart gereksinimlerini dahi karşılamadığı ve bu durumun, piyasa etkinliğine bir engel teşkil ettiği için kamuoyuna deklare edilmediğini ortaya koymuştur.

Marston ve Shriver (1996), şirketlerin bazı durumlarda "zorunlu" dipnot gereksinimlerini, sanki “gönüllüymüş” gibi sunduklarını belirtmeleri üzerinde durarak bilgi kullanıcılarını aydınlatacak ve rehberlik edecek nitelikteki pek çok bilginin bu şekilde dikkatlerden kaçırıldığını vurgulamıştır.

Mayorga ve Sidhu (2012), Avustralya’da listelenmiş 20 (büyük) firmanın ilk UFRS’lere geçiş yılında (2005 yılı) finansal raporlarının standartlar ile uyumsuz olduğunu; Street ve Gray (2001) toplam 32 ülkede faaliyet gösteren 279 adet şirketin uyum derecelerinin 0.60-0.93 arasında olduğunu; Tsilavoutas ve diğerleri (2010) 2005

yılında Yunan şirketlerin standart gereklerine olan uyum derecesinin yaklaşık olarak %80 olduğunu tespit etmiştir.

Diğer yandan Stoian, Morariu, Mitea ve Crecana, (2009) araştırmalarında işaret ettiği üzere işletmelerin kaliteli bir içerikte dipnot açıklamalarına yer vermesi tüm finansal denetimlerin yapılma amaçlarına uyumlu ve bir bütün olarak yatırımcılara objektif yarar sağlamasıyla faydalı ya da kaliteli olarak değerlendirilmektedir.

Beattie ve diğerleri (2004), dipnot kalitesinin standart ve alt-standart grupları arası açıklama dağılımına bağlı olduğunu savunarak şirketlerin finansal raporlarında yer alan yüksek kaliteli açıklamaların farklı konular ve alt başlıkları arasında dolgun ve dengeli bir şekilde raporlandığı takdirde bir anlam ifade edeceğini ve bilgi kullanıcılarına faydalı olacağını savunmuştur.

Ball vd. (2003) araştırması kapsamında ise Hong Kong, Malezya, Singapur ve Tayland ülkelerindeki muhasebe standartları ve dipnot kalitesi üzerine yapılan çalışma sonucunda bu ülkelerde "yüksek kalite" muhasebe standartları kullanılmakta olmasına rağmen, hazırlayıcılar ve denetçileri etkileyen ekonomik ve siyasi faktörlerin "düşük kaliteli" finansal raporların ortaya çıkmasına neden olduğu tespit edilmiştir.

Ancak işletmelerin kamuoyuna açıkladığı temel finansal tabloların dipnotlarının da ne derece kaliteli olarak niteleneceği sürekli tartışma yaratan bir soru olarak varlığını korumaktadır. Schultz ve Lopez (2001) tarafından yürütülen başka bir çalışmada ise katı kurallar ile hazırlanan raporlarda sunulan verilerin, dipnot kalitesini ve uluslararası standartlara uygunluğu garanti etmediği belirtilmiştir.

Şirketlerin standart uyum davranışlarını şekillendiren etmenlerden birisi de işletmenin bağımsız denetimini üstlenen şirketin niteliğidir. Bağımsız denetçi olarak dört büyük denetim şirketinden biri ile dönem sonu finansal raporlarının denetlenmesi veya yıl içerisinde danışmanlık hizmeti almak için anlaşma içerisine giren şirketlerin, dipnot açıklama kalitesinin diğer denetçilerden yararlanan şirketlere nazaran daha yüksek olacağı literatürde ileri sürülmektedir.

Chalmers ve Godfrey (2004) yaptıkları çalışmada tanınmış bağımsız denetçilerin şirketleri daha çok bilgi sunma yönünde teşvik ettiklerini ve kendi imajlarının zedelenmesin önlemek amacı ile finansal raporlarının belirli bir standart altına inmemesi için önlediklerini savunmuştur.

Hodgdon ve diğeri (2009), standart uyum derecesinin denetçi tercihi ile yakından ilgili olduğunu ve yaptığı analiz sonucunda “Big5+2”in denetim faaliyetlerinde deneyimli olduğunu ve uluslararası alanda şirketlerin standartlar ile uyumluluk içerisinde olmasını garanti ettiğini savunmuştur.

Görüldüğü üzere yukarıda özetlenen ve literatürde yer alan araştırmaların sonuçlarına göre bir işletmenin gerek UMS gerekse UFRS standartlarına uygun bir şekilde finansal tablolarını düzenlemiş olması ya da bağımsız denetimler sonucunda bunun gerçekleştirilmiş olduğunu belirtmesi söz konusu işletmenin tek başına dipnot kalitesini belirlememektedir.

Ayrıca Türkiye özelinde yönetici ve bağımsız denetçileri etkileyen belirli faktörlerin etkisiyle borsada işlem gören ve KOÇ holding gibi büyük işletmelerin mali denetimini yapan firmaların üzerinde farklı baskıların olabileceğini söylemek mümkündür. Bu durumda bağımsız denetim şirketleri finansal tabloların dipnotları standartları karşılamaktan uzak kalabilmektedir.

Nitekim araştırma kapsamında incelenen Otokar A.Ş.’nin 1 Ocak 2017-31 Aralık 2017 dönemine ait finansal tablosuna ilişkin denetçi raporunda şöyle denilmektedir:

“Şirketimizin üyesi olduğu Türkiye Metal Sanayicileri Sendikası (MESS) ile Türk Metal Sendikası arasında görüşmeleri yürütülmekte olan Toplu İş Sözleşmesi 30.01.2018 tarihinde, 01.09.2017- 31.08.2019 dönemi için imzalanmıştır.” denilmektedir (Web_15, 2017: 60).

Otokar A.Ş. bağımsız denetim raporundan alıntılanan bu ifadeye bakılarak denetim raporundaki pek çok benzer konu hakkındaki değerlendirmelerin birebir şirket çalışanlarının verdiği rapor ve açıklamalardan kopyalanmış gibi bağımsız denetim raporlarına aktarıldığı ve riskli konularda şirketin aleyhine olabilecek konularda hiç bir açıklama ve değerlendirme yapılmadığını söylemek mümkündür. Oysa muhasebe dipnotlarının varlık sebebi şirketin karşı karşıya kaldığı finansal güçlükler hakkında bilgi kullanıcılarının ve diğer yatırımcıların objektif, doğru ve güvenilir bilgilere ulaşmasını sağlamak olmalıdır.

Araştırma sonucunda ulaşılan bu değerlendirmeleri yakın zamanda yurt içerisinde yapılan benzer araştırmaların sonuçlarıyla karşılaştırmak mümkündür. Ali vd. (2004) geliştirmekte olan ülkelerde dipnot analizi üzerine yapılan çalışmalarda zorunlu olarak açıklanması gereken standart kriterleri ve şirketlerin uyum dereceleri incelenmiş

araştırma sonucunda finansal tabloları incelenen şirketlerin büyük ölçüde UMS ve UFRS standartlarında dipnot verdikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Esen ve Sakin, (2009) yaptıkları bir çalışmada İMKB 100 endeksi içerisinde faaliyet gösteren firmalarının Stoklar, Maddi Duran Varlıklar, Maddi Olmayan Duran Varlıklar, Kur Değişimlerinin Etkisi, Hisse Başına Kazanç, Ertelenmiş Vergi ve Nakit Akış Tablosu 'nu kapsayan toplam 27 kritere göre bu işletmelerin dipnot açıklama oranlarının işletme büyüklükleri, bağımsız denetçi ve halka açıklık oranlarına göre değişim gösterip göstermedikleri incelenmiştir. Çalışma sonucunda ortalama uyum derecesinin 0.88 olduğu hesaplanmıştır.

Bunun aksi yönünde sonuçlara işaret eden literatürde bazı araştırmalarda bulunmaktadır. Çürük (2004) çalışmasında, bağımsız denetimin, Türk firmaları tarafından açıklanan muhasebe bilgi açıklamaları üzerine etkisi olup olmadığı ve firma büyüklüğü, firmanın borsada işlem görüp görmemesi, firmanın faaliyet gösterdiği sektör, yabancı ortağı olup olmaması faktörleri ile ilişkisi açısından incelenmiş ve bunun sonucunda bağımsız denetim şirketlerince şirketlere yönelik yapılan bağımsız denetimlerin aslında dipnotların kalitesi ile açıklamalarda yer alan bilginin kalitesine yönelik bir etkisinin olmadığı sonucuna varılmıştır.

Yurt içinde yapılan başka bir araştırmada ise Atmaca ve Çelenk (2011), Uluslararası Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartları'nın işletmelerin finansal analiz uygulamalarının kalite düzeyine etkisi olup olmadığı araştırılmıştır. Araştırma için İstanbul Sanayi Odası tarafından her yıl açıklanan "Türkiye'nin ilk 500 Sanayi Kuruluşu" seçilmiştir. Araştırma sonucunda UMS ve UFRS'lerin işletmelerin finansal analizlerinin kalite düzeyine olumlu yönde katkısının bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Esen, (2013) TFRS'nin İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'na kayıtlı işletmelerin kalite düzeyinde finansal tablolar analizine olumlu etki yaparak performansın belirlenmesinde daha doğru bilgi sunduğu gözlemlenmiştir.

Literatürde yer alan bu tespitlerle hareketle bu araştırma kapsamında 2013-2017 yılları arasında geçen 5 yıllık döneme ait finansal tabloları denetim raporları üzerinden incelenen Ford, Tofaş ve Otokar şirketlerinin dipnot açıklamalarında sürekli olarak TMS veya TFRS'daki değişiklik ve yenilikleri takip ettiklerini beyan ettikleri görülmektedir.

Araştırma kapsamında incelenen üç otomotiv şirketinde de dipnotlarını incelemek suretiyle söz konusu şirketlerin karşı karşıya olduğu finansal tehdit ve tehlikeleri anlayabilmek çok mümkün değildir.

Dipnot kalitesi açısından yapılan genel bir değerlendirmede ise FORD A.Ş. nin diğer iki şirkete göre daha objektif ve doyurucu bir şekilde bilgi kullanıcılarına hitaben dipnot açıklamasına yer verdiğini söylemek mümkündür. Ford A.Ş. paralel olarak Koç Holding bünyesinde olan Tofaş A.Ş.'nin de denetim raporlarında yer alan dipnot açıklamalarında TMS 18 standartlarına göre hasılatların muhasebeleştirilmesinde verilmesi gereken dipnotlar madde a kısmen yer verdiği görülmektedir. Ancak gerek bu şirketin gerekse Otocar'ın TMS 18 madde 35 kapsamında tanımlanan çizgide ve içerikte dipnot açıklamaları vermekten uzak kaldığını söylemek mümkündür.

Sözün özü araştırma kapsamında finansal durum tablolarında hasılatın muhasebeleştirilmesine yönelik verdikleri dipnot açıklamaları incelenen her üç şirketin kaliteli bilgileri kullanıcılara sunmaya yönelik çaba içerisinde oldukları, ancak denetim raporlarından aktarıldığı kadarıyla bilgi kullanıcılarının buradaki dipnot açıklamalarına bakarak her üç işletmenin reel finansal performansını TMS 18 standartlarında belirtildiği şekilde anlaşılmasının ve değerlendirmesinin pek mümkün olmadığını söylemek mümkündür.

BÖLÜM 4. SONUÇ VE ÖNERİLER

İnternet, iletişim ve bilgi teknolojilerinde yaşanan baş döndürücü gelişmeler sayesinde uluslararası sermayenin bir bilgisayar tuşuyla kıtalararasında saniyeler içerisinde yer değiştirmesi artık mümkün hale gelmiştir.

Şüphesiz küresel sermaye akımlarının bu denli hız kazanması ve uluslararası işletmelerin her geçen gün artan küresel ticari faaliyetleri yeni oluşan küresel ekonomik sistemde, işletmelerin finansal göstergelerinin uluslararası standartlarda oluşturulmasını zorunlu kılmıştır.

Bu önemle gelişmeye başlayan TMS ve TFRS ilke ve prensipleri dünya genelinde işletmelerin yeknesak muhasebe kayıtları tutarak bilgi kullanıcıları ile sıradan yatırımcılara daha basit, güvenilir ve doyurucu bir şekilde bilgi verilmesinin bir anlamda yolunu açmıştır.

Dünya genelinde yaşanan bu tür gelişmelere kayıtsız kalmayan Türkiye'deki ulusal muhasebe otoriteleri uluslararası muhasebe standartlarına koşut olarak yayınladığı TMS ve TFRS tebliğ ve yorumları ülkemizdeki işletmelerin yatırımcılara doğru, güvenilir, daha şeffaf ve anlaşılır finansal bilgiler sunmasının yolunu açmıştır. Bu zeminde yayınlanan ve yürürlüğe giren TMS 18 Türkiye'de faaliyet gösteren işletmelerin hasılatlarını muhasebeleştirirken uyması gereken çerçeveyi ilgililere sunmaktadır.

Yatırımcılar ile bilgi kullanıcıları açısından TMS 18 kapsamında hasılatın muhasebeleştirilmesinde söz edilen prensiplerin belki de en önemlisi şirketlerin hasılatını muhasebeleştirirken hangi durumlarda ve aşamalarda nasıl dipnot açıklaması vermesi gerektiğine ilişkin düzenlemeler olduğunu söylemek mümkündür.

Türkiye gibi henüz uluslararası muhasebe standartlarının daha son birkaç yıldır gelişmeye başladığı gelişmekte ülkelerde TMS 18'in 35. maddesinde belirtilen çerçevede dipnot açıklamalarına bilanço ve diğer finansal durum tablolarında ne ölçüde yer verip vermediğine yönelik araştırmalar oldukça kısıtlı sayıda kalmıştır.

Üstelik Türkiye'de hasılatın muhasebeleştirilmesi ile dipnotların verilmesi konusunda sürekli mevzuat değişikliğine gidilirken (TFRS 15'in Ocak 2018'de çıkartıldığı göz önüne alındığında) Türkiye'deki işletmelerin TMS 18 kapsamında hasılatlarını

muhasebeleştirirken yapması gereken dipnot açıklamalarına ne ölçüde uyum gösterdiği oldukça önemli bir araştırma konusu olarak değerlendirilmiştir.

Bu kapsamda yapılan araştırmada ülkemizin otomotiv sektöründeki üç otomotiv şirketi olan Ford, Tofaş ve Otokar şirketlerinin 2013-2017 yılları arasında bağımsız denetimden geçen konsolide finansal tablolarında verdikleri dipnotların içerikleri doküman incelemesi ve içerik analiz yoluyla derinlemesine incelenerek bazı bulgulara ulaşılmaya çalışılmıştır. Bulguların genel değerlendirmesi sonucunda ulaşılan bilgiler aynı konuda daha önce yapılan araştırmaların sonuçlarına göre tartışıldıktan sonra tezin bu bölümünde araştırmanın sonuçları özetlenerek bazı önerilerde bulunmak mümkündür.

Araştırma sonucuna göre, TMS ve TFRS kapsamında sürdürülen uluslararası muhasebe standartlarının en önemli varlık sebebi finansal tabloların güvenilirliğini ve geçerliliğini geliştirmektir. Özellikle uluslararası muhasebe standartlarına ilişkin düzenlemelerin tamamında finansal tablo analizinin ancak açık, net, doğru, ölçülü, yerinde ve kapsamlı dipnot açıklamalarıyla yapılması olduğu sürekli vurgulanmaktadır.

Türkiye’de çıkartılan TMS 18 ve TFRS 15 bağlamında hasılatın muhasebeleştirilmesinde adeta dipnot açıklamaları en önemli ve en kilit konu olarak söz konusu düzenlemelerde vurgulanmıştır. Oysa araştırma kapsamında beşer yıllık konsolide finansal durum tabloları incelenen her üç şirketin de TMS 18’in 35. maddesinde öngörülen sistematikten çok uzak seviyede ve sistematik içerisinde dipnot açıklamalarına yer verdiği yapılan araştırma sonucunda görülmüştür.

Hatta seçilen şirketler Türkiye’de otomotiv sektörünün önemli üretici firmaları olmasına ve her birinin şirket web sayfasında oldukça zengin içerikte yatırımcı ilişkileri sayfası olmasına rağmen finansal tablolarındaki dipnot açıklamalarına oldukça kısıtlı bilgiler eklediği görülmüştür. Dahası borsada işlem görmesi nedeniyle ulusal muhasebe otoriteleri aracılığıyla kamuoyuna en az 12’şer aylık olmak üzere her çeyrek dönemde finansal durum tablolarını “dipnotlarıyla” birlikte açıklamak zorunda olan bu şirketlerin üçünün de dipnot gereklerine uygun içerik ve kapsamda finansal tablolarını kamuoyuyla paylaşmadıkları araştırma sonucunda görülmüştür.

Araştırma kapsamında finansal tablo ve raporları incelenen üç şirket arasında en yoğun şekil ve içerikte finansal veri açıklayan Ford AŞ bile şirket web sayfasında temel finansal durum tablolarını ve kar/ zarar tablolarını vermesine rağmen, şirkete ait bağımsız denetim raporları dışında hiçbir yerde dipnot açıklamalarının tam metinlerine rastlamak mümkün

değildir. Üstelik yatırımcı ilişkileri sayfalarında yayınladıkları faaliyet raporlarında ve Borsa İstanbul ile KAP'a yaptığı düzenli finansal bildirimlerine dipnot açıklamalarına her üç şirketinde yer vermediği görülmüştür. Aslında sadece bu şirketler değil diğer sektörlerdeki işletmelerde dipnot açıklamalarının açık metinlerini finansal tablo ve bilançolarının ekinde yer aldığı söylemekle birlikte bunları kamuoyuna yayınlamadıkları bir kez daha araştırmada görülmüştür.

Araştırma verilerinin toplanmasında önemli bir kısıt olarak ortaya çıkan bu problem kısmen seçilen işletmelerin bağımsız denetim raporlarında yer alan özet açıklamalara göre giderilerek her ne kadar çalışmaya devam edilmiş olsa da araştırma sonucunda finansal tablolarındaki TMS 18 kapsamında hasılatını muhasebeleştirmek zorunda olan işletmeler ilgili standartta yer alan dipnot açıklama kurallarına tam olarak uyumlu hareket etmediklerini söylemek mümkündür.

Oysa tam olarak bu tip sorunlara çözüm bulmak ve bilgi kullanıcılarına daha kapsamlı finansal veri sunmak amacıyla 14 Ocak 2011 tarihli ve 6102 sayılı "Türk Ticaret Kanunu" ile bu konuda bir düzenleme yer almaktaydı. Yasanın 397. maddesiyle Türkiye'deki şirketlere internette devamlı güncelleyerek finansal verilerini düzenli açıklayacakları nitelikte bir web sitesi kurma zorunluluğu getirilmişti ve bu kapsamda yasanın işletmelere 2012 yılı Temmuz ayına kadar süre verilmiştir. Ancak özellikle sermaye sahiplerinin ve hükumete yakın kesimlerin talepleri doğrultusunda yasanın bu maddesinin yürürlüğe gireceği 2012 yılı Temmuz ayından sadece dört gün önce TBMM'nin 26.06.2012 tarihli oturumunda kabul edilen 6335 sayılı yasayla bu düzenleme iptal edilmiştir.

Yeni ticaret kanunla getirilmesi düşünülen bu zorunluluğun aslında ülkedeki işletmeler hakkında herkesin güvenilir standart ve doğru bilgiye ulaşması açısından ne denli önemli olduğu yapılan bu araştırmayla bir kez daha anlaşılmıştır. Eğer zorunluluk olsaydı, işletmelerin zorunlu olarak bu web sayfasında TFRS'ye uygun hazırlanan finansal raporları, bunların dipnotları, yönetim kurulunun kurumsal yönetim ilkelerine ne oranda uyulduğuna ilişkin yıllık değerlendirme açıklamalarını standartlarında açıklama yapması mümkün olacaktı. Sonuç olarak işletmelerin finansal tablolarında yer vermeleri gereken dipnot açıklamalarına ulusal ve uluslararası standartlarda yer vermesinin böyle bir yasa ile zorlayıcı bir şekilde hüküm altına alınması yerinde olacaktır.

Gerçekten de Türk otomotiv sektöründe üretimin yaklaşık %72'sini karşılayan bu büyük işletmelerin TMS 18'de öngörülen şekil ve içerikte dipnot açıklamalarını bilanço

hesaplarında yeterince vermemeleri; verdikleri dipnot açıklamalarında ise TMS 18 hasılatın muhasebeleştirilmesi standardının 35. maddesinde öngörülen içerik ve başlıklarda dipnot sistematigi takip etmemesi; daha da önemlisi ise her üç işletmenin de verdikleri dipnotlardaki bilgilerde son derece sınırlı açıklamalara yer vermeleri; yatırımcıların bu işletmenlerin her üçünde hasılatını nasıl muhasebeleştirdiğini tam olarak anlamasını adeta imkansız kılmaktadır.

İncelenen işletmelerin TMS 18 kapsamında öngörülen dipnot sistematigine uygun açıklamalara yer vermemesi bu dev işletmelerin finansal tablolarının temel ilkelerinden biri olan “gerçeğe uygun sunum” ilkesine açıkça aykırılık teşkil ettiğini söylemek mümkündür.

Oysa uzun yıllardan beri her üç şirketin de hisseleri işlem gördüğü gibi bu şirketlerin Türkiye’de “otomobil üreten” ulusal işletmelerdir. Yerli ve yabancı yatırımcıların sürekli hisselerini almak istediği bu işletmelerin hasılatlarını muhasebeleştirirken TMS 18 ve TFRS 15 standartları kapsamında öngörülen dipnot açıklamalarına gerektiği kadar yer vermemiş olması, dipnot özelinde ülkemizde uluslararası muhasebe standartlarından ne kadar uzak kaldığını göstermektedir.

Diğer yandan konsolide finansal tabloları incelenen işletmelerin bağımsız denetim firmalar tarafından yapılan tüm denetimlerinde hiçbir finansal olumsuzluktan bahsedilmediği gibi ulusal ve uluslararası standartlara aykırı hiçbir muhasebe işlemi bulunmadığı belirtilmektedir. Bu da akla denetim firmalarının aslında görüldüğü kadar bağımsız olmadıklarını ve üstelik bu raporları hazırlarken şirket yönetiminden bağımsız kalmak yerine rapor yazımında bile işletme çalışanları tarafından sunulan raporları bilgileri “bağımsız denetim raporuna” oldukları gibi kopyaladıklarını düşündürmektedir. Otokar A.Ş.’nin 1 Ocak 2017-31 Aralık 2017 dönemine ait finansal tablosuna ilişkin bağımsız denetim raporunda şöyle denilmektedir: “*Şirketimizin üyesi olduğu Türkiye Metal Sanayicileri Sendikası (MESS) ile Türk Metal Sendikası arasında görüşmeleri yürütülmekte olan Toplu İş Sözleşmesi 30.01.2018 tarihinde, 01.09.2017- 31.08.2019 dönemi için imzalanmıştır.*” (Web_15, 2017:60).

“Şirketimiz” şeklinde raporda unutilan bu ifade bile Otokar A.Ş. bağımsız denetim raporuna yönelik güvenilirliğe gölge düşürmektedir. Hal böyle olunca finansal durum tablolarında ve hasılatın muhasebeleştirilme işlemlerinde TMS 18 ile uzaktan yakından ilişkisi olmayan bir içerikte ve sistemde denetlenen işletmelerin dipnot açıklaması

vermesi bağımsız mali denetçilerinin eleştirmeye gerek duymadığı bir ayrıntı izlenimi vermektedir.

Buna ek olarak konsolide finansal tabloları incelenen her üç şirketin bağımsız denetim raporlarında yatırımcılar açısından riskli olup mali denetçi açısından kamuoyuna bildirilmesi gereken konular hakkında denetçinin açıklama yapmadığı görülmektedir.

Benzer şekilde Otokar şirketi tarafından devletten alınan Ar-Ge desteklerinin geri iadesi ile bu şirketin en önemli projesi olan Altay Tankı ihalesinin iptaline ilişkin dava sürecinden bir satırlık kısa bilgiyle geçirildiği görülmüştür. Oysa bu konuda dipnotlarda TMS 18 ve TFRS 15 kapsamında şirketin daha detaylı yatırımcılarına bilgi vermesi gerekirdi. Nitekim 2013 yılından itibaren dönemin hükümeti tarafından başlatılan bu idari dava süreçleri 2018 yılı itibariyle Altay tankı ihalesinin Otokoç şirketinden alınarak BMC şirketine verilmesiyle sonuçlanmıştır.

Nasıl ki Otokoç bu 2 milyar dolarlık devlet ihalesini üstelene firma olduğunu KAP ve Borsa İstanbul'a bildirmek suretiyle hisselerinde artış ve şirketin değerinde büyük yükseliş yaşıyorsa yatırımcılarına karşı bu projenin gidişiyle ilgili başlayan dava ve hukuki süreçlerinin detaylı bir şekilde TMS 18 kapsamında bildirmesi gerekirdi. Şüphesiz bu durum söz konusu şirketin finansal tablo ve verilerine olan yatırımcı güvenini sarsıcı nitelikte değerlendirilmiştir.

Diğer yandan gelecekte benzer konuda yapılması planlanan araştırmalara yönelik olarak bazı önerilerde bulunmak mümkündür. Öncelikle işletmelerin dipnot açıklamalarının TMS veya TFRS standartlarına uyum düzeyini konu edinen araştırmacıların araştırmaya başlamadan önce KAP veya SPK nezdinde resmi-yazılı başvurularda bulunarak borsaya kote olmuş işletmeleri örnekleme dahil etmeleri ve bu işletmelerin temel finansal tablolarında yer verilen dipnotların tam metinlerinin olup olmadığını tespit etmeleri gerektiği değerlendirilmektedir.

Gelecekte dipnot açıklamalarını analiz edilecek çalışmalarda işletmelerin finansal birim ve departmanlarını yanı sıra bu firmaları denetleyen ve denetim raporlarında adı yazan bağımsız mali denetçilerle mülakatlar yapılan nitel çalışmaların, araştırmalara önemli katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Her geçen gün yeni bir finansal yolsuzluk veya skandalın kamuoyuna duyurulduğu bir küresel ekonomik düzende artan uluslararası ticari ilişkilere koşut olarak bu tür istenmeyen olaylar sıklıkla yaşanmaktadır. Küresel finansal skandalların tüm dünyaya 21.

yüzyılda öğrettiği en önemli olgu finansal anlamda şeffaflık, güvenilirlik, dürüstlük ve adalet ancak uluslararası standartlara göre şekillenen muhasebe dilini benimsemekle mümkündür.

Gelinen noktada uluslararası muhasebe standartları ise her yeni düzenlemede dipnot açıklamalarına vurgu yaparak işletmelerin sayısal veriler arasında yatırımcıları boğmadan ve kafalarını karıştırmadan onlara doyurucu, güvenilir, açık, sade ve net bilgiler vermesine yönelik tavsiye kararlar almaya devam etmektedir.

Gelişmekte olan ekonomilerin düştüğü orta gelir tuzağından kurtulmak isteyen Türkiye Cumhuriyeti her şeyden önce uluslararası düzeyde üretim ve pazarlama yapabilme kapasitesine sahip, uluslararası muhasebe standartlarını benimseyen ve önemseyen ulusal işletmelere ihtiyaç duymaktadır.

O nedenle ülkemizdeki ekonomik sistemin içinde yer alan tüm işletmeler finansal tablolarının her bir bölümünde özellikle hasılatın muhasebeleştirilmesinde öngörülen ulusal ve uluslararası standartlara uygun içerik ve şekilde dipnot açıklamalarına yer vererek küresel düzeyde güvenilir, şeffaf ve denetime açık birer uluslararası işletme hüviyeti kazanmalıdır. Aksi takdirde hem ülkemizin ekonomisi hem de otomotiv sektörünün büyük işletmeleri yerinde saymaya devam edecek ve hiçbir zaman gelişmiş ekonomilerle benzer çizgide gelişim gösterilemeyecektir.

KAYNAKLAR

Kitaplar:

- [1] Alagöz, A, (2008), “*Türkiye’de Muhasebeye Yön Veren Hukuki Düzenlemeler Çerçevesinde İnşaat Sözleşmeleri*”, Nobel Basımevi, Ankara.
- [2] Akdoğan, N., Tenker, N, (2010), “*Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri*”, 8. Baskı, Lebib Yalkın Yayınevi, İstanbul.
- [3] Akdoğan, N. Tenker, N, (2012), “*Finansal Tablolar Analizi*”, 11. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara.
- [4] Akgüç, Ö, (2011), “*Mali Tablolar Analizi*”, 14. Baskı, Avcıol Basım Yayın, İstanbul.
- [5] Akgül, B. Ataman, S., Akay, H, (2006), “*Uluslararası Muhasebe Standartları ve Türkiye’deki Uygulama Etkinliğine İlişkin Bir Araştırma*”, Türkmen Kitapevi, İstanbul.
- [6] Ankarath, N., Mehta, K.J., Ghosh, T.P., Alkafoji, Y.A, (2010), “*Understanding IFRS Fundamentals: International Financial Reporting Standards*”, John Wiley & Sons, Inc. New Jersey.
- [7] Bekçi, İ, (2012), “*Muhasebe Verilerinin Hisse Senedi Yatırımlarındaki Rolü*”, Detay Yayıncılık, Ankara.
- [8] Bolak, M, (2015), “*Sermaye Piyasası Menkul Kıymetlerde Portföy Analizi*”, Beta, İstanbul.
- [9] Christensen, H., Leuz U., Daske H. (2012), “*Mandatory IFRS Reporting and Changes in Enforcement*”, University of Chicago and University of Pennsylvania.
- [10] Çabuk, A, Lazol, İ, (2012), “*Mali Tablolar Analizi*”, 12. Baskı, Ekin Yayınevi Bursa.
- [11] Douppnik, S. ve Perera, H, (2007), “*International Accounting*”, McGraw-Hill/Irwin, New York.

- [12] Gençoğlu, G.Ü, (2007), “*Türkiye Muhasebe Standartları ve Uygulamalar*”, Türkmen Kitapevi, İstanbul.
- [13] Gökçen, G., Akgül, B., Çakıcı, C, (2006), “*Türkiye Muhasebe Standartları Uygulamaları*”, Beta Basın Yayın Dağıtım, İstanbul.
- [14] Güvemli, O, (2015), “*Mali Tabloların Evrimi*”, Avcıol Basım-Yayın, İstanbul.
- [15] Karabınar, S, (2013), “*Türkiye’de Hasılat Ölçümü ve Raporlanmasında Sorunlar ve Çözüm Önerileri*”, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa.
- [16] Larson, K.D., Chiappetta, B, (2007), “*Fundamental Accounting Principles*”, 18th Edition, Irwin.
- [17] Melville, A, (2008), “*International Financial Reporting: A Practical Guide*”, Second Edition, Prentice Hall, Harlow.
- [18] Nobes, W., Parker, R, (2006), “*Comparative International Accounting*”, Ninth Edition, Prentice Hall, Harlow.
- [19] Önce, S, (2007), “*Türkiye Muhasebe Standartları Uygulaması İçinde Kavramsal Çerçeve*”, Yayın No. 52, Maliye Hukuk Yayınları, Ankara.
- [20] Örtten, R., Kaval, H., Karapınar, A, (2015), “*Türkiye Muhasebe-Finansal Raporlama Standartları Uygulama ve Yorumları*”, 6. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara.
- [21] Savcı, M, (2017), “*Mali Tablolar Analizi*”, 5. Baskı, Murathan Yayınevi, Trabzon.
- [22] Toprak, M., Metin, C, (2012), “*Bankacılık ve Sigortacılığa Giriş*”, Anadolu Üniversitesi Web-Ofset Tesisleri, Eskişehir.
- [23] Toroslu, M. V, (2011), “*Türkiye Muhasebe Standartlarında Hasılat-Maliyet İlişkisi*”, Adalet Yayınevi, Ankara.
- [24] Yalkın, Y. Koç, (2010), “*Genel Muhasebe: İlkeler ve Uygulamalar-Tekdüzen Muhasebe Sistemi*”, 22. Baskı, Turhan Kitapevi, Ankara.
- [25] Weygandt, J.J., Kieso, D.E., Kimmel, P.D, (2002), “*Principles of Financial Accounting*”, 6th Edition, John Wiley and Sons, Inc., New York.
- [26] Köse, Y, (2007), “*Türkiye Muhasebe Standartları/Finansal Tabloların Sunuluşu /TMS 1*”, Yayın No 52, Maliye Hukuk Yayınları, Ankara.
- [27] Kurt, G, (2007), TMS-18 Hasılat, Editörler: Sağlam, N., Şengel, S., Öztürk, B., “*UFRS/TMS Uyumlu Türkiye Muhasebe Standartları Uygulaması*”, Maliye ve Hukuk Yayınları, Yayın No: 52, Ankara.

- [28] Sağlam, O., Sağlam, N, (2008), “*TMS 21 Kur Değişiminin Etkileri, Türkiye Muhasebe Standartları Uygulaması (Yorum-Açıklama-Örnekler)*”, Sağlam, N., Şengel, S., Öztürk, B, (Ed.), 2. Baskı, Maliye ve Hukuk Yayınları, Ankara.
- [29] Sarıoğlu, K, (2009), “*Seçilmiş Türkiye Finansal Raporlama Standartları: Açıklamalar ve Uygulamalar*”, Editör: Demir, V., 2.b., İSMMMMO Yayınları, Yayın No: 99, İstanbul.
- [30] Street, D.L. and Gray, S.J., (2001). “*Observance of International Accounting Standards: Factors Explaining Non-Compliance by Companies Referring to the Use of IAS*”, ACCA, London.
- [31] Şavlı, T, (2014), “*UFRS 15 Kapsamında Açıklama ve Örneklerle Hasılatın Raporlanması*”, İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası Yayınları, Tor Ofset, İstanbul.
- [32] UFRS 15, (2017), “*2017 IFRS® Standards (Red Book)*”. Part B, IFRS Foundation, London.

Tezler:

- [1] Sönmeztürk, Ç, (2010), “*TMS-18 Hasılat Standardı ve Lojistik Firmasında Uygulama*”, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- [2] Şen, İ. K, (2006), “*Borçlanma Maliyetlerinin Türk Mevzuatı, Sermaye Piyasası Mevzuatı ve Uluslararası Muhasebe Standartları Kapsamında İncelenmesi*”, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- [3] Türker, İ, (2009), “*Türkiye’de Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (UFRS) Paralelinde Yapılan Düzenlemelerin Finansal Tablo Kullanıcıları Üzerindeki Muhtemel Etkileri*”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Makaleler:

- [1] Admati, R., Pfleiderer, P, (2000), “*Forcing Firms to Talk: Financial Disclosure Regulation and Externalities*”, Review of Financial Studies, 13(3), 479–519.
- [2] Agoglia, Christopher P., Douppnik, Timothy S., Tsakumis, George T, (2011), “*Principles-Based Versus Rules-Based Accounting Standards: The Influence of Standard Precision and Audit Committee Strength on Financial reporting Decisions*”, The Accounting Review, Vol. 86, No.3, 747-767.
- [3] Ağca, A., Aktaş, R, (2007), “*First Time Application of IFRS and Its Impact On Financial Ratios: A Study on Turkish Listed Firms*”, Problems and Perspectives in Management, Vol: 5 Issue: 2, 99-112.
- [4] Ahmed, A., Neel, M., Wang, D, (2012), “*Does Mandatory Adoption of IFRS Improve Accounting Quality*”, Contemporary Accounting Research, (1), 24-48.
- [5] Akdoğan, N, (2006), “*Türkiye Muhasebe Standartlarının İlk Uygulanmasında Uygulanacak Esaslar ve TFRS’ye Geçiş Bilançosunun Düzenlenmesi*”, Muhasebe Bilim ve Dünya Dergisi, Cilt:8, Sayı:1, Mart, 1-28.
- [6] Akgün, B, (2013), “*Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarının Finansal Analize Etkisi: İMKB’ye Yönelik Bir Araştırma*”, Doğu Üniversitesi Dergisi, 14 (1), 10-26.
- [7] Akhtaruddin M, (2005), “*Corporate Mandatory Disclosure Practices in Bangladesh*”, The International Journal of Accounting, 40, 399-422.
- [8] Ali, J., Ahmed, K., Henry, D, (2004), “*Disclosure Compliance with National Accounting Standards by Listed Companies in South Asia*”, Accounting and Business Research, 34(3), 183-199.
- [9] Al-Shammari, B, (2011), “*Factors Influencing the Extent of Mandatory Compliance with International Financial Reporting Standards: The Case of Kuwaiti Listed Companies*”, Journal of International Business and Economics, 11, 4, 11-31.
- [10] Altay, E., Duygu, A, (2004), “*Kamuyu Aydınlatma Aracı Olarak Finansal Raporların Hisse Senedi Getiri Oranları Üzerindeki Etkisinin Sınanması*”, Öneri Dergisi, Cilt: 6, Sayı: 21, 107-109.
- [11] Arı, M, (2008), “*Kurumsal Yönetim ve Finansal Raporlamanın Güvenirliliği*”,

- Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 3, Sayı 2, 21-52.
- [12] Aslan, S, (2004), “*Global Muhasebe Sürecinde Yakınsama Eğilimleri*”, MUFAD, Sayı: 23, Temmuz, 93-100.
- [13] Atmaca, M., Çelenk, H, (2011), “*Uluslararası Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartlarının Finansal Analize Etkilerinin Regresyon Analizi ile Ölçülmesine Yönelik Bir Araştırma*”, Muhasebe ve Finansman Dergisi, 49, 113-125.
- [14] Ayboğa, H, (2008), “*Globalleşme Sürecinde Muhasebe Alanındaki Gelişmelere Ülkemizin Uyumu*”, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 5, Sayı 8, 19-41.
- [15] Azaltun, M., Batibay, İ., Calayoğlu, İ, (2013), “*The Relationship Between Economic Value Added and Earnings Per Share: An Empirical Analysis of the Turkish Cement Industry*”, China-USA Business Review, February, Vol. 12, No. 2, 130-136.
- [16] Azaltun, M., Batibay, İ., Calayoğlu, İ., Mert, H., Taştan, H, (2013), “*The Impact of Enterprise Resource Planning (ERP) System on the Cost and Price of Auditing–Auditor’s Perspective*”, Journal of Modern Accounting and Auditing, April, Vol. 9, No. 4, 497-504.
- [17] Ball, R. Kothari, S., Robin, A, (2003), “*Incentives Versus Standards: Properties of Accounting Income in Four East Asian Countries*”, Journal of Accounting and Economics, 36(1 – 3), 235–270.
- [18] Ball, R., vd., (2000), “*The Effect of International Institutional Factors on Properties of Accounting Earnings*”, Journal of Accounting and Economics, 29 (1), 1– 51.
- [19] Balsarı, Çağanur K., Dalkılıç, A. F, (2007), “*Kural-Bazlı ve İlke-Bazlı Finansal Raporlama Standartlarının Karşılaştırılması*”, Muhasebe ve Denetime Bakış, Sayı 22, Mayıs 2007, 105-118.
- [20] Bayrı, O, (2010), “*Tekdüzen Muhasebe Sistemine ve Türkiye Muhasebe-Finansal Raporlama Standartlarına Göre Bilançonun Biçimsel Yapısı, Kapsamı ve İçeriğinin Karşılaştırmalı Analizi*”, Mali Çözüm, 98, 90-96.
- [21] Beattie, A. McInnes, B., Fearnley, S, (2004), “*A Methodology for Analyzing and Evaluating Narratives in Annual Reports: A Comprehensive Description Profile*

- and Metrics for Disclosure Quality Attributes*”, Accounting Forum, 28 (1), 205-236.
- [22] Botosan, A, (1997), “*Disclosure Level and the Cost of Equity Capital*”, The Accounting Review, 72 (3), 323–350.
- [23] Buzby, L, (1975), “*Company Size, Listed Versus Unlisted Stocks, and the Extent of Financial Disclosure*”, Journal of Accounting Research, 13(1), 16–37.
- [24] Calayoğlu, İ., Yılmaz, R, (2015), “*Kullanım Amaçlı İşletme İçinde Geliştirilen Yazılımların Türkiye Muhasebe Standartları'na Göre Muhasebeleştirilmesi*”, İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi, Cilt 3, Sayı 4, 130-153.
- [25] Calayoğlu, İ., Yılmaz, R, (2016), “*TFRS 15'e Göre Yazılım Sektöründeki Sözleşmelerin Hasılatının Hesaplanması ve Tanınması*”, PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 2 Sayı: 2, 18-43.
- [26] Chalmers, K., Godfrey, J, (2004), “*Reputation Costs: The Impetus For Voluntary Derivative Financial Instrument Reporting*”, Accounting, Organizations and Society, 29 (2), 95–125.
- [27] Collins, D. ve Kothari, S. (1989), “*An Analysis of Interproportional and Cross-Sectional Determinants of Earnings Response Coefficients*”, Journal of Accounting and Economics, 11, 1-13.
- [28] Cooke, E, (1992), “*The Impact of Size, Stock Market Listing and Industry Type on Disclosure in The Annual Reports of Japanese Listed Corporations*”, Accounting and Business Research, 22(87), 229 – 237.
- [29] Çürük, T, (2004), “*Bağımsız Dış Denetimin Muhasebe Şeffaflığına Etkisi Üzerine Uygulamalı Bir Çalışma: Türkiye Örneği*”, ODTÜ Gelişme Dergisi, (31), 149-165.
- [30] Daske, H., Gebhardt, G, (2006), “*International Financial Reporting Standards and Experts' Perceptions of Disclosure Quality*”, Abacus, 42(3-4), 461–498.
- [31] Demir, Ş, (1997), “*Uluslararası Muhasebe Standartlarına Bir Bakış*”, Vergi Sorunları Dergisi, 113(1), 21-25.
- [32] Dursun, A., Yalnız, S, (2013), “*Konaklama İşletmelerinde Hizmet Üretim Maliyetleri TMS 2 Stoklar ve TMS 18 Hasılat Standartları Açısından Değerlendirilmesi*”, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 27(1), 139-157.

- [33] Esen, M, (2013), “*Dipnot Açıklama Yükümlülüklerine Uyum: İMKB 100 Endeksinde Yer Alan Reel Sektör Firmalarının Durumu Üzerine Bir Araştırma*”, Yönetim, (64), 112-124.
- [34] Esen Özgür M., Sakin, T, (2009), “*Dipnot Açıklama Yükümlülüklerine Uyum: İMKB 100 Endeksinde Yer Alan Reel Sektör Firmalarının Durumu Üzerine Bir Araştırma Yönetim*”, Yönetim Dergisi (İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Dergisi), Yıl:20 Sayı:64, 112-124.
- [35] Gençoğlu, Ü., Ertan, Y, (2012), “*Muhasebe Kalitesini Etkileyen Faktörler ve Türkiye'deki Durum*”, Muhasebe ve Finansman Dergisi, 53, 1-24.
- [36] Karapınar, A., Zaif, A.F. ve Bayırlı, R, (2007), “*Covergence and Harmonization with International Financial Reporting Standards: A Perspective of Turkey*”, I. Uluslararası Balkan Ülkeleri Muhasebe Denetim Araştırma Konferansı, 8-9 Mart, Edirne.
- [37] Keskin, A. İ., Dinçer, B, (2015), “*UFRS 15 Müşteri Sözleşmelerinden Elde Edilen Hasılat Standardının İncelenmesi ve Telekomünikasyon Sektörüne İlişkin Bir Uygulama*”, Maliye Finans Yazıları, Cilt:29, Sayı:103, 219-246.
- [38] Kothari, P, (2000), “*The Role of Financial Reporting in Reducing Financial Risks in the Market in Building an Infrastructure for Financial Stability Federal Reserve Bank of Boston Conference Series*”, No. 44 (1), 89–102.
- [39] Kothari, P. (2001), “*Capital Markets Research in Accounting*”, Journal of Accounting and Economics, 31(1), 105–231.
- [40] Köse, T. Çelikay, Ş. D, (2015), “*Yeni Hasılat Standardı ve Getirdiği Değişiklikler*”, Mali Çözüm Dergisi, Ocak-Şubat, 19-44.
- [41] Lang, M., Lundholm, R, (1993), “*Cross-Sectional Determinants of Analysts Ratings of Corporate Disclosures*”, Journal of Accounting Research, 31, (2) Autumn, 246– 271.
- [42] Lang, M., Lundholm, R, (2000), “*Voluntary Disclosure and Equity Offerings: Reducing Information Asym-Metry of Hying the stock?*”, Contemporary Accounting Research, 17 (4), 623-669.
- [43] Lantto, A. M., Salstrom, P, (2009), “*Impact of International Financial Reporting Standard Adoption on Key Financial Ratios*”, Account and Finance, Vol: 49, 2009, 341- 361.

- [44] Lopes, T., Rodrigues, L, (2006), “*Accounting Practices for Financial Instruments, How Far Are Portuguese Companies from IFRS?*”, *Financial Reporting Regulation and Governance*, 5 (1), 1-36.
- [45] Marston, C., Shrivies, J, (1991), “*The Use of Disclosure Indices in Accounting Research: A Review Article*”, *British Accounting Review*, 23(3), 195–210.
- [46] Marston, C. ve Shrivies, J, (1996), “*A Review of Empirical Research into Financial Disclosure*”, *Working Paper*, University of Northumbria at Newcastle.
- [47] Mayorga, D., Sidhu, B, (2012), “*Corporate Disclosures of the Major Sources of Estimation Uncertainties*”, *Australian Accounting Review*, 22 (1), 25-39.
- [48] Nolke, A, (2005), “*Introduction to the Special Issue: The Globalization of Accounting Standards*”, *Business and Politics*, Vol: 7, Issue: 3, 1-7.
- [49] Oliveira, J. vd., (2011), “*Risk-Related Disclosures by Non-Finance Companies: Portuguese Practices and Disclosure Characteristics*”, *Managerial Auditing Journal*, 26(9), 817–839.
- [50] Örtten, R., Bayırlı, R., Altay, A, (2010), “*Finansal Araçların IAS 39'a Göre Değerlemesi, Kaydedilmesi*”, *Türkiye Muhasebe Eğitimi Sempozyumu*, 71-124.
- [51] Özdemir, F.S., Choi, F.D.S., Bayazıtlı, E, (2012). “*Finansal Başarısızlık Tahminleri Yönüyle UFRS ve Bilginin İhtiyaca Uygunluğu*”, *İSMMMO Mali Çözüm Dergisi*, Temmuz - Ağustos, 17-53.
- [52] Özkan, S., Kaytmaz, Ç., B. Erdener, E, (2008), “*TMS 18 Hasılat Standardı ve A.B.D. Düzenlemelerine Göre İşlemin Ayrıştırılması*”, *İSMMMO Mali Çözüm Dergisi*, (82), 63-82.
- [53] Özyürek, H, (2012), “*TMS 18'e Göre Hasılatın Muhasebeleştirilmesi*”, *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 4(1), 131-141.
- [54] Philips, Thomas J., Drake, A., Luehlfiing, M. S, (2010), “*Transparency in Financial Reporting: A Look at Rules-Based Versus Principles-Based Standards*”, *Academy of Accounting and Financial Studies Journal*, Volume 14, Number 4, 11-28.
- [55] Pownall, G., Schipper K, (1999), “*Implications of Accounting Research for the SEC's Consideration of International Accounting Standards for U.S. Securities Offerings*”, *Accounting Horizons*, 13 (3), 259-280.

- [56] Sayar, Z, (2002), “*Oluşturulmakta Olan Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu’nun Işığında Türkiye’de Muhasebe Standartlarının Mevcut Durumu*”, Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi, Yıl:2, Sayı 7, Ekim, 75-78.
- [57] Schipper, K, (2005), “*The Introduction of International Accounting Standards in Europe: Implications for International Convergence*”, European Accounting Review, 14(1), 101–126.
- [58] Schultz, J., Lopez, T, (2001), “*The Impact of National Influence on Accounting Estimates: Implications for International Accounting Standard-Setters*”, The International Journal of Accounting, 36(1), 271–290.
- [59] Stanga, G, (1976), “*Disclosure in Published Annual Reports*”, Financial Management, Winter (1), 42–52.
- [60] Stoian, F., Morariu, A., Mitea, N., Crecana, C. (2009), “*Financial Statement Understandability Based on Explanatory Notes*”, Annales Universitatis Apulensis Series Oeconomica, 11(1), 345-356.
- [61] Street, D., Bryant, S, (2000), “*Disclosure Level and Compliance with IAAS: A Comparison of Companies with and without U.S. Listings and Filings*”, The International Journal of Accounting, 35 (3), 305-329.
- [62] Sun, J., Soderstrom, S, (2011), “*How Would the Mandatory Adoption of IFRS Affect the Earnings Quality of U.S. Firms? Evidence From Cross-Listed Firms in the U.S.*”, Accounting Horizons, 25 (4), 837-860.
- [63] Taylor, P. ve Chua, W, (2008), “*The Rise and Rise of IFRS: An Examination of IFRS Diffusion*”, Journal of Accounting and Public Policy, 27(6), 462-473.
- [64] Tsalavoutas, I., Evans, L., Smith, M, (2010), “*Comparison of Two Methods For Measuring Compliance with IFRS Mandatory Disclosure Requirements*”, Journal of Applied Accounting Research, 11(3), 213–228.
- [65] Uddin, S, (2005), “*Global Harmonization of Accounting Standards*”, The Cost and Management, May-June, 17-23.
- [66] Uysal, Ö, (2006), “*Uluslararası Muhasebe Standartlarının Oluşum Süreci*”, Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi, Sayı: 17, Ocak, 88- 98.
- [67] Wallison, Peter J, (2007), “*Fad or Reform: Can Principles-Based Regulation Work in the United States?*”, American Enterprise Institute for Public Policy Research, June 2007, 1-7.

- [68] Wilde, O, (2010), “*The Impact of the Adoption of International Financial Reporting Standards on the Legal Profession*”, Houston Business and Tax Law Journal, Vol: X, 140- 165.
- [69] Yalkın, Y. Koç, (2001), “*Muhasebe Standartları ve Türkiye Uygulaması*”, Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 2, Haziran, 1-8.
- [70] Yazıcı, M, (2003), “*Muhasebe Standardının Tanımı*”, MUFAD Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı:18, Nisan, 33-37.
- [71] Yükü, S., Gönen, S, (2012), “*Muhasebe Politikaları Muhasebe Tahminlerindeki Değişiklikler ve Hatalar Standardına İlişkin Uygulama Önerileri*”, İSMMMO Mali Çözüm Dergisi, Kasım-Aralık, 34-35.

Kanunlar:

- [1] 5411 Sayılı *Bankacılık Kanunu*, 1 Kasım 2005 tarihli ve 25983 sayılı Resmi Gazete.
- [2] 6102 Sayılı *Türk Ticaret Kanunu*, 14.02.2011 tarihli ve 27846 sayılı Resmi Gazete.
- [3] 660 Sayılı *Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumunun Teşkilat ve Görevleri Hakkında KHK*. 28103 sayılı Resmi Gazete.
- [4] TMS 1 *Finansal Tabloların Sunuluşu Standardı*, Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (IFRS/IAS) ile Uyumlu Türkiye Muhasebe Standartları (TMS/TFRS), TMSK Yayınları, Ankara, 2008.
- [5] TMS 18 *Hasılat*, 09/12/2005 tarih ve 26018 sayılı Resmi Gazete, 30/12/2012 tarih ve 28513 sayılı Resmi Gazete.
- [6] TMS, (2006). *Muhasebe Sistemi Uygulama Tebliği*, 26.12.1992 tarihli ve 21447 sayılı Resmi Gazete.
- [7] TMS 18 *Hasılatla İlişkin Türkiye Muhasebe Standardı Hakkında Tebliğ.*, Sıra No: 10, 09.12.2005 tarihli ve 26018 sayılı Resmi Gazete.

Elektronik Yayınlar/İnternet:

- [1] Web_1, FASB, (2017), Financial Accounting Standards Board. Objectives of Financial Reporting by Business Enterprises, <http://www.fasb.org/pdf/con1.pdf>, 12 Aralık 2017.
- [2] Web_2, FORD, (2018), <https://www.fordotosan.com.tr/tr/yatirimcilar/yatirimci-iliskileri-anasayfasi>, 15.05.2018.
- [3] Web_3, Irvine, H.J., Lucas, N, (2006), *The Globalization of accounting standards: the case of the United Arab Emirates*. University of Wollongong, <http://ro.uow.edu.au/commpapers/219>, 21.05.2018.
- [4] Web_4, KGK (2017), [http://www.kgk.gov.tr/content_detail-208-677-tms-tfrs-2013-seti-\(guncellenmis-ve-yururlukte-olan-halleriyle\).html](http://www.kgk.gov.tr/content_detail-208-677-tms-tfrs-2013-seti-(guncellenmis-ve-yururlukte-olan-halleriyle).html), 21.05.2018.
- [5] Web_5, Otokar, (2018), <https://www.otokar.com.tr/tr/kurumsal/otokar-hakkinda/hakkimizda>, 25.05.2018.
- [6] Web_6, PwC Denetim Raporu, (2013), PwC Bağımsız Denetim Raporu, Ford A.Ş. Ait konsolide finansal durum bağımsız denetim Raporu, <https://www.fordotosan.com.tr/tr/yatirimcilar/yatirimci-iliskileri-anasayfasi>, 25.05.2018.
- [7] Web_7, PwC Denetim Raporu, (2013), PwC Bağımsız Denetim Raporu, Otokar A.Ş. Ait konsolide finansal durum bağımsız denetim Raporu, <https://www.otokar.com.tr/tr/yatirimci-iliskileri/finansal-bilgiler/finansal-tablolar-ve-bagimsiz-denetim-raporlari>, 25.05.2018.
- [8] Web_8, PwC Denetim Raporu, (2014), PwC Bağımsız Denetim Raporu, Ford A.Ş. Ait konsolide finansal durum bağımsız denetim Raporu, <https://www.fordotosan.com.tr/tr/yatirimcilar/yatirimci-iliskileri-anasayfasi>, 25.05.2018.
- [9] Web_9, PwC Denetim Raporu, (2014), PwC Bağımsız Denetim Raporu, Otokar A.Ş. Ait konsolide finansal durum bağımsız denetim Raporu, <https://www.otokar.com.tr/tr/yatirimci-iliskileri/finansal-bilgiler/finansal-tablolar-ve-bagimsiz-denetim-raporlari>, 25.05.2018.

- [10] Web_10, PwC Denetim Raporu, (2015), PwC Bağımsız Denetim Raporu, Ford A.Ş. Ait konsolide finansal durum bağımsız denetim Raporu, <https://www.fordotosan.com.tr/tr/yatirimcilar/yatirimci-iliskileri-anasayfasi>, 25.05.2018.
- [11] Web_11, PwC Denetim Raporu, (2015), PwC Bağımsız Denetim Raporu, Otokar A.Ş. Ait konsolide finansal durum bağımsız denetim Raporu, <https://www.otokar.com.tr/tr/yatirimci-iliskileri/finansal-bilgiler/finansal-tablolar-ve-bagimsiz-denetim-raporlari>, 25.05.2018.
- [12] Web_12, PwC Denetim Raporu, (2016), PwC Bağımsız Denetim Raporu, Ford A.Ş. Ait Konsolide Finansal Durum Bağımsız Denetim Raporu, <https://www.fordotosan.com.tr/tr/yatirimcilar/yatirimci-iliskileri-anasayfasi>, 23.05.2018.
- [13] Web_13, PwC Denetim Raporu, (2016), PwC Bağımsız Denetim Raporu, Otokar A.Ş. Ait Konsolide Finansal Durum Bağımsız Denetim Raporu, <https://www.otokar.com.tr/tr/yatirimci-iliskileri/finansal-bilgiler/finansal-tablolar-ve-bagimsiz-denetim-raporlari>, 23.05.2018.
- [14] Web_14, PwC Denetim Raporu, (2017), PwC Bağımsız Denetim Raporu, Ford A.Ş. Ait Konsolide Finansal Durum Bağımsız Denetim Raporu, <https://www.fordotosan.com.tr/tr/yatirimcilar/yatirimci-iliskileri-anasayfasi>, 25.05.2018.
- [15] Web_15, PwC Denetim Raporu, (2017), PwC Bağımsız Denetim Raporu, Otokar A.Ş. Ait Konsolide Finansal Durum Bağımsız Denetim Raporu, <https://www.otokar.com.tr/tr/yatirimci-iliskileri/finansal-bilgiler/finansal-tablolar-ve-bagimsiz-denetim-raporlari>, 25.05.2018.
- [16] Web_16, Başaran Nas Bağımsız Denetim Ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik A.Ş. Denetim Raporu, (2013), Tofaş Türk Otomobil Fabrikası Anonim Şirketi, <http://www.tofas.com.tr/tr/yatirimci/Pages/FinansalSonuclar.aspx>, 25.05.2018.
- [17] Web_17, Başaran Nas Bağımsız Denetim Ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik A.Ş. Denetim Raporu, (2014), Tofaş Türk Otomobil Fabrikası Anonim Şirketi, <http://www.tofas.com.tr/tr/yatirimci/Pages/FinansalSonuclar.aspx>, 25.05.2018.

- [18] Web_18, Başaran Nas Bağımsız Denetim Ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik A.Ş. (2015), Tofaş Türk Otomobil Fabrikası Anonim Şirketi Denetim Raporu, <http://www.tofas.com.tr/tr/yatirimci/Pages/FinansalSonuclar.aspx>, 25.05.2018.
- [19] Web_19, Başaran Nas Bağımsız Denetim Ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik A.Ş. Denetim Raporu, (2016), Tofaş Türk Otomobil Fabrikası Anonim Şirketi, <http://www.tofas.com.tr/tr/yatirimci/Pages/FinansalSonuclar.aspx>, 23.05.2018.
- [20] Web_20, Başaran Nas Bağımsız Denetim Ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik A.Ş. Denetim Raporu, (2017), Tofaş Türk Otomobil Fabrikası Anonim Şirketi, <http://www.tofas.com.tr/tr/yatirimci/Pages/FinansalSonuclar.aspx>, 23.05.2018.
- [21] Web_21, TDK, (2018), Türk Dil Kurumu. Türkçe sözlük. Erişim Tarihi: 12 Aralık 2017. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=BILANCO.
- [22] Web_22, TMSK, (2018), Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve, <http://www.tmsk.org.tr/dosyalar/Finansal%20Raporlamaya%20İlişkin%20Kavramsal%20Çerçeve.pdf>, 05.05.2018.
- [23] Web_23, Uluslararası finansal raporlama standartları ile uyumlu Türkiye muhasebe standartları, (2018), <http://www.kgk.gov.tr/DynamicContent/Detail/7890> TMS/TFRS-2018-Seti. 23.04.2018.
- [24] Web_24, TOFAŞ, (2018), <http://www.tofas.com.tr/tr/hakkinda/Pages/Hakkimizda.aspx>, 23.04.2018.
- [25] Web_25, UFRS 15, (2017), Müşterilerle Yapılan Sözleşmelerden Doğan Hasılat Standardı (IFRS 15: Revenue From Contracts with Customers), http://www.efrag.org/Files/EFRAG%20public%20letters/Revenue%20Recognition/IFRS_15.pdf, 18.03.2018.
- [26] Web_26, UMS, (2017), Uluslararası Muhasebe Standartları, “Finansal Tabloların Sunuluşu” International Accounting Standards 1 “Presentation of Financial Statements”, www.iasb.org, 11.02.2018.